

Grzegorz Bobrowicz
Krzysztof Konieczny

Łęgi Odrzańskie

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”,
Publikacja opracowana przez Fundację EduSilesia, współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej
w ramach działania LEADER PROW 2014-2020.
Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

ŁĘGI ODRZAŃSKIE

Dziedzictwo przyrodnicze doliny rzeki Odry

ŁĘGI ODRZAŃSKIE

Dziedzictwo przyrodnicze doliny rzeki Odry

Tekst:

Grzegorz Bobrowicz, Krzysztof Konieczny

Współpraca:

Ewa Smutyło, Justyna Tracichleb

Redakcja:

Justyna Tracichleb

Korekta:

Leszek Rydz

Fotografie:

Grzegorz Bobrowicz, Jacek Czepnik, Zygmunt Dajdok,
Krzysztof Konieczny (www.dbajobociany.pl), Justyna Tracichleb

Fotografie na okładce:

Grzegorz Bobrowicz i Krzysztof Konieczny

Rysunki:

Maria Smutyło

DTP:

Tomasz Stasiak

Wydawca:

© Fundacja EduSilesia

Lubiąż, ul. Świętej Jadwigi 2A, 56-100 Wołów

ISBN: 978-83-936866-0-5

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”,

Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Publikacja opracowana przez Fundację EduSilesia, współfinansowana jest ze środków Unii Europejskiej w ramach działania LEADER PROW 2014-2020.

Grzegorz Bobrowicz Krzysztof Konieczny

ŁĘGI ODRZAŃSKIE

Dziedzictwo przyrodnicze doliny rzeki Odry

Lubiąż 2018

WSTĘP

Odra, druga co do wielkości rzeka Polski, wciąż tętni życiem. Okresowe wylewy nieustannie kształtują jej wygląd i przyczyniają się do jej ogromnego przyrodniczego bogactwa. Szczególnie interesujący jest środkowy bieg rzeki, między Brzegiem Dolnym a Głogowem. Kraina ta nazywana jest Łęgami Odrzańskimi.

Zachowało się tu jeszcze wiele naturalnych krajobrazów i siedlisk doliny wielkiej rzeki – poddawane okresowym zalewom lasy łęgowe i łąki, malownicze starorzecza, nadrzeczne skarpy. Jest to obszar o takim przyrodniczym bogactwie, jakiego daremnie by szukać w wielu naszych parkach narodowych. Odnajdziemy tu 88 gatunków roślin i zwierząt umieszczonych w *Czerwonych Księgach*: 22 gatunki roślin, 17 gatunków bezkręgowców i 47 gatunków kręgowców, w tym samych ptaków – 38 gatunków. To zdumiewające, że w środku Europy zachował się taki klejnot.

Łęgi Odrzańskie obejmują obszar doliny rzeki Odry od zbiornika zaporowego pod Brzegiem Dolnym do użytku ekologicznego „Łęgi Głogowskie” pod Głogowem, wraz ze strefą krawędziową doliny rzecznej. Zajmują powierzchnię około 500 km², a w ich skład wchodzi około 125 kilometrów biegu rzeki Odry. W książce opisujemy obszar obejmujący dwie ostoje Natura 2000 Łęgi Odrzańskie powiększony o otoczenie kluczowe dla zachowania niezwyklej przyrody Doliny Odry. Takie ujęcie pozwala na przedstawianie Łęgów Odrzańskich jako ważnego ekosystemu na tle Europy i Polski.

Przedstawiamy aktualne przyrodnicze bogactwo tego zakątka Dolnego Śląska. Wymieniamy rozpoznane dotychczas siedliska przyrodnicze, występujące tu gatunki roślin naczyniowych i zwierząt kręgowych oraz wybrane gatunki zwierząt bezkręgowych. Opisałiśmy i zilustrowaliśmy siedliska i gatunki najcenniejsze dla Łęgów Odrzańskich oraz charakterystyczne dla tego obszaru. Listy siedlisk i gatunków przedstawiono na podstawie badań własnych oraz w oparciu o bogatą literaturę dotyczącą Łęgów Odrzańskich, którą podano na końcu książki.

Fot. Jacek Czepnik

RZEKA TEMATÓW

Położenie i rzeźba	7
Rzeka siedlisk	10
Rzeka roślin	19
Rzeka bezkręgowców	58
Rzeka ryb	69
Rzeka płazów	74
Rzeka gadów	77
Rzeka ptaków	78
Rzeka ssaków	93
Rzeka obszarów chronionych	98
Rzeka wartości przyrodniczych	109
Rzeka wędrówek	112
Rzeka literatury	126

POŁOŻENIE I RZEŻBA

Łęgi Odrzańskie to mozaika lasów, łąk, bagien, pól i wód leżąca w dolinie środkowego biegu rzeki Odry. Zdecydowana większość obszaru leży w trzech mezoregionach geograficznych: Pradolinie Wrocławskiej, Obniżeniu Ścinawskim, Pradolinie Głogowskiej (Kondracki 1998). Południowa część Łęgów obejmuje fragment Pradoliny Wrocławskiej. Jest to szeroka na 10–12 km dolina, którą wypełniają plejstoceny i holoceny osady rzeczne (aluwia). Mają one postać teras: niższej holoceny, którą wyścielają mady oraz wyższej plejstoceny pokrytej piaskami. Odra ma tu przebieg równoleżnikowy. Charakteryzuje się niewielką krętością oraz małą liczbą starorzeczy. Rzeźba całej formy dolinnej tej części Pradoliny Wrocławskiej jest asymetryczna. Prawe zbocze doliny Odry leży blisko jej koryta i ma postać wysokiej skarpy, która jest jednocześnie granicą z Wysoczyzną Rościszawicką. Lewe zbocze doliny, oddalone od rzeki o 2–4 km, jest niższe i łagodnie przechodzi w Wysoczyznę Średzką. Na tym odcinku doliny Odry zasilają następujące dopływy: Średzka Woda i Cicha Woda (lewobrzeżne) oraz Brzeźnica (prawobrzeżny).

Środkowa część Łęgów leży na obszarze Obniżenia Ścinawskiego. Odra ma tu przebieg południowy, a szerokość jej doliny wynosi 6–7 km. Dno wypełniają osady rzeczne, które na prawym brzegu rzeki budują piaszczyste terasy. Odcinek ten cechuje nieduża krętość. Jednak obfituje on w starorzeczca. Wysokie, sięgające 40 m wysokości skarpy rzeczne występują pod Lubiążem, Dziewinem i Chobienią. Na prawym brzegu mezoregion ten graniczy z Wysoczyzną Rościszawicką oraz Wzgórzami Trzebnickimi, natomiast na lewym – z Wysoczyzną Lubińską i Wzgórzami Dalkowskimi. Na tym odcinku doliny Odry zasilają następujące dopływy: Kaczawa, Bobrek i Zimnica (lewobrzeżne) oraz Jezierzycza (prawobrzeżny).

Północna część Łęgów obejmuje fragment Pradoliny Głogowskiej. Jest to szeroka do 12 km dolina rzeczna. W pradolinie znajduje się szeroka terasa łąkowa oraz plejstoceny terasy piaszczyste z wydłami porośniętymi lasami. Ten odcinek Odry cechuje się dużą krętością oraz występowaniem licznych starorzeczy. Poza okolicami Orska i Chełma, gdzie występują wysokie skarpy pradolin, pozostałe krawędzie doliny są łagodne. Na prawym brzegu mezoregion ten graniczy z Wysoczyzną Leszczyńską, natomiast na lewym ze Wzgórzami Dalkowskimi. Jedynymi znaczącymi dopływami Odry na tym odcinku są prawobrzeżna Barycz, która w swym dolnym biegu płynie we wspólnej dolinie z rzeką Odrą oraz lewobrzeżna Rudna.

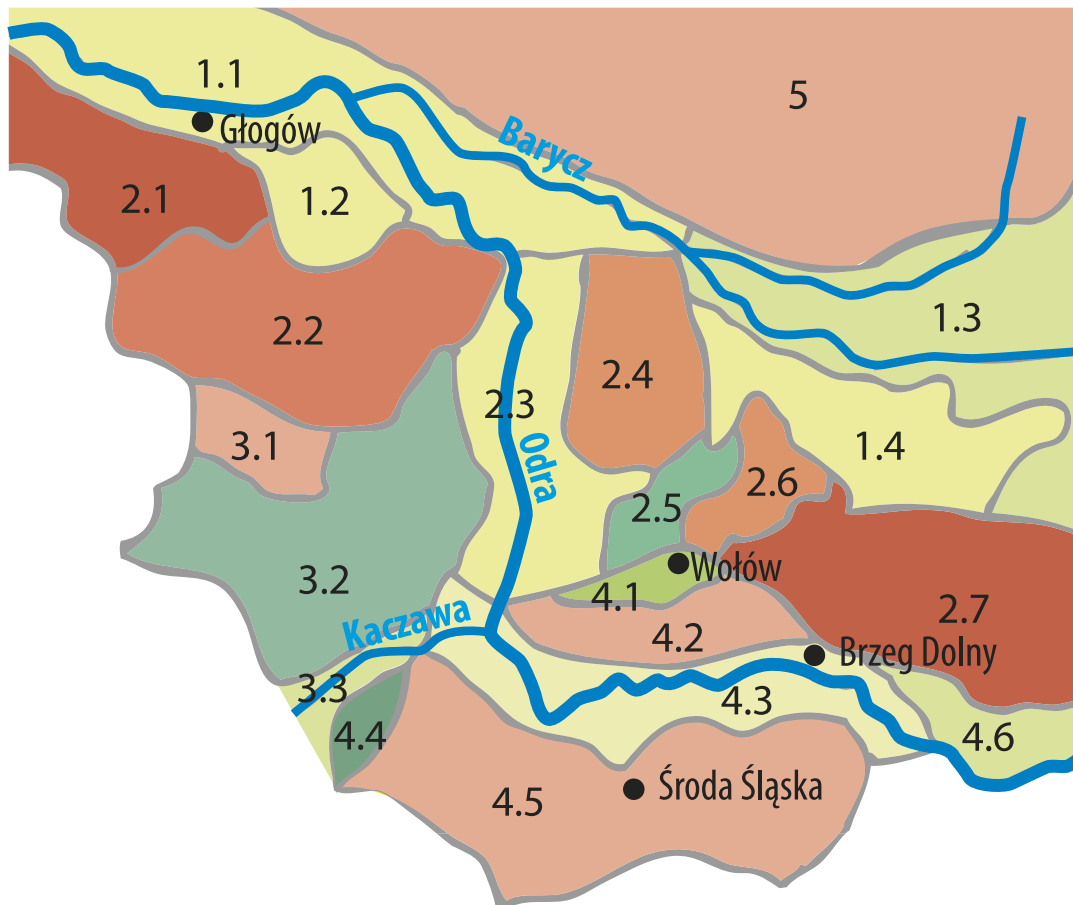
W skład Łęgów Odrzańskich wchodzi ponadto niewielkie fragmenty Wysoczyzny Średzkiej (pod Miękinią), Wysoczyzny Rościszawickiej (pod Naborowem, Zagórzycami, Ratajami, Lubiążem i Glińianami), Wysoczyzny Lubińskiej (pod Prochowicami, Mierzowicami, Gromadzinem i Wielowsią) a także Wzgórz Trzebnickich (pod Jemielnem) i Wzgórz Dalkowskich (pod Naroczycami, Nieszczycami i Orskiem).

Łęgi Odrzańskie leżą niemal w całości na obszarze województwa dolnośląskiego. Jedynie niewielki ich fragment, przy ujściu Baryczy, znajduje się pod administracyjnym zarządem województwa lubuskiego. Tereny Łęgów położone są w następujących powiatach: średzki, wołowski, legnicki, lubiński, górowski, polkowicki, głogowski, wschowski. W ich skład wchodzi fragmenty następujących gmin: Miękinia, Brzeg Dolny, Środa Śląska, Wołów, Malczyce, Prochowice, Ścinawa, Wińsko, Rudna, Jemielno, Niechlów, Pęcław, Grębocice, Szlichtyngowa, Głogów (miejska i wiejska), Kotla.

Łęgi Odrzańskie stanowią ważny korytarz ekologiczny mający dobre połączenia z innymi cennymi przyrodniczo miejscami regionu. W górę rzeki, na wschód i południowy wschód, korytarz ten łączy się z fragmentem Pradoliny Wrocławskiej, biegnąc dalej doliną Odry w kierunku Wrocławia. Również w dół rzeki, na zachód istnieje dość dobre połączenie z fragmentem Pradoliny Głogowskiej. Oba te przedłużenia Łęgów doliną Odry charakteryzują się dobrze wykształconymi środowiskami rzeczno-terenowymi: lasami, łąkami i starorzeczami, przez co zapewniają kontynuację przyrodniczą wielkiego korytarza ekologicznego rzeki Odry. Na prawym brzegu rzeki Łęgi mają połączenie z ważnym korytarzem rzeki Barycz, zarówno bezpośrednio przez obszar przy ujściu Baryczy, jak również poprzez dolinę rzeki Jezierzyczy i Łachy. Ponadto ważne są połączenia korytarza Łęgów z Borami Dolnośląskimi, w rejonie Ujścia Kaczawy oraz z Wzgórzami Dalkowskimi, w rejonie Chobienii i Orska.

Dolina Odry między Brzegiem Dolnym a Głogowem z wyróżnionymi mikroregionami

(opracowano w oparciu o W. Walczak, 1970. *Obszar przedsudecki*. PWN Warszawa)

1 Obniżenie Milicko-Głogowskie

- 1.1 Pradolina Głogowska
- 1.2 Równina Grębocicka
- 1.3 Dolina Środkowej Baryczy
- 1.4 Równina Prusic

2 Wał Trzebnicki

- 2.1 Grzbiet Dalkowski
- 2.2 Wzgórza Polkowickie
- 2.3 Obniżenie Ścinawskie
- 2.4 Wzgórza Wińskie
- 2.5 Padół Pełczyński
- 2.6 Wzgórza Strupińskie
- 2.7 Wzgórza Trzebnickie

3 Nizina Śląsko-Łużycka

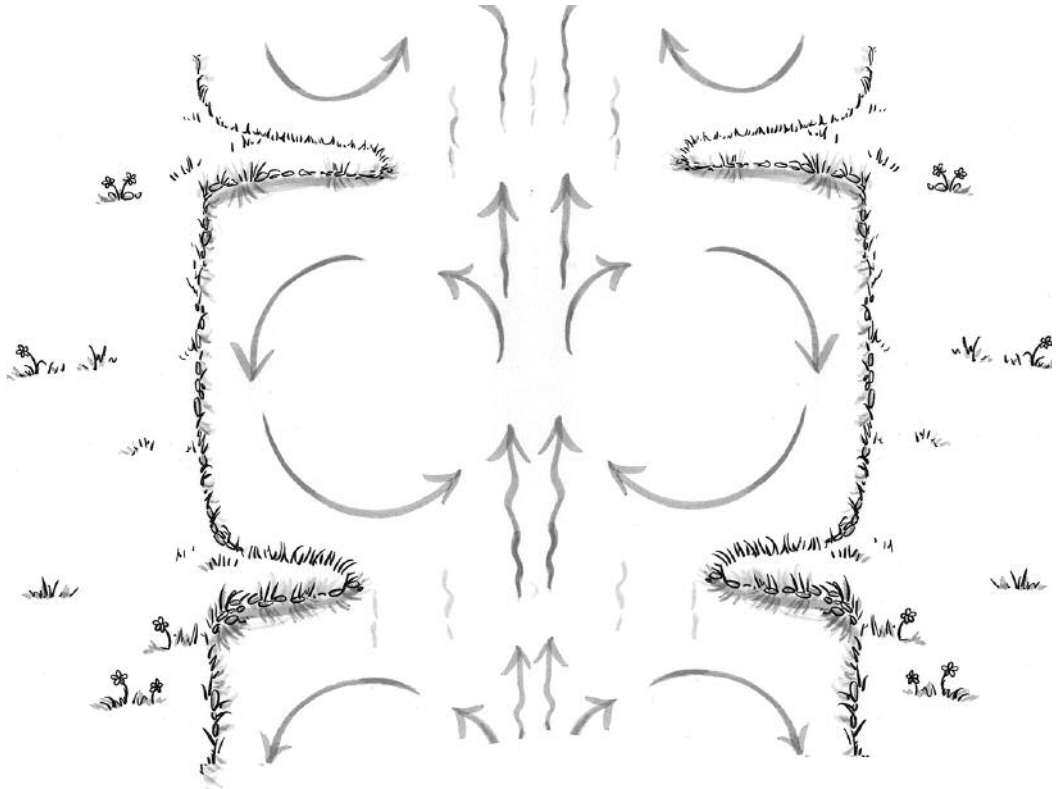
- 3.1 Rejon Lubińsko-Polkowicki
- 3.2 Równina Lubińska
- 3.3 Kotlina Legnicka

4 Nizina Śląska

- 4.1 Obniżenie Wołowa
- 4.2 Wysoczyzna Rościstawicka
- 4.3 Pradolina Wrocławska
- 4.4 Pojezierze Kunickie
- 4.5 Wysoczyzna Średzka
- 4.6 Równina Oleśnicka

5 Wysoczyzna Leszczyńska

Wszystkie tzw. „główki” na Odrze zostały zbudowane przez człowieka podczas regulacji koryta rzeki. Ich celem jest utrzymanie wody w głównym nurcie i tym samym zapobieganie erozji bocznej. Taki układ powoduje specyficzny ruch wody w rzece. Spokojny bieg wody w zatonie wykorzystują do odpoczynku ptaki. Są to również dobre miejsca dla ryb.

Ruch wody w Odrze łatwo zaobserwować zimą, kiedy rzeką płynie śręż
Fot. Krzysztof Konieczny

RZEKA SIEDLISK

Dolina Odry to szereg terasów zalewowych, które w zależności od poziomu wód gruntowych są porośnięte różnorodną roślinnością. Większe, podobne płyty roślin tworzą charakterystyczne siedliska przyrodnicze. Terasy mają charakter schodów. Najbliżej koryta rzeki, tam, gdzie wylewy są najczęstsze, tworzą się tak zwane „łęgi miękkie” z wierzbami i topolami. Warto pamiętać, że również pod ziemią płyną wody gruntowe i mają wpływ na rodzaj roślinności. Nieco wyżej, gdzie wylewy są sporadyczne, tworzą się „łęgi twarde” z udziałem wiązów, dębów i jesionów. Na kolejnej terasie, gdzie wody wezbraniowe sięgają bardzo rzadko, ale gleba jest żyzna i wilgotna, powstają łąki z grabem, lipą i dębem. Pozostałe siedliska leśne mają charakter wysp i zależą od wysokości w stosunku do poziomu wody w korycie Odry. Inne wynikają z działalności człowieka. Są to łąki i pastwiska.

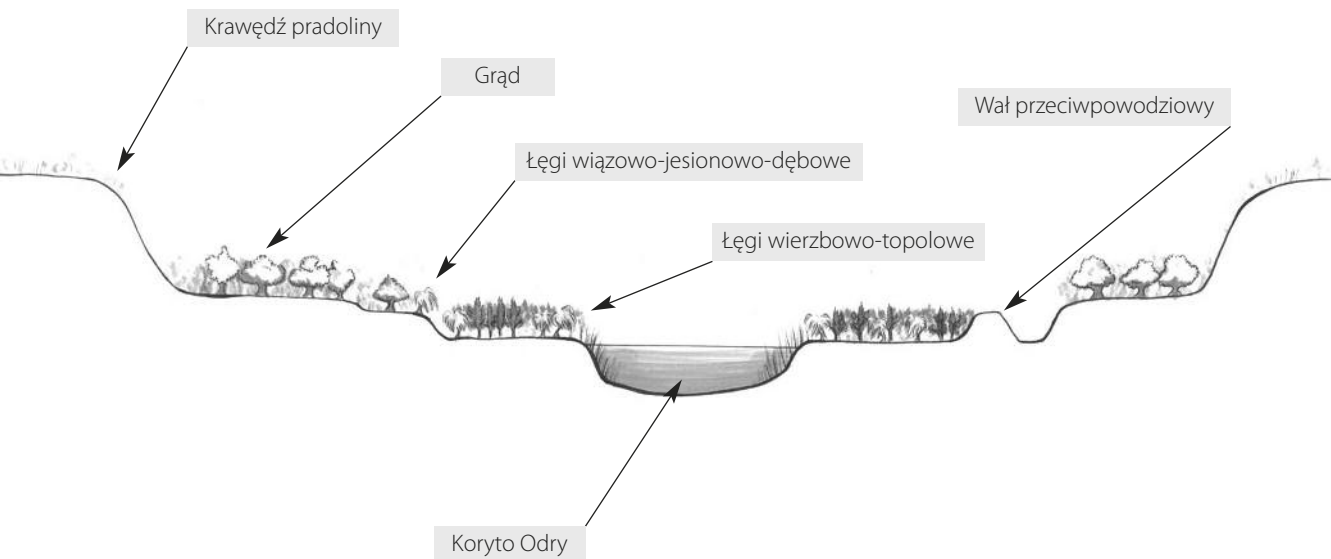
W wyniku regulacji rzeki i budowy wałów przeciwpowodziowych część siedlisk została odcięta od naturalnego reżimu wylewów i np. tam, gdzie woda stagnuje, tworzą się jeszcze inne płyty roślinności. Na uwagę zasługują tu olsy porastające dawne zakola Odry. W naszych opisach sięgamy po skarpy pradoliny, gdzie pojawiają się łąki na źródłiskach, siedliska kserotermiczne oraz lasy na zboczach.

Siedliska przyrodnicze przedstawiono w ujęciu węższym, jako zespoły roślinne bądź zbiorowiska roślinne, w oparciu o pracę Matuszkiewicza (2001).

W Łęgach Odrzańskich (dalej zamiennie również ŁO lub Łęgi) rozpoznano dotychczas około 120 zespołów lub zbiorowisk roślinnych.

Przekrój przez dolinę Odry

rys. Maria Smutyło

ZBIOROWISKA SKRAJNYCH SIEDLISK

Zespół spirodeli wielokorzeniowej *Spirodeletum polyrhizae*

Zespół rzęsy trójrowkowej *Lemnetum trisulcae*

Zespół rzęsy drobnej i salwinii pływającej *Lemno minoris-Salvinietum na-*

tantis – zbiorowisko pokrywające nagrzewające się akweny – starorzeczca, ich zatoki, oczka wodne i małe stawy, głównie w środkowej części Łęgów Odrzańskich. Wodna paproć – salwinia pływająca pokrywa niekiedy całą powierzchnię akwenu. Najefektowniej wygląda późnym latem, kiedy przyjmuje żółtawą barwę.

Zespół ten może zniknąć w danym zbiorniku na rok lub dłużej, np. przy wylewie Odry, by potem pojawić się znowu. Najliczniejszy jest między Tarchalicami a Głogowem.

Zespół wglębki wodnej *Riccietum fluitantis*

Zespół zanokcicy skalnej i murowej *Asplenietum trichomano-rutae-murariae*

ZBIOROWISKA TEROFITÓW WILGOTNYCH SIEDLISK

Zespół rdestów i uczepów *Polygono-Bidentetum*

Zespół szczawiu nadmorskiego *Rumicetum maritimi*

Zespół rdestu Brittingera i komosy czerwonej *Polygono brittingeri-Chenopodium rubri*

Zbiorowisko komosy sinej i czerwonej *Chenopodium glauco-rubri* – zbiorowisko na piaszczystych, pokrytych namulem brzegach Odry z komosami oraz bardzo rzadkimi roślinami: dichostylisem Michela i nabrzeżycą nadbrzeżną. Występuje między ujściem Baryczy do Odry a okolicami Głogowa.

Zbiorowisko cibory brunatnej i namulnika *Cyperus fuscus-Linmosella aquatica* – okresowe, zaledwie kilkutygodniowe zbiorowisko na odsłanianych dnach starorzeczy z ciborą brunatną i namulnikiem brzegowym. Jedno z siedlisk, które porasta niezwykle rzadki dichostylis Michela. Nasiona roślin tego zbiorowiska mogą spoczywać na dnie zbiornika przez kilka lat i rozwinąć się, gdy nastaną odpowiednie dla nich warunki. Występuje głównie między ujściem Baryczy a okolicami Głogowa.

ANTROPOGENICZNE ZBIOROWISKA PÓL UPRAWNYCH I JEDNOROCZNYCH ROŚLIN TERENÓW RUDERALNYCH

Zespół chłodka i czerwca rocznego *Arnoserido-Scleranhetum*

Zespół wyki czteronasiennej *Vicietum tetraspermae*

Zespół skrytka polnego i maruny bezwonnej *Aphano-Matricarietum*

Zespół maku piaskowego *Paparevetum argemones*

Zespół chwastnicy i włośnic *Echinochloo-Setarietum*

Zespół żółtlic i włośnic *Galinsogo-Setarietum*

Zespół stulisza lekarskiego *Sisymbrietum sophiae*

Zespół jęczmienia płonnego *Hordeetum murini*

Zespół pokrzywy żegawki i ślazu zaniedbanego *Urtico-Malvetum neglectae*

Zespół starca lepkiego i podbiału *Senecioni-Tussilaginetum*

NITROFILNE ZBIOROWISKA ZRĘBÓW, TERENÓW WYDEPTYWANYCH I RUDERALNYCH

Zespół starca leśnego i wierzbowki kiprzycy *Senecioni sylvatici-Epilobietum angustifolii*

Traworośle z trzcinnikiem piaskowym *Calamagrostietum epigeji*

Zespół maliny właściwej *Rubetum idaei*

Zespół dzikiego bzu czarnego *Sambucetum nigrae*

Zespół popłochu *Onopordetum acanthii*

Zespół pięciornika srebrnego i bylicy piołun *Potentillo-Artemisietum absinthii*

Zespół wrotycza *Artemisio-Tanacetum vulgaris*

Zespół serdecznika pospolitego i mierznicy czarnej *Leonuro-Ballotetum nigrae*

Zespół świerząbka bulwiastego *Chaerophylletum bulbosi*

Zespół trybuli leśnej *Anthriscetum sylvestris*

Ziołorośle z dominacją podagrycznika *Urtico-Aegopodietum podagrariae*

Zespół czosnaczka i świerząbka gajowego *Alliario-Chaerophylletum temuli*

Zespół kłobuczki pospolitej *Torilidetum japonicae*

Zespół kielisznika i arcydzięgla nadbrzeżnego *Calystegio-Angelicetum archangelicae litoralis* – zbiorowisko welonowe, najwyżej kilkumetrowej szerokości, występujące w Polsce jedynie w strefie nadmorskiej oraz nad dużymi rzekami. W ŁO znajdziemy je najczęściej między brzegami Odry a zaroślami wierzb wiklinowych. Budują je takie zioła i pnącza, jak: kielisznik zaroślowy, arcydzięgiel nadbrzeżny, wyżpin jagodowy, mozga trzciniowata, jeżyna popielica. Jesienią kwitnie tu obficie aster nowobelgijski. Rozpowszechnione w całym Łęgach Odrzańskich.

Arcydzięgiel nadbrzeżny
przewyższa wielkością człowieka
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Zespół kianianki pospolitej i kielisznika zaroślowego *Cuscuta-Calystegietum sepium*

Zespół rudbekii i nawłoci *Rudbeckio-Solidaginetum*

Zespół z dominacją sadzka konopiastego *Calystegio-Eupatorietum*

Zespół powoju polnego i perzu właściwego *Convolvulo arvensis-Agrophyretum repentis*

Zespół z dominacją podbiału *Poo-Tussilaginetum farfarae*

ZBIOROWISKA ROŚLIN WODNYCH, ZAZWYCZAJ ZAKORZENIONYCH

Zespół rdestnicy ostrolistnej *Potametum acutifolii*

Zespół włosienicznika krążkolistnego *Ranunculetum ciricinati*

Zespół moczarki kanadyjskiej *Elodeetum canadensis*

Zespół rogatka sztywnego *Ceratophylletum demersi*

Zespół wywłócznika kłosowego *Myriophylletum spicati*

Zespół rdestnicy połyskującej *Potametum lucentis*

Zespół żabiścieku i osoki *Hydrocharitetum morsus-ranae* – zbiorowisko roślin silnie wypływających się, zacisznych i nasłonecznionych starorzeczy, będących w fazie łądowacenia. Tworzy je żabiściek pływający i „wodny oset” – osoka aloesowata. Wariant tego zespołu z dominacją osoki aloesowatej jest charakterystycznym zbiorowiskiem starorzeczy Łęgów Odrzańskich. Występuje on tutaj stosunkowo powszechnie, natomiast niemal brak go w sąsiadujących z ŁO krainach.

Zespół rdestnicy pływającej *Potametum natantis*

Zespół wywłócznika okółkowego *Myriophylletum verticillati*

Zespół „lili wodnych” *Nupharo-Nymphaetum albae* – jeden z najpiękniejszych zespołów wodnych Polski. Zobaczymy go niemal na każdym większym starorzeczu w Łęgach Odrzańskich, przeważnie z dominacją grążela żółtego, rzadziej z obecnością grzybieni. Na obszarach ościennych zespół ten jest bardzo rzadki.

Zespół lili wodnych na starorzeczu pod Lubowem

Fot.: Krzysztof Konieczny

Zespół kotewki orzecha wodnego *Trapaetum natantis* – najcenniejsze zbiorowisko starorzeczy Odry. Łęgi Odrzańskie posiadają jedno z największych krajowych zasobów tego zbiorowiska. Występuje w dolinie Odry, głównie poniżej Lubiąża.

Zespół rdestu ziemnowodnego *Polygonetum natantis*

Zespół okrzężnicy bagiennej *Hottonietum palustris*

Zespół potocznika wąskolistnego *Ranunculo-Sietum erecto-submersi*

ZBIOROWISKA ŹRÓDLISK I WYLEŻYSK

Zespół rzeżuchy gorzkiej i śledziennicy skrętolistnej *Cardamino-Chrysosplenietum alternifolii*

ZBIOROWISKA SZUWARÓW I SŁONYCH ŁĄK

Szuwar oczeretowy *Scirpetum lacustris*

Szuwar wąskopałkowy *Typhetum angustifoliae*

Zespół strzałki wodnej i jeżogłówki pojedynczej *Sagittario-Sparganietum emersi*

Zespół jeżogłówki gałęzistej *Sparganietum erecti*
 Zespół ponikła błotnego *Eleocharitetum palustris*
 Szuwar skrzypowy *Equisetetum fluviatilis*
 Szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis*
 Szuwar szerokopałkowy *Typhetum latifoliae*
 Szuwar tatarakowy *Acoetum calami*
 Zespół kropidła wodnego i rzepichy ziemnowodnej *Oenanthro-Rorippetum*
 Szuwar mанныy *Glycerietum maximae*
 Szuwar z sitowcem nadmorskim *Scirpetum maritimi*
 Szuwar zachyłnikowo-trzcinowy *Thelypteridi-Phragmitetum*
 Szuwar kosaćcowy *Iridetum pseudacori*
 Zespół z turzycą brzegową *Caricetum ripariae*
 Zespół z turzycą błotną *Caricetum acutiformis*
 Zespół z turzycą prosową *Caricetum paniculatae*
 Zespół z turzycą sztywną *Caricetum elatae*
 Zespół z turzycą zaostroszoną *Caricetum gracilis*
 Zespół z turzycą pęcherzykową *Caricetum vesicariae*
 Szuwar mozgowy *Phalaridetum arundinaceae*
 Szuwar jeżogłówkowo-mанныy *Sparganio-Glycerietum fluitantis*

TRAWIASTE ZBIOROWISKA ŁĄK I MURAW O PODŁOŻU MINERALNYM

Murawa szczerotlichowa *Spergulo vernalis-Corynephorretum*

Murawa ze śmiałką wczesną *Airetum praecocis*

Murawa ze śmiałką goździkową *Airo caryophylleae-Festucetum ovinae*

Murawa zawciągowa *Diantho-Armerietum elongatae*

Murawa z lepnicą wąskopłatkową i kostrzewami *Sileno otitis-Festucetum* – ciepło- i sucholubne zbiorowisko śródlądowych muraw piaszkowych porastające pagórki i skarpy w strefie krawędziowej doliny Odry. Oprócz lepnicy wąskopłatkowej i kostrzew porastają je kolorowe dywany kwitnących goździków kartuzków i chabrów nadreńskich. Najładniejsze płaty tego zbiorowiska znajdziemy między Lubiążem a Orskiem.

Dywanowy zespół życicy trwałej i rdestu ptasiego *Lolio-Polygonetum arenastris*

Goździki kartuzki na murawie tworzącej się na wale przeciwpowodziowym pod miejscowością Smolne

Fot.: Krzysztof Konieczny

Zespół mszaków i karmnika rozesłanego *Bryo-Saginetum procumbentis*

Dywanowy zespół główienki pospolitej i babki większej *Prunello-Plantaginetum*

Dywanowy zespół z mietlicą pospolitą i sitem chudym *Juncetum tenuis*

Wypasane murawy z wyczyńcem kolankowatym *Ranunculo-Alopecuretum geniculati*

Murawa z pięciornikiem gęsim – zbiorowisko *Agrostis stolonifera-Potentilla anserina*

Ziołorośle z dominacją wiązówki błotnej *Filipendulo-Geranietum*

Ziołorośle z przetacznikiem długolistnym i wilczomlecem błotnym *Veronica longifoliae-Euphorbietum palustris* – rzadkie w Polsce ziołorośle charaktery-

styczne dla dolin wielkich rzek, leżące w strefie epizodycznych zalewów. W Łęgach Odrzańskich ziołorośle występuje wyjątkowo często, zwłaszcza w dolinie Odry poniżej Ścinawy, tworząc wyraźny rys w krajobrazie środkowego Nadodrza. Najładniej prezentuje się w maju, w czasie kwitnienia wilczomlecza błotnego, kiedy to przybiera żółte zabarwienie. Obok przetacznika długolistnego i wilczomlecza błotnego spotkamy tu rzadkie, ale rozpowszechnione w ŁO, gatunki roślin, takie jak: rutewka żółta, rutewka wąskolistna, tarczyca oszczepowata i wilczomlec blyszczący.

Ziołorośla z udziałem wilczomlecza błotnego to charakterystyczny obraz w wielu miejscach Łęgów Odrzańskich

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Łąka trzęślicowa *Molinietum caeruleae* – typ łąki zmiennowilgotnej należącej obecnie do jednych z najbardziej zagrożonych zbiorowisk łąkowych w Polsce. W jej najładniejszych fragmentach rosną takie florystyczne rarytasy, jak: kosaciec syberyjski, mieczyk dachówkowaty, goryczka wąskolistna, pełnik europejski. Enklawy tych zanikających łąk zachowały się jeszcze m.in. pod Zaborem Wielkim, Zagórzycami, Glinianami, między Mierzowiacami a Wielowsią.

Łąka sitowo-trzęślicowa *Junco-Molinietum*

Łąka ostrożeniowo-rdestowa *Angelico-Cirsietum oleracei*

Szuwar sitowia leśnego *Scirpetum silvatici*

Łąka śmiałkowa – zbiorowisko z *Deschampsia caespitosa*

Pastwisko z sitem rozpierchłym *Epilobio-Juncetum effusi*

Łąka selernicowa *Violo-Cnidietum dubii* – najcenniejsze zbiorowisko łąkowe

Łęgów Odrzańskich, związane z dolinami dużych rzek, poddawane okresowym zalewom. Dobrze wykształcone płaty tego łąki występują w Polsce

rzadko. Charakteryzują się one barwnym aspektem letnim z łanami kwitnącego czosnku kątownego i krwiściągu lekarskiego. Obok tytułowej selernicy żyłkowej i wyżej wspomnianych, odnajdziemy tu takie rośliny, jak: fiołek mokradłowy, groszek błotny, konitrut błotny, tarczycza oszczepowata. Łęgi Odrzańskie posiadają jedne z największych krajowych zasobów tego zbiorowiska. Występuje w dolinie Odry między Ścinawą a Głogowem oraz nad przyujściową Baryczą.

Łąka wyczyńcowa *Alopecuretum pratensis*

Łąka rajgrasowa (owsicowa) *Arrhenatheretum elatioris*

Pastwisko grzebienicowe *Lolio-Cynosuretum*

ZBIOROWISKA TORFOWISK MSZYSTO-TURZYCOWYCH I MSZARÓW

Traworośle turzycowo-mietlicowe *Carici canescentis-Agrostietum caninae*

CIEPŁOLUBNE ZBIOROWISKA OKRAJKOWE

Okrajek z rzepikiem pospolitym *Trifolio-Agrimonetum*

Okrajek z pszenicem gajowym *Trifolio-Melampyretum nemorosi*

ZBIOROWISKA LEŚNE I KRZEWIASTE

Czyźnie *Rubio fruticosi-Prunetum spinosae* – krzewiaste zbiorowisko z dominacją tarniny mające duże walory estetyczne i biocenotyczne. Występuje licznie w całym ŁO na skrajach lasów oraz pośród łąk i pól. Siedlisko to jest kluczowe dla zachowania bioróżnorodności na obszarach użytkowanych rolniczo.

Zarośla szakłakowo-dereniowe *Rhamno-Cornetum sanguinei*

Wikliny nadrzeczne *Salicetum triandro-viminalis*

Nadrzeczny łąg wierzbowy *Salicetum albo-fragilis* – zbiorowisko leśne związane z dolinami większych rzek, leżące w strefie okresowych zalewów, prawie wyłącznie na międzywalu Odry, często przy starorzeczach i odnogach rzeki.

Buduje je wierzba biała z domieszką wierzby kruchej. Dobrze zachowane płaty tego zbiorowiska spotkamy w Naroczyckim Łęgu, pod Chobienią, w ujściu Baryczy do Odry i w okolicach Głogowa.

Nadrzeczny łąg topolowy *Populetum albae* – zbiorowisko leśne związane z dolinami większych rzek, leżące w strefie okresowych zalewów, ale nieco

Mozaika łągów topolowo-wierzbowych oraz łągów wiązowo-dębowych między Chobienią a Lubowem
Fot.: Krzysztof Konieczny

wyżej niż poprzednie. W jego drzewostanie dominują topole: czarna i biała.
Rozpowszechnione w całych Łęgach Odrzańskich, ale w niewielkich płatach;
częstsze poniżej Ścinawy.

Łozowisko wierzby szarej *Salicetum pentandro-cinereae*

Ols porzeczkowy *Ribeso nigri-Alnetum* – dobrze zachowane olsy należą do rzadkości. W ŁO najrozleglejsze olsy znajdują się w okolicach Miękinii i Zaboru Wielkiego, mniejsze na ładowiejących starorzeczach Odry, m.in. pod Domaszkowem, Bielizowem, Naroczycami.

Suboceaniczny bór świeży *Leucobryo-Pinetum*

Kontynentalny bór mieszany *Quercu roboris-Pinetum*

Środkowoeuropejski acydofilny las dębowy *Calamagrostio arundinaceae-Quercetum petrae*

Świetlista dąbrowa *Potentillo albae-Quercetum*

Łęg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum*

Podgórski łęg jesionowy *Carici remotae-Fraxinetum*

Łęg jesionowo-wiązowy *Ficario-Ulmetum minoris* – najcenniejsze zbiorowisko leśne Łęgów Odrzańskich, charakterystyczne dla dolin dużych rzek Europy, poddawane okresowym zalewom. Jego drzewostan budują głównie dęby szypułkowe, wiązy pospolite i szypułkowe, graby pospolite, paklony i dzikie jabłonie. Runo wykazuje zmienność sezonową. Najbarwniejsze jest wczesną wiosną, kiedy kwitną tu łanowo: śnieżyczka przebiśnieg, złoc żółta, ziarnopłon wiosenny, kokorycz pusta. Łęgi Odrzańskie posiadają jedno z największych krajowych zasobów tego zbiorowiska. Rozpowszechnione w całych Łęgach. Między Malczycami a Ścinawą znajduje się największy w Polsce kompleks tego zespołu leśnego.

Łęg wiązowy z fiołkiem wonnym *Violo odoratae-Ulmetum minoris* – płat tego rzadkiego w Polsce zespołu leśnego zlokalizowano na wysokiej skarpie pradolinie w rejonie ujścia Baryczy do Odry pod Wyzanowem. Pod okapem wiązów i dębów rosną tu: fiołek wonny, dzwonek brzoskwiniolistny, ciemiężyk biało-kwiatowy. Łęg ten tworzy tu postać lokalną z obficie występującymi krzewami wiciokrzewu suchodrzewa i porzeczkii alpejskiej.

Grąd środkowoeuropejski *Galio sylvatici-Carpinetum betuli* – cenne zbiorowisko leśne występujące często w kompleksie przestrzennym z łęgiem wiązowym. Zajmuje tereny wyżej położone, nie poddawane zalewom lub obszary

Grąd z gwiazdnicą wielkokwiatową
pod Prawikowem
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

dawniej zalewane, a obecnie odcięte od rzeki wałami przeciwpowodziowymi.

W drzewostanie rośnie tu: dąb szypułkowy, lipa drobnolistna i grab pospolity.

W runie wiosennym spotkamy zawilca gajowego i miodunkę ćmą, a nieco później gwiazdnicę wielkokwiatową i konwalię majową. U progu lata liczny jest tu czyściec leśny. Zbiorowisko rozpowszechnione jest w całych Łęgach Odrzańskich; częstsze między Malczycami a Ścinawą.

Kwaśna buczyna niżowa *Luzulo pilosae-Fagetum*

Żyzna buczyna niżowa *Galio odorati-Fagetum*

Łęg wiązowo-dębowy naprzeciwko malczyckiego „portu”

Fot.: Krzysztof Konieczny

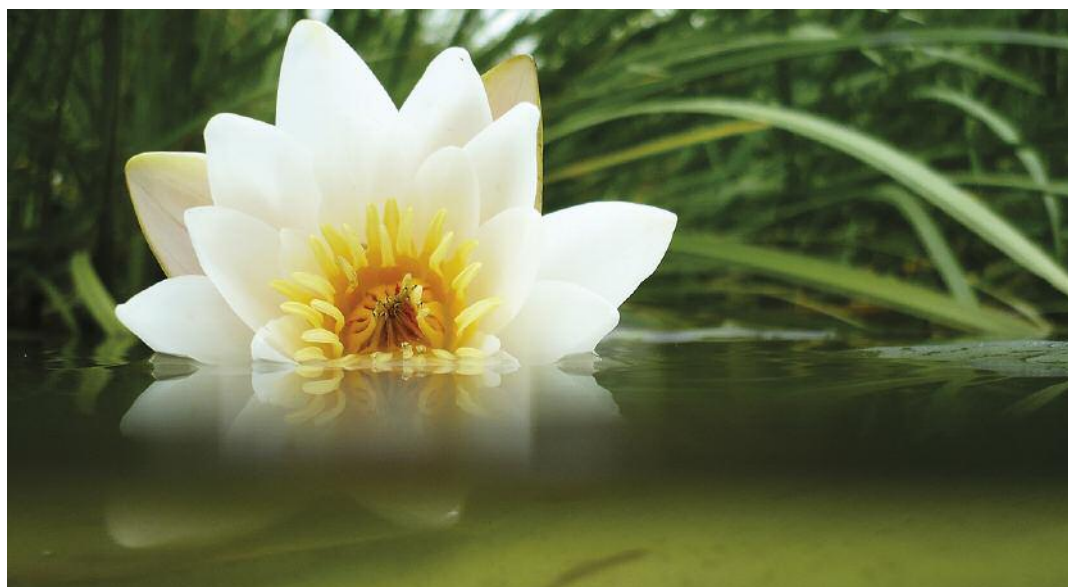
RZĘKA ROŚLIN

Bogactwo siedlisk, urozmaicona rzeźba terenu i wpływ hydrografii dużej rzeki sprzyja różnorodności roślin. Łęgi Odrzańskie to niezwykła mozaika roślinności, która objawia się bogactwem gatunków. Obserwacje botaniczne w dolinie Odry można prowadzić już od końca zimy, kiedy to ogromne łany śnieżyczki przebiśnieg pojawiają się w nadodrzańskich lasach. Ilość geofitów – roślin, które kwitną zanim drzewa zasłonią dostęp do światła, objawia się tak zwanym aspektem wiosennym, kiedy to kobierce zawilców czy ziarnopłonów malują swoimi kolorami leśne runo. Roślinność, która szczególnie wyróżnia się w Łęgach Odrzańskich, to rośliny wodne starorzeczy i bagien. Królują tu: salwinia pływająca, kotewka orzech wodny, osoka aloesowata, grzybienie. Niektóre z tych roślin występują masowo, co wyróżnia dolinę od innych miejsc w Polsce. Miłośnicy drzew odnajdują tu nie tylko bogactwo gatunków, ale też spotykają różne formy i okazałe osobniki. Wielkie topole czarne, kilkusetletnie dęby, wiązy na szerokich podporach czy korkowe odmiany paklonu i wiązu polnego to codzienność Łęgów Odrzańskich. Smaku dodadzą też rzadkie rośliny łąk selernicowych, zwłaszcza łany czosnku kątownego, które latem malują dolinę Odry na liliowo.

Łęgi Odrzańskie to świetne miejsce do nauki poszczególnych gatunków roślin. Od tych pospolitych, często występujących łanowo, po skrajnie rzadkie, które mają pojedyncze stanowiska w Polsce, a nawet – jak w przypadku *dichostylis Michela* – dolina Odry na tym odcinku jest jedynym miejscem występowania tej rośliny w kraju! Łęgi to swoisty tygiel, w którym mamy do czynienia z naturalną roślinnością obfitującą w ponad tysiąc gatunków.

Nazewnictwo roślin oparto na *Krytycznej liście roślin naczyniowych Polski* (Mirek i in. 2002). Lista obejmuje gatunki rodzime i trwale zadomowione. Rodziny roślin podano w układzie systematycznym za Rutkowskim (1998), a poszczególne gatunki w rodzinie – alfabetycznie. Najrzadsze gatunki, wpisane do *Polskiej czerwonej księgi roślin* (Kaźmierczakowa i in. 2014) zaznaczono na czerwono.

W Łęgach Odrzańskich występują aktualnie 1064 gatunki roślin naczyniowych rodzimych i trwale zadomowionych. Rosną tu przedstawiciele 109 rodzin. Najbogatsze w gatunki roślin są następujące rodziny: złożone (114 gatunków), różowate (84 gatunki), trawy (79 gatunków), motylkowate (57 gatunków), turzycowate (55 gatunków), trędownikowate (48 gatunków), goździkowate i krzyżowe (po 44 gatunki) oraz wargowe (40 gatunków), baldaszkowate (35 gatunków) i jaskrowate (31 gatunków).

Fot.: Krzysztof Konieczny

Salwinia pływająca – charakterystyczna paproć odrzańskich starorzeczy

Fot.: Krzysztof Konieczny

SKRZYPOWATE

- Skrzyp bagienny *Equisetum fluviatile*
- Skrzyp błotny *Equisetum palustre*
- Skrzyp leśny *Equisetum sylvaticum*
- Skrzyp łąkowy *Equisetum pratense*
- Skrzyp polny *Equisetum arvense*
- Skrzyp zimowy *Equisetum hyemale*

NASIEŹRZAŁOWATE

- Nasieźrzał pospolity *Ophioglossum vulgatum*

ORLICOWATE

- Orlica pospolita *Pteridium aquilinum*

ZACHYLNIKOWATE

- Zachylnik błotny *Thelypteris palustris*
- Zachyłka oszczepowata *Phegopteris connectilis*

ZANOKCICOWATE

- Zanokcica murowa *Asplenium ruta-muraria*
- Zanokcica północna *Asplenium septentrionale*
- Zanokcica skalna *Asplenium trichomanes*

WIETLICOWATE

- Paprotnica krucha *Cystopteris fragilis*
- Wietlica samicza *Athyrium filix-femina*

PAPROTNIKOWATE

- Niecznica grzebieniasta *Dryopteris cristata*
- Niecznica krótkoostna *Dryopteris carthusiana*
- Niecznica samcza *Dryopteris filix-mas*
- Niecznica szerokolistna *Dryopteris dilatata*

PAPROTKOWATE

- Paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*

SALWINIOWATE

Salwinia pływająca *Salvinia natans* – wodna paproć pływająca swobodnie po powierzchni tutejszych starorzeczy i oczek wodnych. Zdecydowana większość stanowisk tego gatunku w Polsce zlokalizowana jest w pradolinach Odry i Wisły. Występuje na kilkudziesięciu akwenach, głównie między Lubiążem a Głogowem. Salwinia może przemieszczać się z akwenu na akwen podczas wylewów Odry, dlatego dla ochrony tego gatunku ważne jest zachowanie wszystkich starorzeczy i oczek wodnych w dolinie. Gatunek z *Czerwonej listy roślin naczyniowych ginących i zagrożonych Dolnego Śląska*.

SOSNOWATE

Daglezja zielona *Pseudotsuga menziesii*
Jodła pospolita *Abies alba*
Modrzew euroazjatycki *Larix x eurolepis*
Modrzew europejski *Larix decidua*
Modrzew japoński *Larix kaempferi*
Sosna wejmutka *Pinus strobus*
Sosna zwyczajna *Pinus sylvestris*
Świerk pospolity *Picea abies*

CYPRYSOWATE

Cis pospolity *Taxus baccata*

CISOWATE

Jałowiec pospolity *Juniperus communis*

WIERZBOWATE

Topola biała *Populus alba*

Topola czarna *Populus nigra* – ginący w zachodniej Europie i w Polsce gatunek drzewa związany z łągami nadrzeczными w dolinach dużych rzek. To charakterystyczne drzewo krajobrazu Łęgów Odrzańskich. Malowniczo wyglądają zwłaszcza okazy rosnące na skrajach lasów łągowych lub na odrzańskich błoniach. Niektóre z nich osiągają ponad 7 m obwodu pierścicowego. W ŁO wys-

Topola czarna – drzewo-symbol
Łęgów Odrzańskich

Fot.: Krzysztof Konieczny

tępuje jedno z największych skupisk starych okazów tej rodzimej topoli w Polsce. Spotkamy je na całym obszarze ŁO.

Topola kanadyjska *Populus x canadensis*

Topola „NE42” *Populus ‘NE42’*

Topola osika *Populus tremula*

Topola szara *Populus x canescens*

Wierzba biała *Salix alba*

Wierzba długokończysta *Salix x dasyclados*

Wierzba iwa *Salix caprea*

Wierzba krucha *Salix fragilis*

Wierzba pięciopręcikowa *Salix pentandra*

Wierzba płózka *Salix repens*

Wierzba purpurowa *Salix purpurea*

Wierzba szara *Salix cinerea*

Wierzba trójpręcikowa *Salix triandra*

Wierzba uszata *Salix aurita*

Wierzba wiciowa *Salix viminalis*

Wierzba wyniosła *Salix x rubens*

ORZECHOWATE

Orzech szary *Juglans cinerea*

BRZOZOWATE

Brzoza brodawkowata *Betula pendula*

Brzoza omszona *Betula pubescens*

Olsza czarna *Alnus glutinosa*

Olsza szara *Alnus incana*

LESZCZYNOWATE

Grab pospolity (G. zwyczajny) *Carpinus betulus*

Leszczyna pospolita *Corylus avellana*

BUKOWATE

Buk pospolity (B. zwyczajny) *Fagus sylvatica*

Dąb bezszypułkowy *Quercus petraea*

Dąb błotny *Quercus palustris*

Dąb burgundzki *Quercus cerris*

Dąb czerwony *Quercus rubra*

Dąb szypułkowy *Quercus robur*

WIĄZOWATE

Wiąz górski (Brzost) *Ulmus glabra*

Wiąz pospolity (W. polny) *Ulmus minor* – pospolite drzewo Łęgów Odrzańskich o wielkim wigorze. Wkraczające spontanicznie na zarastające łąki i odbudowujące łągi wiązowe. W ŁO występuje licznie odmiana korkowa tego wiązu wykształcająca charakterystyczne listewki (narośla) korkowe na gałęziach. Spotkamy je na całym obszarze ŁO.

Wiąz szypułkowy (Limak) *Ulmus laevis* – charakterystyczne drzewo Łęgów Odrzańskich. Malownicze okazy limaka spotkamy na skrajach lasów łęgowych i na odrzańskich błoniach. Niektóre z nich osiągają ponad 5 m obwodu pierś-

nicowego. W ŁO występuje jedno z największych skupisk starych okazów tego rodzimego wiązu w Polsce. Spotkamy je na całym obszarze ŁO.

MORWOWATE

Morwa biała *Morus alba*

KONOPIOWATE

Chmiel zwyczajny *Humulus lupulus*

POKRZYWOWATE

Parietaria lekarska *Parietaria officinalis*

Pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*

Pokrzywa żegawka *Urtica urens*

SANDAŁOWCOWATE

Leniec pospolity *Thesium linophyllum*

GAŻEWNIKOWATE

Jemioła pospolita *Viscum album*

KOKORNAKOWATE

Kokornak powojowaty *Aristolochia clematitis*

Kopytnik pospolity *Asarum europaeum*

Dęby szypułkowe w dolinie Odry
pod Budkowem

Fot.: Krzysztof Konieczny

RDESTOWATE

Rdestówka powojowata *Fallopia convolvulus*

Rdestówka (Rdest) zaroślowa *Fallopia dumetorum*

Rdest łagodny *Polygonum mite*

Rdest mniejszy *Polygonum minus*

Rdest ostrogorzki *Polygonum hydropiper*

Rdest plamisty *Polygonum persicaria*

Rdest ptasi *Polygonum aviculare*
Rdest szczawiolistny *Polygonum lapathifolium*
Rdest wężownik *Polygonum bistorta*
Rdest ziemnowodny *Polygonum amphibium*
Rdestowiec (Rdest) ostrokończysty *Reynoutria japonica*
Rdestowiec (Rdest) sachaliński *Reynoutria sachalinensis*
Szczaw błotny *Rumex palustris*
Szczaw gajowy *Rumex sanguineus*
Szczaw kędzierzawy *Rumex crispus*
Szczaw lancetowaty *Rumex hydrolapathum*
Szczaw nadmorski *Rumex maritimus*
Szczaw polny *Rumex acetosella*
Szczaw rozpierzchły *Rumex thyrsiflorus*
Szczaw skupiony *Rumex conglomeratus*
Szczaw tępolistny *Rumex obtusifolius*
Szczaw zwyczajny *Rumex acetosa*

KOMOSOWATE

Chrząstkowiec polny *Polycnemum arvense*
Komosa biała *Chenopodium album*
Komosa czerwona *Chenopodium rubrum*
Komosa kalinolistna *Chenopodium opulifolium*
Komosa murowa *Chenopodium murale*
Komosa sina *Chenopodium glaucum*
Komosa strzałkowata *Chenopodium bonus-henricus*
Komosa trójkątna *Chenopodium urticum*
Komosa wielkolistna *Chenopodium hybridum*
Komosa wielonasienna *Chenopodium polyspermum*
Łoboda błyszcząca *Atriplex nitens*
Łoboda gwiazdkowata *Atriplex rosea*
Łoboda oszczepowata *Atriplex prostrata*
Łoboda rozłożysta *Atriplex patula*

SZARŁATOWATE

Szarłat biały *Amaranthus albus*
Szarłat prosty (Sz. zielony) *Amaranthus chlorostachys*
Szarłat siny *Amaranthus lividus*
Szarłat szorstki *Amaranthus retroflexus*

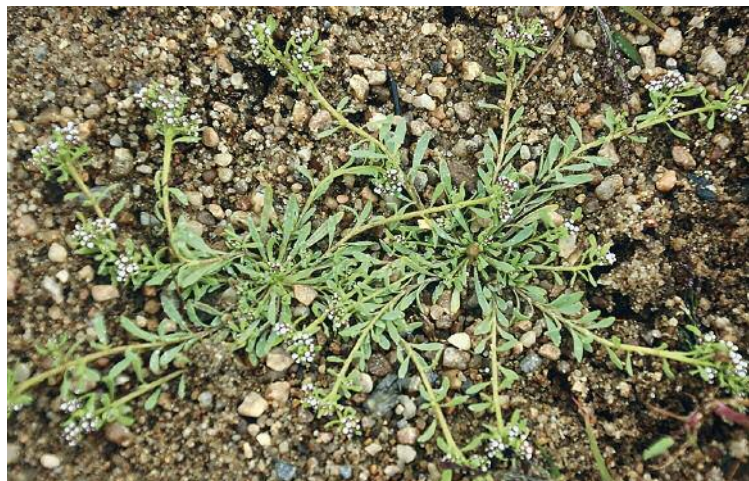
PORTULAKOWATE

Portulaka pospolita *Portulaca oleracea*
Zdrojek błyszczący (Z. źródłany) *Montia fontana*

GOŹDZIKOWATE

Bniec biały *Melandrium album*
Bniec czerwony *Melandrium rubrum*
Bniec dwudzielny *Melandrium noctiflorum*
Czerwiec roczny *Scleranthus annuus*
Czerwiec trwały *Scleranthus perennis*
Firletka poszarpana *Lychnis flos-cuculi*

Goździcznik wycięty *Petrorhagia prolifera*
 Goździk kartuzek *Dianthus carthusianorum*
 Goździk kosmaty *Dianthus armeria*
 Goździk kropkowany *Dianthus deltoides*
 Goździk pyszny *Dianthus superbus*
 Gwiazdnica bagienna *Stellaria uliginosa*
 Gwiazdnica blada *Stellaria pallida*
 Gwiazdnica błotna *Stellaria palustris*
 Gwiazdnica gajowa *Stellaria nemorum*
 Gwiazdnica pospolita *Stellaria media*
 Gwiazdnica trawiasta *Stellaria graminea*
 Gwiazdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea*
 Karmnik kolankowy *Sagina nodosa*
 Karmnik rozesłany *Sagina procumbens*
 Kąkol polny *Agrostemma githago*
 Kościenica wodna *Myosoton aquaticum*
 Lepnica dwudzielna *Silene dichotoma*
 Lepnica rozdęta *Silene vulgaris*
 Lepnica wąskopłatkowa *Silene otites*
 Lepnica zielonawa *Silene chlorantha*
 Lepnica zwisła *Silene nutans*
 Łyszczec (Gipsówka) baldachogronowy *Gypsophila fastigiata*
 Łyszczec (Gipsówka) polny *Gypsophila muralis*
 Mokrzyca baldaszkowy *Holosteum umbellatum*
 Możylinek trójnerwowy *Moehringia trinervia*
 Muchotrzew polny *Spergularia rubra*
 Mydlnica lekarska *Saponaria officinalis*
Nabrzeźca nadrzeczna *Corrigiola litoralis* – gatunek krytycznie zagrożony,
 znany tylko z kilku stanowisk w Polsce. W ŁO wysepują na aluwkach Odry
 między ujściem Baryczy a Głogowem.
 Piaskowiec macierzankowy *Arenaria serpyllifolia*
 Połonicznik nagi *Herniaria glabra*
 Rogownica pięciopęcikowa *Cerastium semidecandrum*
 Rogownica polna *Cerastium arvense*

Nabrzeźca nadrzeczna
 – rzadkość spotykana
 na świeżo odkrytych
 aluwkach rzecznych
 Fot.: Zygmunt Dajdok

Rogownica pospolita *Cerastium holosteoides*
Rogownica skupiona *Cerastium glomeratum*
Smółka pospolita *Viscaria vulgaris*
Sporek polny *Spergula arvensis*
Sporek wiosenny *Spergula morisonii*
Wyżpin jagodowy *Cucubalus baccifer*

GRZYBIENIOWATE

Grąźel żółty *Nuphar lutea*
Grzybienie białe *Nymphaea alba*
Grzybienie północne *Nymphaea candida*

ROGATKOWATE

Rogatek krótkosztykowy *Ceratophyllum submersum*
Rogatek sztywny *Ceratophyllum demersum*

JASKROWATE

Czerniec gronkowy *Actaea spicata*
Jaskier bulwkowy *Ranunculus bulbosus*
Jaskier jadowny *Ranunculus sceleratus*
Jaskier kosmaty *Ranunculus lanuginosus*
Jaskier ostry *Ranunculus acris*
Jaskier płomiennik *Ranunculus flammula*
Jaskier polny *Ranunculus arvensis*
Jaskier rozłogowy *Ranunculus repens*
Jaskier różnolistny *Ranunculus auricomus*
Jaskier wielki *Ranunculus lingua*
Jaskier wielokwiatowy *Ranunculus polyanthemos*
Knieć błotna *Caltha palustris*
Miłek letni *Adonis aestivalis*
Mysiurek drobny *Myosurus minimus*
Orlik pospolity *Aquilegia vulgaris*
Ostróżeczka polna *Consolida regalis*
Pełnik europejski *Trollius europaeus*
Powojnik pnący *Clematis vitalba*
Przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*
Rutewka mniejsza *Thalictrum minus*
Rutewka orlikolistna *Thalictrum aquilegifolium*
Rutewka wąskolistna *Thalictrum lucidum*
Rutewka żółta *Thalictrum flavum*
Sasanka łąkowa *Pulsatilla pratensis* – gatunek muraw i widnych borów. W ŁO znany tylko z jednego stanowiska pod Mrozowem. Zagrożony, w Polsce również nieliczny. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych*, narażony na wymarcie.
Włosienicznik krążkolistny *Batrachium circinatum*
Włosienicznik rzeczny *Batrachium fluitans*
Włosienicznik skapopręcikowy *Batrachium trichophyllum*
Włosienicznik wodny *Batrachium aquatile*
Zawilec gajowy *Anemona nemorosa*
Zawilec żółty *Anemona ranunculoides*
Ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*

Sasanka łąkowa pod Mrozowem

Fot.: Krzysztof Konieczny

BERBERYSOWATE

Berberys zwyczajny *Berberis vulgaris*
Mahonia pospolita *Mahonia aquifolium*

MAKOWATE

Glistnik jaskółcze ziele *Chelidonium majus*
Mak piaskowy *Papaver argemone*
Mak polny *Papaver rhoeas*
Mak wątpliwy *Papaver dubium*

DYMNICOWATE

Dymnica pospolita *Fumaria officinalis*
Kokorycz drobna *Corydalis pumila*
Kokorycz pusta *Corydalis cava* – malownicza roślina wiosennego runa lasów liściastych. W ŁO rośnie skupiskowo w łągach wiązowych i wilgotniejszych

Łan kokoryczy pustej
pod Starym Dworem

Fot.: Krzysztof Konieczny

partiach grądów. Występuje w rozproszeniu na całym obszarze ŁO; najobficiej pod Starym Dworem, Pogalewem Wielkim i Dziewinem.

Kokorycz wątła *Corydalis intermedia*

KRZYŻOWE

Chroszcz nagołodygowy *Teesdalea nudicaulis*

Chrzan pospolity *Armoracia rusticana*

Czosnaczek pospolity *Alliaria petiolata*

Dwurząd murowy *Diplotaxis muralis*

Gęsiówka Gerarda *Arabis planisiliqua*

Gęsiówka gładka (Wieżyczka gładka) *Arabis glabra*

Gęsiówka szorstkowłosista *Arabis hirsuta*

Gorczyca jasna (G. biała) *Sinapis alba*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

Gorczyca polna (Ognicha) *Sinapis arvensis*

REZEDOWATE

Rezeda żółta *Reseda lutea*

Rezeda żółtawa *Reseda luteola*

GRUBOSZOWATE

Rozchodnik ostry *Sedum acre*

Rozchodnik kaukaski *Sedum spurium*

Rozchodnik ościsty *Sedum reflexum*

Rozchodnik sześciorzędowy *Sedum sexangulare*

Rozchodnik wielki *Sedum maximum*

SKALNICOWATE

Skalnica trójpalczasta *Saxifraga tridactylites*

Skalnica ziarenkowata *Saxifraga granulata*

Śledziennica skrętołistna *Chrysosplenium alternifolium*

DZIEWIĘCIORNIKOWATE

Dziwięciornik błotny *Parnassia palustris*

AGRESTOWATE

Porzeczka agrest (Agrest) *Ribes uva-crispa*

Porzeczka alpejska *Ribes alpinum*

Porzeczka czarna *Ribes nigrum*

Porzeczka czerwona (P. dzika) *Ribes spicatum*

RÓŻOWATE

Czeremcha amerykańska *Padus serotina*

Czeremcha zwyczajna *Padus avium*

Głóg dwuszyjkowy *Crataegus laevigata*

Głóg jednoszyjkowy *Crataegus monogyna*

Głóg nierównoząbkowy *Crataegus x subsphaericea*

Głóg odgiętodziałkowy *Crataegus rhipidophylla*

Głóg pośredni *Crataegus x media*

Głóg wielkoowocowy *Crataegus x macrocarpa*

Grusza polna (G. dzika) *Pyrus pyraster* – rośnie licznie w tutejszych lasach liściastych i na ich skrajach. W ŁO występuje jedno z największych skupisk starych okazów dzikich gruszek w kraju. Spotkamy tu egzemplarze mające prawie 3 metry w obwodzie pierśnicowym. Występuje na całym obszarze ŁO.

Grusza pospolita *Pyrus communis*

Owocujące grusze to częsty obrazek w Łęgach Odrzańskich

Fot.: Krzysztof Konieczny

Kwitnące jabłonie nadają dolinie
baśniowego charakteru

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Jabłoń domowa *Malus domestica*

Jabłoń dzika *Malus sylvestris* – charakterystyczne drzewo tutejszych łągów wiązowych. Występuje na całym obszarze ŁO.

Jarząb brekinia *Sorbus torminalis* – w ŁO znany tylko z jednego stanowiska w grądzie pod Mierzowicami, gdzie jest chroniony w rezerwacie przyrody „Brekinia”. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych*.

Jarząb pospolity (J. zwyczajny) *Sorbus aucuparia*

Jeżyna Achersona *Rubus hevellicus*

Jeżyna bukietowa *Rubus grabowskii*

Jeżyna fałdowana *Rubus plicatus*

Jeżyna główkowata *Rubus capitulatus*

Jeżyna gocka *Rubus gothicus*

Jeżyna kaukaska *Rubus armeniacus*

Jeżyna Koehlera *Rubus koehleri*

Jeżyna leszczynolistna *Rubus corylifolius*

Jeżyna malinowa *Rubus x pseudidaeus*

Jeżyna mosińska *Rubus seebergensis*

Jeżyna ostrega *Rubus gracilis*

Jeżyna podgórska *Rubus fabrimontanus*

Jeżyna połyskująca *Rubus divaricatus*

Jeżyna popielica *Rubus caesius*

Jeżyna skąpokwiatowa *Rubus lamprocaulos*

Jeżyna słoneczna *Rubus apricus*

Jeżyna smukłokolcowa *Rubus nemoralis*

Jeżyna Sprengla *Rubus sprengelii*

Jeżyna szarozielona *Rubus fasciculatus*

Jeżyna szorstka *Rubus radula*

Jeżyna wąskolistna *Rubus montanus*

Jeżyna wielkolistna *Rubus macrophyllus*

Krwiściąg lekarski *Sanguisorba officinalis* – malownicza roślina letnich łąk nad Odrą. Jest rozpowszechniona w całych ŁO, zwłaszcza w strefie krawędzowej doliny rzecznej. To ważny gatunek dla rozwoju motyli: modraszka telejusa i nausitousa.

Krwiściąg mniejszy *Sanguisorba minor*

Kuklik pospolity *Geum urbanum*

Kuklik zwisły *Geum rivale*

Malina właściwa *Rubus idaeus*

Pięciornik biały *Potentilla alba*

Pięciornik gęsi *Potentilla anserina*

Pięciornik kurze ziele *Potentilla erecta*

Pięciornik niski *Potentilla supina*

Pięciornik norweski *Potentilla norvegica*

Pięciornik pagórkowy *Potentilla collina*

Pięciornik piaskowy *Potentilla arenaria*

Pięciornik rozłogowy *Potentilla reptans*

Pięciornik rozścielony *Potentilla anglica*

Pięciornik siedmiolistkowy *Potentilla heptaphylla*

Pięciornik srebrny *Potentilla argentea*

Pięciornik wiosenny *Potentilla neumanniana*

Pięciornik wyprostowany *Potentilla recta*

Poziomka pospolita *Fragaria vesca*

Poziomka twardawa *Fragaria viridis*

Poziomka wysoka *Fragaria moschata*

Przywrotnik jasny *Alchemilla propinqua*

Przywrotnik pasterski *Alchemilla monticola*

Przywrotnik prawie nagi *Alchemilla glabra*

Przywrotnik żółtawozielony *Alchemilla xanthochlora*

Róża dzika *Rosa canina*

Róża francuska *Rosa gallica* – gatunek rosnący na łąkach, skarpach i przydrożach. Przez Polskę przebiega północna granica zasięgu tego gatunku środkowej i południowej Europy. Łęgi Odrzańskie są ważną ostoją tego gatunku w kraju. Różę tę spotkamy m.in w okolicach Zagórzyc, Boraszyna, Krzelowa, Niechlowa.

Róża francuska na przydrożu
pod Boraszynem

Fot.: Krzysztof Konieczny

Róża jabłkowata *Rosa villosa*
Róża Jundziłła *Rosa jundzillii*
Róża pomarszczona *Rosa rugosa*
Róża rdzawa *Rosa rubiginosa*
Róża sina *Rosa dumalis*
Róża zapoznana *Rosa sherardii*
Rzepik pospolity *Agrimonia eupatoria*
Rzepik wonny *Agrimonia procera*
Siedmiopalecznik błotny *Comarum palustre*
Skrytek polny *Aphanes arvensis*
Śliwa domowa *Prunus domestica*
Śliwa tarnina *Prunus spinosa*
Śliwa wiśniowa (Ałyczka) *Prunus cerasifera*
Świdośliwa kłosowa *Amelanchier spicata*
Tawuła nibywierzbolistna *Spiraea x pseudosalicifolia*
Tawuła ozankolistna *Spiraea chamaedryfolia*
Tawułowiec (Pęcherznica) kalinolistny *Physocarpus opulifolius*
Wiązówka błotna *Filipendula ulmaria*
Wiązówka bulwkowa *Filipendula vulgaris*
Wiśnia pospolita *Cerasus vulgaris*
Wiśnia ptasia (Czereśnia dzika) *Cerasus avium*

MOTYLKOWATE

Cieciora pstra *Coronilla varia*
Groch zwyczajny *Pisum sativum*
Groszek błotny *Lathyrus palustris*
Groszek bulwiasty *Lathyrus tuberosus*
Groszek czerniejący *Lathyrus niger*
Groszek leśny *Lathyrus sylvestris*
Groszek liściakowy *Lathyrus nissolia*
Groszek łąkowy (G. żółty) *Lathyrus pratensis*
Groszek wiosenny *Lathyrus vernus*
Janowiec barwierski *Genista tinctoria*
Janowiec ciernisty *Genista germanica*
Komonica błotna *Lotus uliginosus*
Komonica wąskolistna *Lotus tenuis*
Komonica zwyczajna *Lotus corniculatus*
Komonicznik skrzydlastostrąkowy *Tetragonolobus maritimus*
Koniczyna biała *Trifolium repens*
Koniczyna białoróżowa *Trifolium hybridum*
Koniczyna drobnogłówkowa *Trifolium dubium*
Koniczyna dwukłosowa *Trifolium alpestre*
Koniczyna łąkowa *Trifolium pratense*
Koniczyna pagórkowa *Trifolium montanum*
Koniczyna pogięta *Trifolium medium*
Koniczyna polna *Trifolium arvense*
Koniczyna rozdęta *Trifolium fragiferum*
Koniczyna różnoogonkowa *Trifolium campestre*
Koniczyna złocistożółta *Trifolium aureum*
Lucerna kolczastostrąkowa *Medicago minima*

Lucerna nerkowata *Medicago lupulina*
Lucerna sierpowata *Medicago falcata*
Lucerna siewna *Medicago sativa*
Łubin trwały *Lupinus polyphyllus*
Nostrzyk biały *Melilotus alba*
Nostrzyk wyniosły *Melilotus altissima*
Nostrzyk żółty *Melilotus officinalis*
Przelot pospolity *Anthyllis vulneraria*
Robinia akacjowa (Grochodrzew) *Robinia pseudacacia*
Seradela drobna *Ornithopus perpusillus*
Sparceta siewna *Onobrychis viciifolia*
Szcodrzeniec główkowaty *Chmaecytisus supinus*
Traganek pęcherzykowy *Astragalus cicer*
Traganek szerokolistny *Astragalus glycyphyllos*
Wyka brudnożółta *Vicia grandiflora*
Wyka czteronasienna *Vicia tetrasperma*
Wyka długożagielkowa *Vicia tenuifolia*
Wyka drobnokwiatowa *Vicia hirsuta*
Wyka kaszubska *Vicia cassubica*
Wyka kosmata *Vicia villosa*
Wyka leśna *Vicia sylvatica*
Wyka lędźwianowata *Vicia lathyroides*
Wyka płotowa *Vicia sepium*
Wyka pstra *Vicia dasycarpa*
Wyka ptasia *Vicia cracca*
Wyka wąskolistna *Vicia angustifolia*
Wyka zaroślowa *Vicia dumetorum*
Wilżyna bezbronna *Ononis arvensis*
Wilżyna ciernista *Ononis spinosa*
Żarnowiec miotlasty *Sarothamnus scoparius*

SZCZAWIKOWATE

Szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*
Szczawik żółty *Oxalis stricta*

BODZISZKOWATE

Iglica pospolita *Erodium cicutarium*
Bodziszek błotny *Geranium palustre*
Bodziszek cuchnący *Geranium robertianum*
Bodziszek czerwony *Geranium sanguineum*
Bodziszek drobny *Geranium pusillum*
Bodziszek gołębi *Geranium columbinum*
Bodziszek kosmaty *Geranium molle*
Bodziszek łąkowy *Geranium pratense*
Bodziszek pirenejski *Geranium pyrenaicum*
Bodziszek porozcinany *Geranium dissectum*
Bodziszek rozłożysty *Geranium divaricatum*

LNOWATE

Len przeczyszczający *Linum catharticum*

WILCZOMLECZOWATE

Szczyr roczny *Mercurialis annua*

Szczyr trwały *Mercurialis perennis*

Wilczomleczeń błotny *Euphorbia palustris* – rośnie licznie na łąkach, w ziołoroślach i na polanach w lasach łągowych. Rozpowszechniony na całym obszarze Łęgów Odrzańskich. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych*.

Wilczomleczeń błotny
z okolic Świerczowa
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Wilczomleczeń błyszczący *Euphorbia lucida*

Wilczomleczeń drobny *Euphorbia exigua*

Wilczomleczeń lancetowaty *Euphorbia esula*

Wilczomleczeń obrotowy *Euphorbia helioscopia*

Wilczomleczeń ogrodowy *Euphorbia peplus*

Wilczomleczeń słodki *Euphorbia dulcis*

Wilczomleczeń sosnka *Euphorbia cyparissias*

Wilczomleczeń sztywny *Euphorbia serrulata*

KRZYŻOWNICOWATE

Krzyżownica czubata *Polygala comosa*

Krzyżownica ostroskrzydłkowa *Polygala oxyptera*

Krzyżownica zwyczajna *Polygala vulgaris*

KLONOWATE

Klon jawor (Jawor) *Acer pseudoplatanus*

Klon jesionolistny *Acer negundo*

Klon pospolity (K. zwyczajny) *Acer platanoides*

Klon srebrzysty *Acer saccharinum*

Jesienny paklon
Fot: Grzegorz Bobrowicz

Klon polny (Paklon) *Acer campestre* – charakterystyczne drzewo łągów wia-
zowych, w których tworzy jesienią żółte akcenty barwne. Rozpowszechniony
na całym obszarze Łęgów Odrzańskich.

KASZTANOWCOWATE

Kasztanowiec zwyczajny *Aesculus hippocastanum*

NIECIERPKOWATE

Niecierpek drobnokwiatowy *Impatiens parviflora*

Niecierpek gruczołowy *Impatiens glandulifera*

Niecierpek pospolity *Impatiens noli-tangere*

TRZMIELINOWATE

Trzmielina zwyczajna *Euonymus europaeus*

SZAKŁAKOWATE

Kruszyna pospolita *Frangula alnus*

Szakłak pospolity *Rhamnus catharticus*

WINOROŚLOWATE

Winobluszcz zaroślowy *Prthenocissus inserta* – charakterystyczne pnącze porastające resztki bunkrów w lasach nad Odrą. Jesienią tworzy w Łęgach Odrzańskich czerwone akceny barwne. Rozpowszechniony na lewym brzegu Odry, na którym resztki bunkrów spotkamy co kilkaset metrów.

LIPOWATE

Lipa drobnolistna *Tilia cordata*
Lipa szerokolistna *Tilia platyphyllos*

ŚLAZOWATE

Prawoślaz lekarski *Althaea officinalis*
Śláz drobnokwiatowy *Malva pusilla*
Śláz dziki *Malva sylvestris*
Śláz zaniedbany *Malva neglecta*
Śláz zygmarek *Malva alcea*
Ślázówka turyngska *Lavatera thuringiaca*

WAWRZYNKOWATE

Wawrzynek wilczczyko *Daphne mezereum*

DZIURAWCOWATE

Dziurawiec czteroboczny *Hypericum maculatum*
Dziurawiec kosmaty *Hypericum hirsutum*
Dziurawiec rozesłany *Hypericum humifusum*
Dziurawiec skąpolistny *Hypericum montanum*
Dziurawiec skrzydełkowany *Hypericum tetrapterum*
Dziurawiec zwyczajny *Hypericum perforatum*

FIOŁKOWATE

Fiołek błotny *Viola palustris*
Fiołek kosmaty *Viola hirta*
Fiołek leśny *Viola reichenbachiana*
Fiołek mokradłowy *Viola stagnina* – charakterystyczny składnik odrzańskich łąk selernicowych. Występuje w dolinie Odry poniżej Ścinawy.
Fiołek pagórkowy *Viola collina*
Fiołek polny *Viola arvensis*
Fiołek psi *Viola canina*
Fiołek Rivina *Viola riviniana*
Fiołek trójbarwny *Viola tricolor*
Fiołek wonny *Viola odorata*
Fiołek wyniosły *Viola elatior* – wymierający składnik odrzańskich łąk selernicowych. Występuje w dolinie Odry poniżej Ścinawy.

POSŁONKOWATE

Posłonek rozesłany *Helianthemum nummularium*

DYNIOWATE

Kolczurka kłapowana *Echinocystis lobata*

Przestęp biały *Bryonia alba*

Przestęp dwupienny *Bryonia dioica*

KRWAWNICOWATE

Bebłek błotny *Peplis portula*

Krwawnica pospolita *Lythrum salicaria*

Krwawnica wąskolistna *Lythrum hyssopifolia*

KOTEWKOWATE

Kotewka orzech wodny *Trapa natans* – gatunek, który można uznać za roślinny symbol Łęgów Odrzańskich, bowiem jedna czwarta polskich stanowisk kotewki zlokalizowana jest w ŁO. Występuje tu na co najmniej kilkunastu stanowiskach – starorzeczach Odry i większych oczkach wodnych. Niektóre jej stanowiska w ŁO liczą tysiące okazów. Najobfitsze znajdziemy w rezerwacie przyrody „Odrzysko”, pod Przyborowem, Przychową, Orskiem, Belczem Wielkim. Na uwagę zasługują orzechy, których ostre kolce naśladują ramiona kotwic, stąd nazwa tej rośliny.

Charakterystyczne owoce kotewki orzecha wodnego

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

WIESIOŁKOWATE

Czartawa pospolita *Circaea lutetiana*

Wierzbownica bladuróżowa *Epilobium roseum*

Wierzbownica błotna *Epilobium palustre*

Wierzbownica czworoboczna *Epilobium adnatum*

Wierzbownica drobnokwiatowa *Epilobium parviflorum*

Wierzbownica górską *Epilobium montanum*

Wierzbownica gruczołowata *Epilobium ciliatum*

Wierzbownica kosmata *Epilobium hirsutum*

Wierzbownica różgowata *Epilobium obscurum*

Wierzbówka koprzyca *Chamaenerion angustifolium*

Wiesiołek dwuletni *Oenothera biennis*

Wiesiołek czerwonieliichowy *Oenothera glazioviana*
Wiesiołek czerwonołodygowy *Oenothera rubricaulis*
Wiesiołek drobnokwiatowy *Oenothera parviflora*
Wiesiołek śląski *Oenothera subterminalis*

WODNIKOWATE

Wywłócznik kłosowy *Myriophyllum spicatum*
Wywłócznik okółkowy *Myriophyllum verticillatum*

PRZĘSTKOWATE

Przęstka pospolita *Hippuris vulgaris*

DERENIOWATE

Dereń biały *Cornus alba*
Dereń rozłogowy *Cornus sericea*
Dereń świdwa *Cornus sanguinea*

ARALIOWATE

Bluszcz pospolity *Hedera helix* – wiecznie zielone pnącze porastające nadodrzańskie lasy. Rozpowszechniony w całym ŁO. Na wysokiej i stromej skarpie prawego brzegu Odry w Lubiążu znajduje się jedno z największych skupisk kwitnących dzikich bluszczu w Polsce liczące kilkaset okazów.

Bujne bluszcze na skarpie
pod Lubiążem

Fot.: Krzysztof Konieczny

BALDASZKOWATE

Barszcz zwyczajny *Heracleum sphondylium*
Biedrzyca mniejsza *Pimpinella saxifraga*
Biedrzyca wielka *Pimpinella major*
Blekot pospolity *Aethusa cynapium*
Dzięgiel leśny *Angelica sylvestris*
Dzięgiel (Arcydzięgiel) nadbrzeżny *Angelica archangelica* subsp. *litoralis* –
to największe, przekraczające znacznie 2 metry wysokości nadodrzańskie ziele
porasta brzegi rzeki w całym ŁO.

Gorysz błotny *Peucedanum pallustre*
Gorysz pagórkowy *Peucedanum oreoselinum*
Gorysz siny *Peucedanum cervaria*
Jarzmianka większa *Astrantia major*
Kłobuczka pospolita *Torilis japonica*
Kminek zwyczajny *Carum carvi*
Koniopłoch łąkowy *Silaum silaus*
Kropidło wodne *Oenanthe aquatica*
Marchew zwyczajna *Daucus carota*
Marek szerokolistny *Sium latifolium*

Mikołajek płaskolistny *Eryngium planum* – ta roślina z pięknym niebieskim nalo-
lotem występuje głównie na odrzańskich wałach między Budkowem a Głobicami,
na prawym brzegu Odry. Gatunek z Czerwonej listy roślin naczyniowych ginących
i zagrożonych Dolnego Śląska.

Mikołajek płaskolistny na nasłonecznionym wale
pod Rapocinem

Fot.: Krzysztof Konieczny

Okrzyn łąkowy *Laserpitium prutenicum*
Olszewnik kminkolistny *Selinum carvifolia*
Pasternak zwyczajny *Pastinaca sativa*
Podagrycznik pospolity *Aegopodium podagraria*
Potocznic wąskolistny *Berula erecta*
Selernica żyłkowana *Cnidium dubium*

Sierpnica pospolita *Falcaria vulgaris*
Szalej jadowity *Cicuta virosa*
Szczwół plamisty *Conium maculatum*
Świerżabek bulwiasty *Chaerophyllum bulbosum*
Świerżabek gajowy *Chaerophyllum temulum*
Świerżabek korzenny *Chaerophyllum aromaticum*
Świerżabek orzęsiony *Chaerophyllum hirsutum*
Trybula leśna *Anthriscus sylvestris*
Trybula pospolita *Anthriscus caucalis*
Wąkrota zwyczajna *Hydrocotyle vulgaris*
Żankiel zwyczajny *Sanicula europaea*
Żebrzyca roczna *Seseli annuum*

GRUSZYCZKOWATE

Gruszyczka okrągłolistna *Pyrola rotundifolia*
Korzeniówka pospolita *Monotropa hypopitys*

WRZOSOWATE

Borówka brusznica (B. czerwona) *Vaccinium vitis-idaea*
Borówka czarna *Vaccinium myrtillus*
Wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*

PIERWIOSNKOWATE

Kurzyśląd polny *Anagalis arvensis*
Niedośpiątek maleńki *Centunculus minimus*
Okrężnica bagienna *Hottonia palustris* – skupiska tej rośliny spotkamy w olsach i kanałach. W Łęgach Odrzańskich najliczniejsza jest w kompleksie bagiennym „Zielone Łąki” pod Zaborem Wielkim oraz pod Bieliszowem. Roślina rozwija się w wodzie, natomiast podczas kwitnienia jej białe kwiaty wyniesione są ponad poziom wody, nierzadko tworząc malownicze łany na tafli wodnej.
Pierwiosnka (Pierwiosnek) lekarska *Primula veris*
Pierwiosnka (Pierwiosnek) wyniosła *Primula elatior*
Siódmaczek leśny *Trientalis europaea*

Okrężnica bagienna z olsów
pod Zaborem Wielkim
Fot.: Krzysztof Konieczny

Tojeść pospolita *Lysimachia vulgaris*
Tojeść rozesłana *Lysimachia nummularia*

ZAWCIĄGOWATE

Zawciąg pospolity *Armeria maritima*

OLIWKOWATE

Jesion pensylwański *Fraxinus pennsylvanica*

Jesion wyniosły *Fraxinus excelsior*

Ligustr pospolity *Ligustrum vulgare*

Lilak pospolity *Syringa vulgaris*

GORYCZKOWATE

Centuria nadobna *Centaurium pulchellum*

Centuria pospolita *Centaurium erythraea*

Goryczka wąskolistna *Gentiana pneumonanthe* – ginąca roślina łąk trzęślicowych. Występuje pod Zagórzycami oraz pod Krzydliną Wielką. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych*. Jedna z najpiękniejszych roślin Krainy Łęgów Odrzańskich.

Goryczka wąskolistna – ginąca roślina
z Zagórzyckich łąk
Fot.: Krzysztof Konieczny

TOINOWATE

Barwinek pospolity *Vinca minor*

TROJEŚCIOWATE

Ciemieżyk białokwiatowy *Vincetoxicum hirundinaria*

MARZANOWATE

Przytulia bagienna *Galium uliginosum*

Przytulia biała *Galium album*

Przytulia błotna *Galium palustre*

Przytulia czepna *Galium aparine*

Przytulia fałszywa *Galium spurium*
Przytulia leśna *Galium sylvaticum*
Przytulia północna *Galium boreale*
Przytulia Schultesa *Galium schultesii*
Przytulia szorstkoowockowa *Galium pumilum*
Przytulia właściwa *Galium verum*
Przytulia (Marzanka) wonna *Galium odoratum*
Przytulinka (Przytulia) wiosenna *Cruciata glabra*
Rolnica pospolita *Sherardia arvensis*

POWOJOWATE

Kielisznik zaroślowy *Calystegia sepium*
Powój polny *Convolvulus arvensis*
Kianianka macierzankowa *Cuscuta epithimum*
Kianianka pospolita *Cuscuta europaea*
Kianianka wielka *Cuscuta lupuliformis* – rzadka roślina, występująca w Polsce jedynie nad dużymi rzekami. To pasożyt związany z wierzbami i topolami. W Łęgach Odrzańskich znana z kilku stanowisk.

SZORSTKOLISTNE

Farbownik lekarski *Anchusa officinalis*
Farbownik (Krzywoszyj) polny *Anchusa arvensis*
Lepczyca rozesłana *Asperugo procumbens*
Lepnik zwyczajny *Lappula squarrosa*
Miodunka ćma *Pulmonaria obscura*
Miodunka wąskolistna *Pulmonaria angustifolia*
Nawrot polny *Lithospermum arvense*
Niezapominajka błotna *Myosotis palustris*
Niezapominajka leśna *Myosotis sylvatica*
Niezapominajka pagórkowa *Myosotis ramosissima*
Niezapominajka piaskowa *Myosotis stricta*
Niezapominajka polna *Myosotis arvensis*
Niezapominajka różnobarwna *Myosotis discolor*
Niezapominajka skąpokwiatowa *Myosotis sparsiflora*
Ostrzeń pospolity *Cynoglossum officinale*
Ośmiąg mniejszy *Cerintho minor*
Żmijowiec zwyczajny *Echium vulgare*
Żywokost bulwiasty *Symphytum tuberosum*
Żywokost lekarski *Symphytum officinale*

WERBENOWATE

Werbena pospolita *Verbena officinalis*

RZEŚLOWATE

Rzęśl długoszyjkowa *Callitriche cophocarpa*
Rzęśl hakowata *Callitriche hamulata*
Rzęśl wielkoowockowa *Callitriche stagnalis*
Rzęśl wiosenna *Callitriche verna*

WARGOWE

- Bluszcz kurdybanek *Glechoma hederacea*
- Bukwica zwyczajna *Betonica officinalis*
- Czyścica drobnokwiatowa *Acinos arvensis*
- Czyściec błotny *Stachys palustris*
- Czyściec kosmaty *Stachys germanica*
- Czyściec leśny *Stachys sylvatica*
- Czyściec prosty *Stachys recta*
- Dąbrówka kosmata (D. genevska) *Ajuga genevensis*
- Dąbrówka rozłogowa *Ajuga reptans*
- Gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*
- Głowienka pospolita *Prunella vulgaris*
- Głowienka wielkokwiatowa *Prunella grandiflora*
- Jasnota biała *Lamium album*
- Jasnota plamista *Lamium maculatum*
- Jasnota purpurowa *Lamium purpureum*
- Jasnota różowa *Lamium amplexicaule*
- Karbieńiec pospolity *Lycopus europaeus*
- Klinopodium pospolite (Czyścica storzyszek) *Clinopodium vulgare*
- Kocimiętka właściwa *Nepeta cataria*
- Lebiodka pospolita *Origanum vulgare*
- Macierzanka piaskowa *Thymus serpyllum*
- Macierzanka zwyczajna *Thymus pulegioides*
- Mierznica czarna *Ballota nigra*
- Mięta długolistna *Mentha longifolia*
- Mięta nadwodna *Mentha aquatica*
- Mięta okrągowa *Mentha x verticillata*
- Mięta polej *Mentha pulegium*
- Mięta polna *Mentha arvensis*
- Miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*
- Poziewnik dwudzielny *Galeopsis bifida*
- Poziewnik miękkowłosy *Galeopsis pubescens*
- Poziewnik polny *Galeopsis ladanum*
- Poziewnik pstry *Galeopsis speciosa*
- Poziewnik szorstki *Galeopsis tetrahit*
- Serdecznik pospolity *Leonurus cardiaca*
- Szanta zwyczajna *Marrubium vulgare*
- Szałwia łąkowa *Salvia pratensis*
- Szałwia okrągowa *Salvia verticillata*
- Tarczycza oszczepowata *Scutellaria hastifolia*** – występuje w rozproszaniu na wilgotnych łąkach selernicowych, głównie poniżej Ścinawy. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych.*
- Tarczycza pospolita *Scutellaria galericulata*

PSIANKOWATE

- Bieluń dziędzierzawa *Datura stramonium*
- Kolców szkarłatny *Lycium barbarum*
- Lulek czarny *Hyoscyamus niger*
- Psianka czarna *Solanum nigrum*
- Psianka słodkogórz *Solanum dulcamara*

TRĘDOWNIKOWATE

Cymbalaria bluszczycowata (Lnica murowa) *Cymbalaria muralis*

Dziewanna drobnokwiatowa *Verbascum thapsus*

Dziewanna firletkowa *Verbascum lychnitis*

Dziewanna kutnerowata *Verbascum phlomoides*

Dziewanna pospolita *Verbascum nigrum*

Dziewanna wielkokwiatowa *Verbascum densiflorum*

Kiksja oszczepowata *Kickxia elatine*

Konitrut błotny *Gratiola officinalis* – występuje w rozproszeniu na mokradłach i łąkach selernicowych, głównie poniżej Ścinawy. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych.*

Lindernia mułowa *Lindernia procumbens*

Lnica pospolita *Linaria vulgaris*

Lniczka mała *Chaenorhinum minus*

Łuskiewnik różowy *Lathraea squamaria*

Namulnik brzegowy *Limosella aquatica*

Naparstnica purpurowa *Digitalis purpurea*

Naparstnica zwyczajna *Digitalis grandiflora*

Przetacznik błądy *Veronica sublobata*

Przetacznik błotny *Veronica scutellata*

Przetacznik bobowiczek *Veronica beccabunga*

Przetacznik bobownik *Veronica anagallisaquatica*

Przetacznik Dillena *Veronica dillenii*

Przetacznik długolistny *Veronica longifolia*

Przetacznik górski *Veronica montana*

Przetacznik kłosowy *Veronica spicata*

Przetacznik leśny *Veronica officinalis*

Przetacznik lśniący *Veronica polita*

Przetacznik macierzankowy *Veronica serpyllifolia*

Przetacznik ożankowy *Veronica chamaedrys*

Przetacznik pagórkowy *Veronica teucrium*

Przetacznik perski *Veronica persica*

Przetacznik polny *Veronica arvensis*

Przetacznik rolny *Veronica agrestis*

Przetacznik trójlistkowy *Veronica triphyllos*

Przetacznik wiosenny *Veronica verna*

Pszeniec gajowy *Melampyrum nemorosum*

Pszeniec grzebieniasty *Melampyrum cristatum* – gatunek występujący w Polsce głównie w dolinach dużych rzek, przy czym większa część jego stanowisk podawana jest z pradoliny Odry. Tworzy efektowne skupiska na skrajach lasów łągowych i na leśnych polanach. W ŁO występuje głównie między Tarchalicami a Lubowem.

Pszeniec leśny *Melampyrum sylvaticum*

Pszeniec różowy *Melampyrum arvense*

Pszeniec zwyczajny *Melampyrum pratense*

Szelężnik mniejszy *Rhinanthus minor*

Szelężnik większy *Rhinanthus serotinus*

Szelężnik włochaty *Rhinanthus alecterolophus*

Świetlik łąkowy *Euphrasia rostkoviana*

Świetlik wyprężony *Euphrasia stricta*

Pszeniec grzebieniasty z ciepłej polany
pod Boraszynem
Fot.: Krzysztof Konieczny

Trędownik bulwiasty *Scrophularia nodosa*
Trędownik skrzydlaty *Scrophularia umbrosa*
Wyżlin polny *Misopates orontium*
Zagorzałek późny *Odontites serotina*
Zagorzałek wiosenny *Odontites verna*

ZARAZOWATE

Zaraza piaskowa *Orobanche arenaria* – gatunek pasożytny na bylicy polnej, znany w Polsce tylko z kilku stanowisk. Niegdyś przypuszczano nawet, że gatunek wyginął w Polsce. W Łęgach Odrzańskich stwierdzona w murawie pod Lubiążem.

PLYWACZOWATE

Pływacz zwyczajny *Utricularia vulgaris*

BABKOWATE

Babka lancetowata *Plantago lanceolata*
Babka piaskowa *Plantago arenaria*
Babka średnia *Plantago media*
Babka wielonasienna *Plantago intermedia*
Babka zwyczajna *Plantago major*

PRZEWIERTNIOWATE

- Bez (Dziki bez) czarny *Sambucus nigra*
- Bez (Dziki bez) koralowy *Sambucus racemosa*
- Kalina koralowa *Viburnum opulus*
- Śnieguliczka biała *Symphoricarpos albus*
- Wiciokrzew pomorski *Lonicera periclymenum*
- Wiciokrzew (Suchodrzew) pospolity *Lonicera xylosteum*
- Wiciokrzew (Suchodrzew) tatarski *Lonicera tatarica*

PIŻMACZKOWATE

- Piżmaczek wiosenny *Adoxa moschatellina*

KOZŁKOWATE

- Kozłek bzowy *Valeriana sambucifolia*
- Kozłek dwupienny *Valeriana dioica*
- Kozłek lekarski *Valeriana officinalis*
- Rozpunka bruzdkowana *Valerianella rimosa*
- Rozpunka warzywna *Valerianella locusta*
- Rozpunka ząbkowana *Valerianella dentata*

SZCZECIOWATE

- Czarcikęs łąkowy *Succia pratensis*
- Driakiew wonna *Scabiosa canescens*
- Driakiew żółtawa *Scabiosa ochroleuca*
- Dzwonek brzoskwiniolistny *Campanula persicifolia*
- Dzwonek jednostronny *Campanula rapunculoides*
- Dzwonek okrągłolistny *Campanula rotundifolia*
- Dzwonek pokrzywolistny *Campanula trachelium*
- Dzwonek rozpierzchły *Campanula patula*
- Dzwonek skupiony *Campanula glomerata*
- Dzwonek szczeciniasty *Campanula cervicaria*
- Jasieniec piaskowy *Jasione montana*
- Szczęć pospolita *Dipsacus sylvestris*
- Świerzbica polna *Knautia arvensis*
- Zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*

ZŁOŻONE

- Aster nowobelgijski *Aster novi-belgii*
- Brodawnik jesienny *Leontodon autumnalis*
- Brodawnik zwyczajny *Leontodon hispidus*
- Bylica draganek *Artemisia dracunculus*
- Bylica piołun *Artemisia absinthium*
- Bylica polna *Artemisia campestris*
- Bylica pospolita *Artemisia vulgaris*
- Bylica roczna *Artemisia annua*
- Chaber bławatek *Centaurea cyanus*
- Chaber driakiewnik *Centaurea scabiosa*
- Chaber łąkowy *Centaurea jacea*
- Chaber nadreński *Centaurea stoebe*
- Chaber ostrołuskowy *Centaurea oxylepis*

Chłodek drobny *Arnoseris minima*
 Chondrilla sztywna *Chondrilla juncea*
 Cykoria podróżnik *Cichorium intybus*
 Dziewięciśł pospolity *Carlina vulgaris*
 Goryczel jastrzębcowaty *Picris hieracioides*
 Goryczel żmijowcowy *Picris echioides*
 Jastrun właściwy *Leucanthemum vulgare*
 Jastrzębiec baldaszkowaty *Hieracium umbellatum*
 Jastrzębiec gładki *Hieracium laevigatum*
 Jastrzębiec kosmaczek *Hieracium pilosella*
 Jastrzębiec kwiecisty *Hieracium floribundum*
 Jastrzębiec Lachenala *Hieracium lachenalii*
 Jastrzębiec leśny *Hieracium murorum*
 Jastrzębiec sabaudzki *Hieracium sabaudum*
 Kocanki piaskowe *Helichrysum arenarium*
 Przymiotno kanadyjskie *Conyza canadensis*
 Kozibród łąkowy *Tragopogon pratensis*
 Kozibród wielki *Tragopogon dubius*
 Krwawnik kichawiec *Achillea ptarmica*
 Krwawnik pagórkowy *Achillea collina*
 Krwawnik pannoński *Achillea pannonica*
 Krwawnik pospolity *Achillea millefolium*
 Krwawnik wierzbolistny *Achillea salicifolia*
 Lepiężnik różowy *Petasites hybridus*
 Łoczyga pospolita *Lapsana communis*
 Łopian gajowy *Arctium nemorosum*
 Łopian mniejszy *Arctium minus*
 Łopian pajęczynowaty *Arctium tomentosum*
 Łopian większy *Arctium lappa*
 Maruna bezwonna *Matricaria perforata*
 Mlecz kolczasty *Sonchus asper*
 Mlecz polny *Sonchus arvensis*
 Mlecz zwyczajny *Sonchus oleraceus*
 Mniszek błotny *Taraxacum palustre*
 Mniszek pospolity *Taraxacum officinale*
 Nawłóć kanadyjska *Solidago canadensis*
 Nawłóć pospolita *Solidago virgaurea*
 Nawłóć późna *Solidago gigantea*
 Nicennica drobna *Filago minima*
 Nicennica niemiecka *Filago vulgaris*
 Nicennica polna *Filago arvensis*
 Oman łąkowy *Inula britannica*
 Oman wielki *Inula helenium*
 Oman wierzbolistny *Inula salicina*
 Oset kędzierzawy *Carduus crispus*
 Oset nastroszony *Carduus acanthoides*
 Oset zwisły *Carduus nutans*
 Ostrożeń błotny *Cirsium palustre*
 Ostrożeń krótkołodygowy *Cirsium acaule*
 Ostrożeń lancetowaty *Cirsium vulgare*

Ostrożeń łąkowy *Cirsium rivulare*
 Ostrożeń polny *Cirsium arvense*
 Ostrożeń siwy *Cirsium canum*
 Ostrożeń warzywny *Cirsium oleraceum*
 Pępawa błotna *Crepis paludosa*
 Pępawa dachowa *Crepis tectorum*
 Pępawa dwuletnia *Crepis biennis*
 Pępawa zielona *Crepis capillaris*
 Płesznik zwyczajny *Pulicaria vulgaris*
 Podbiał pospolity *Tussilago farfara*
 Popłoch pospolity *Onopordum acanthium*
 Prosiecznik gładki *Hypochoeris glabra*
 Prosiecznik plamisty *Hypochoeris maculata*
 Prosiecznik szorstki *Hypochoeris radicata*
 Przegorzan kulisty *Echinops sphaerocephalus*
 Przymiotno białe *Erigeron annuus*
 Przymiotno ostre *Erigeron acris*
 Rudbekia naga *Rudbeckia laciniata*
 Rumian polny *Anthemis arvensis*
 Rumian psi *Anthemis cotula*
 Rumian ruski *Anthemis ruthenica*
 Rumian żółty *Anthemis tinctoria*
 Rumianek bezpromieniowy *Chamomilla suaveolens*
 Rumianek pospolity *Chamomilla recutita*
 Rzepień pospolity *Xanthium strumarium*
 Sadziec konopiasty *Eupatorium cannabinum*
 Sałata kompasowa *Lactuca serriola*
 Sałatnik leśny *Mycelis muralis*
 Sierpik barwierski *Serratula tinctoria*
 Słonecznik bulwiasty *Helianthus tuberosus*
 Stokrotka pospolita *Belis perennis*
 Starzec błotny *Senecio congestus*
 Starzec gorczycznikowy *Senecio barbaraeifolius*
 Starzec Jakubek *Senecio jacobaea*
 Starzec lepki *Senecio viscosus*
 Starzec leśny *Senecio sylvaticus*
 Starzec nadrzeczny *Senecio fluviatilis*
 Starzec wiosenny *Senecio vernalis*
 Starzec zwyczajny *Senecio vulgaris*
 Szarota błotna *Gnaphalium uliginosum*
 Szarota leśna *Gnaphalium sylvaticum*
 Szarota żółtobiała *Gnaphalium luteoalbum*
 Uczep amerykański *Bidens frondosa*
 Uczep trójlistkowy *Bidens tripartita*
 Uczep zwisły *Bidens cernua*
 Uczep zwodniczy *Bidens connata*
 Ukwap dwupienny *Antennaria dioica*
 Wężymord niski *Scorzonera humilis*
 Wrotycz pospolity *Tanacetum vulgare*
 Żółtlica drobnokwiatowa *Galinsoga parviflora*
 Żółtlica owłosiona *Galinsoga ciliata*

ŻABIĘCOWATE

Żabieniec babka wodna *Alisma plantago-aquatica*

Strzałka wodna *Sagittaria sagittifolia*

ŁĄCZNIOWATE

Łączęń baldaszkowy *Butomus umbellatus*

ŻABIŚCIEKOWATE

Moczarka kanadyjska *Elodea canadensis*

Osoka aloesowata *Stratiotes aloides*

Żabiściek pływający *Hydrocharis morsus-ranae*

ŚWIBKOWATE

Świbka błotna *Triglochin palustre*

RDESTNICOWATE

Rdestnica kędzierzawa *Potamogeton crispus*

Rdestnica pływająca *Potamogeton natans*

Rdestnica połyskująca *Potamogeton lucens*

Rdestnica przesyta *Potamogeton perfoliatus*

LILIOWATE

Czosnek kątowy *Allium angulosum* – charakterystyczna roślina odrzańskich błoni, zwłaszcza łąk selernicowych. Występuje w rozproszeniu na całym obszarze Łęgów Odrzańskich. Gatunek z Czerwonej listy roślin naczyniowych ginących i zagrożonych Dolnego Śląska.

Czosnek niedźwiedzi *Allium ursinum*

Czosnek wężowy *Allium scorodoprasum*

Czosnek winnicowy *Allium vineale*

Czosnek zielonawy *Allium oleraceum*

Czworolist pospolity *Paris quadrifolia*

Kokoryczka wielokwiatowa *Polygonatum multiflorum*

Kokoryczka wonna *Polygonatum odoratum*

Łąny czosnku kąowego
pod Belczem Wielkim

Fot.: Krzysztof Konieczny

Konwalia majowa *Convallaria majalis*

Konwalijka dwulistna *Maianthemum bifolium*

Lilia złotogłów *Lilium martagon* – roślina odrzańskich lasów. W ŁO występuje w lasach między Słupem a Szczepanowem, pod Naroczcycami oraz w rezerwacie przyrody „Szarpa Storczyków”. Gatunek z *Czerwonej listy roślin naczyniowych ginących i zagrożonych Dolnego Śląska*.

Pajęcznica gałęzista *Anthericum ramosum*

Lilia złotogłów spod Orska

Fot.: Krzysztof Konieczny

Szafirek miękkiolistny z okolic Glinian

Fot.: Krzysztof Konieczny

Szafirek miękkolistny *Muscari comosum* – gatunek ciepłolubnych muraw centralnej i południowej Europy, będący wielką rzadkością flory polskiej; występuje głównie na Dolnym Śląsku i Lubelszczyźnie. W Łęgach Odrzańskich występuje w okolicach Glinian pod Lubiążem.

Szparag lekarski *Asparagus officinalis*

Śniedek baldaszkowaty *Ornithogalum umbellatum*

Śniedek cieńkolistny *Ornithogalum collinum*

Złoc ławkowa *Gagea pratensis*

Złoc mała *Gagea minima*

Złoc żółta *Gagea lutea*

AMARYLKOWATE

Śnieżyca wiosenna *Leucoium vernum*

Śnieżyczka przebiśnieg *Galanthus nivalis* – wczesnowiosenny geofit rosnący na naturalnych stanowiskach jedynie w południowej Polsce. W ŁO występuje dość licznie w łęgach i grądach między Brzegiem Dolnym a Ścinawą, gdzie miejscami tworzy rozległe łany. Poniżej Ścinawy rośnie nielicznie. Gatunek z *Czerwonej listy roślin naczyniowych ginących i zagrożonych Dolnego Śląska*.

Jedną z pierwszych roślin, które występują wiosną łanowo w łęgach, jest śnieżyczka przebiśnieg

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

KOSAĆCOWATE

Kosaciec syberyjski *Iris sibirica* – występuje w dużym rozproszeniu na łąkach trzęślicowych i mokradłach, zwłaszcza przy starorzeczach. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych*.

Kosaciec żółty *Iris pseudacorus*

Mieczyk dachówkowaty *Gladiolus imbricatus*

Kosaciec syberyjski wymaga łąk użytkowanych ekstensywnie

Fot.: Jacek Czepnik

SITOWATE

Kosmatka blada *Luzula pallescens*

Kosmatka gajowa *Luzula luzuloides*

Kosmatka licznokwiatowa *Luzula multiflora*

Kosmatka owłosiona *Luzula pilosa*

Kosmatka polna *Luzula campestris*

Sit alpejski *Juncus alpino-atriculatus*

Sit chudy *Juncus tenuis*

Sit członowaty *Juncus articulatus*

Sit drobny *Juncus bulbosus*

Sit dwudzielny *Juncus bufonius*

Sit główkowaty *Juncus capitatus*

Sit ostrokwiatowy *Juncus acutiflorus*

Sit rozpierzchły *Juncus effusus*

Sit siny *Juncus inflexus*

Sit skupiony *Juncus conglomeratus*

Sit sztywny *Juncus squarrosus*

Sit ściśniony *Juncus compressus*

TRAWY

Bliźniczka psia trawka *Nardus stricta*

Chwastnica jednostronna *Echinochloa crus-galli*

Drżączka średnia *Briza media*

Grzebieńnica pospolita *Cynosurus cristatus*
 Izgrzyca przyziemna *Danthonia decumbens*
 Jęczmień płonny *Hordeum murinum*
 Kłosownica leśna *Brachypodium sylvaticum*
 Kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*
 Kłósówka miękka *Holcus mollis*
 Kłósówka wełnista *Holcus lanatus*
 Konietlica łąkowa *Trisetum flavescens*
 Kostrzewa czerwona *Festuca rubra*
 Kostrzewa leśna *Festuca altissima*
 Kostrzewa łąkowa *Festuca pratensis*
 Kostrzewa murawowa *Festuca trachyphylla*
 Kostrzewa olbrzymia *Festuca gigantea*
 Kostrzewa owcza *Festuca ovina*
 Kostrzewa piaskowa *Festuca psammophila*
 Kostrzewa trzcinowata *Festuca arundinacea*
 Kupkówka Aschersona *Dactylis polygama*
 Kupkówka pospolita *Dactylis glomerata*
 Manna fałdowana *Glyceria notata*
 Manna gajowa *Glyceria nemoralis*
 Manna jadalna *Glyceria fluitans*
 Manna mielec *Glyceria maxima*
 Mietlica olbrzymia *Agrostis gigantea*
 Mietlica pospolita *Agrostis capillaris*
 Mietlica psia *Agrostis canina*
 Mietlica rozłogowa *Agrostis stolonifera*
 Miotła (Mietlica) zbożowa *Apera spica-venti*
 Mozga trzcinowata *Phalaris arundinacea*
 Owies głuchy *Avena fatua*
 Owies szorstki *Avena strigosa*
 Owsica łąkowa *Avenula pratensis*
 Owsica omszona *Avenula pubescens*
 Palusznik krwawy *Digitaria sanguinalis*
 Palusznik nitkowaty *Digitaria ischaemum*
 Perlówka zwisła *Melica nutans*
 Perz psi *Elymus caninus*
 Perz właściwy *Elymus repens*
 Prosownica rozpięzchła *Milium effusum*
 Rajgras wyniosły *Arrhenatherum elatius*
 Stokłosa bezostna *Bromus inermis*
 Stokłosa dachowa *Bromus tectorum*
 Stokłosa miękka *Bromus hordeaceus*
 Stokłosa płonna *Bromus sterilis*
 Stokłosa prosta *Bromus erectus*
 Stokłosa żytnia *Bromus secalinus*
 Strzęplica nadobna *Koeleria macrantha*
 Strzęplica sina *Koeleria glauca*
 Szczotlicha siwa *Corynephorus canescens*
 Śmiałek darniowy *Deschampsia caespitosa*
 Śmiałek pogięty *Deschampsia flexuosa*

Śmiałka goździkowata *Aira caryophylla*
Śmiałka wczesna *Aira praecox*
Tomka oścista *Anthoxanthum aristatum*
Tomka wonna *Anthoxanthum odoratum*
Trzcina pospolita *Phragmites australis*
Trzcinnik lancetowaty *Calamagrostis canescens*
Trzcinnik leśny *Calamagrostis arundinacea*
Trzcinnik piaskowy *Calamagrostis epigejos*
Trzęślica modra *Molinia caerulea*
Trzęślica trzcinowata *Molinia arundinacea*
Tymotka Boehmera *Phleum phleoides*
Tymotka łąkowa *Phleum pratense*
Wiechlina błotna *Poa palustris*
Wiechlina gajowa *Poa nemoralis*
Wiechlina łąkowa *Poa pratensis*
Wiechlina roczna *Poa annua*
Wiechlina spłaszczona *Poa compressa*
Wiechlina wąskolistna *Poa angustifolia*
Wiechlina zwyczajna *Poa trivialis*
Włośnica sina *Setaria pumila*
Włośnica zielona *Setaria viridis*
Wulpia mysi ogon *Vulpia myuros*
Wyczyniec czerwonożółty *Alopecurus aequalis*
Wyczyniec kolankowy *Alopecurus geniculatus*
Wyczyniec łąkowy *Alopecurus pratensis*
Życica trwała *Lolium perenne*

OBRAZKOWATE

Tatarak zwyczajny *Acorus calamus*

RZĘSOWATE

Rzęsa drobna *Lemna minor*

Rzęsa garbata *Lemna gibba*

Rzęsa trójrowkowa *Lemna trisulca*

Spirodela wielokorzeniowa *Spirodela polyrhiza*

Wolffia bezkorzeniowa *Wolffia arrhiza* – ta najmniejsza roślina kwiatowa Europy występuje w Polsce w dużym rozproszeniu. W ŁO spotkamy ją na kilku starorzeczach, m.in. pod Grzybowem i Boraszynem. Gatunek z Czerwonej listy roślin naczyniowych ginących i zagrożonych Dolnego Śląska.

Wolffia bezkorzeniowa otaczająca
rzęsę drobną na starorzeczu
pod Bęczem Wielkim
Fot.: Krzysztof Konieczny

JEŻOGLÓWKOWATE

Jeżogłówka gałęzista *Sparganium erectum*

Jeżogłówka pojedyncza *Sparganium emersum*

Jeżogłówka zapoznana *Sparganium neglectum*

PAŁKOWATE

Pałka szerokolistna *Typha latifolia*

Pałka wąskolistna *Typha angustifolia*

TURZYCOWATE

Cibora brunatna *Cyperus fuscus*

Dichostylis Michela *Dichostylis micheliana* – najrzadsza roślina Łęgów Odrzańskich. Stwierdzona tylko pod Głogowem na aluwiach Odry i na wysychającym starorzeczu. Jednocześnie jest to jej jedyne znane stanowisko w Polsce.

Ocieret jeziorny *Schoenoplectus lacustris*

Ocieret Tabernemontana *Schoenoplectus tabernaemontani*

Ostrzew spłaszczony *Blysmus compressus*

Ponikło błotne *Eleocharis palustris*

Ponikło igłowe *Eleocharis acicularis*

Ponikło jednoprzysadkowe *Eleocharis uniglumis*

Sitniczka szczecinowata *Isolepis setacea*

Sitowie korzenioczepne *Scirpus radicans*

Sitowie leśne *Scirpus sylvaticus*

Sitowiec nadmorski *Bulboschoenus maritimus*

Turzyca biała *Carex pallescens*

Turzyca błotna *Carex acutiformis*

Turzyca brzegowa *Carex riparia*

Turzyca Bueka *Carex buekii* – najrzadsza turzyca występująca w Łęgach Odrzańskich. Rośnie licznie na wale Odry pod Grzybowem.

Turzyca ciborowata *Carex bohémica*

Turzyca cienista *Carex umbrosa*

Turzyca darniowa *Carex cespitosa*

Turzyca długokłosa *Carex elongata*

Turzyca drzączkowata *Carex brizoides*

Turzyca dwustronna *Carex disticha*

Turzyca dzióbkowata *Carex rostrata*

Turzyca filcowata *Carex tomentosa*

Turzyca gwiazdkowata *Carex echinata*

Turzyca Hartmana *Carex hartmanii*

Turzyca Bueka, ta rzadka roślina wspina się na wały przeciwpowodziowe

Fot.: Krzysztof Konieczny

Turzyca leśna *Carex sylvatica*
 Turzyca lisia *Carex vulpina*
 Turzyca nibyciborowata *Carex pseudocyperus*
 Turzyca odległokłosa *Carex distans*
 Turzyca Oedera *Carex viridula*
 Turzyca orzęsiona *Carex pilosa*
 Turzyca owłosiona *Carex hirta*
 Turzyca pagórkowa *Carex montana*
 Turzyca palczasta *Carex digitata*
Turzyca pchła *Carex puliucaris*
 Turzyca pęcherzykowata *Carex vesicaria*
 Turzyca pigułkowata *Carex pilulifera*
 Turzyca pospolita *Carex nigra*
 Turzyca prosowa *Carex paniculata*
 Turzyca prosowata *Carex panicea*
 Turzyca rzadkokłosa *Carex remota*
 Turzyca sina *Carex flacca*
 Turzyca siwa *Carex canescens*
 Turzyca sztywna *Carex elata*
 Turzyca ściśniona *Carex spicata*
 Turzyca tunikowa *Carex appropinquata*
 Turzyca wczesna *Carex praecox*
 Turzyca wiosenna *Carex caryophylla*
 Turzyca wrzosowiskowa *Carex ericetorum*
 Turzyca zajęcza *Carex ovalis*
 Turzyca zaostzona *Carex gracilis*
 Turzyca żółta *Carex flava*
 Wełnianka szerokolistna *Eriophorum latifolium*
 Wełnianka wąskolistna *Eriophorum angustifolium*

STORCZYKOWATE

Buławnik czerwony *Cephalanthera rubra*

Buławnik mieczolistny *Cephalanthera longifolia*

Buławnik wielkokwiatowy *Cephalanthera damasonium*

Gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*

Kruszczyk ostroplątkowy *Epipactis leptochila* – bardzo rzadki storczyk cienistych lasów. W ŁO stwierdzony na dwóch stanowiskach – pod Chełmem i Naroczycami. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych*.

Kruszczyk połabski *Epipactis albensis* – endemiczny storczyk cienistych lasów Europy Środkowej. W Polsce znany jedynie z nielicznych stanowisk. W ŁO występuje na kilku stanowiskach, m.in. w powołanym dla jego ochrony rezerwacie przyrody „Szarpa Storczyków”.

Kruszczyk siny *Epipactis purpurata* – rzadki storczyk cienistych lasów. W ŁO stwierdzony na kilku stanowiskach; najliczniej w lasach między Nie-szczycami a Naroczycami. Gatunek z *Polskiej czerwonej listy paprotników i roślin kwiatowych*.

Kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*

Kukułka (Storczyk) Fuchsa *Dactylorhiza fuchsii*

Kukułka (Storczyk) plamista *Dactylorhiza maculata*

Kukulka (Storczyk) szerokolistna *Dactylorhiza majalis*
Listera jajowata *Listera ovata*
Podkolan biały *Platanthera bifolia*
Storczyk samiczy *Orchis morio*

Kruszczyk połabski, endemit środkowoeuropejski
z rezerwatu „Skarpa Storczyków”
Fot.: Krzysztof Konieczny

Kruszczyk siny, gatunek cienistych lasów
z dużym udziałem grabu
Fot.: Krzysztof Konieczny

RZEKA BEZKRĘGOWCÓW

Mimo wieloletnich obserwacji, badań i prowadzonych inwentaryzacji bogactwo bezkręgowców w Łęgach Odrzańskich pozostaje ciągle jeszcze nie do końca rozpoznane. Wiele grup wymaga szczegółowych badań i rewizji dotychczas opisanych tu gatunków.

Nie przeszkadza to jednak do zaprezentowania najcenniejszych, poznanych organizmów, które stanowią o wartości przyrodniczej tego odcinka doliny Odry. Łęgi Odrzańskie, będąc obszarem tak bardzo zróżnicowanym pod względem siedlisk przyrodniczych i tak bogatym w gatunki roślin, zamieszkują tysiące gatunków zwierząt bezkręgowych (ich liczba w całej Polsce szacowana jest na kilkadziesiąt tysięcy). W ŁO rozpoznane są tylko niektóre grupy bezkręgowców. Poniżej listy rzadszych oraz interesujących gatunków wybranych typów, gromad bądź rzędów bezkręgowców.

W związku z poprawą jakości wody w samej Odrze i jej dopływach, coraz częściej obserwujemy tu kolonie gąbek słodkowodnych. W ich pobliżu, przy dnie cieków odnajdziemy także parzydełkowce, których przedstawicielem jest stułbia. Pozostając na dnie zbiorników warto zwrócić uwagę na małże, a wśród nich na naszą rodzimą, największą dla kraju szczężując wielką. Z niepokojem obserwujemy jednak pojawienie się szczężui chińskiej, jeszcze większej, która to jest gatunkiem obcym i inwazyjnym. W ostatnich latach odkryto tu także mszywioly, a wśród nich tworzącego ruchliwe kolonie mucedo. Bezkręgowce wodne tworzą w ciekach i starorzeczach małe, słodkowodne rafy. Wśród ślimaków lądowych na uwagę zasługuje bardzo rzadka poczwarówka zwężona, która dorasta do zaledwie dwóch milimetrów.

Bezkręgowce wodne czy małutka poczwarówka to organizmy trudne do obserwacji podczas wycieczek po Łęgach Odrzańskich. Są jednak bezkręgowce, które możemy obserwować i nierzadko zachwycać się ich kolorami, wielkością i unikalnymi kształtami. Mowa tu o chrząszczach i motylach. Wśród chrząszczy na szczególną uwagę zasługuje kozioróg dębosz, nasz największy przedstawiciel kózkowatych. Z tej samej grupy zaobserwujemy także mieniącą się metalicznymi barwami wonnicę piżmówkę. W Łęgach stwierdzono rzadkiego dla Polski biegacza Scheidlera. Natomiast częściej spotkamy biegacza skórzastego czy fioletowego. Nagromadzenie starych drzew, z dziuplami i „żywym” próchnem przyciąga niezwykle, wielkie pachnice dębowe i mieniące się zielenią kwietnice okazałe. Ich larwy przez kilka lat żerują w próchnie dębów, lip, a nawet kasztanowców. Towarzyszy im bardzo rzadki sprzączyk – Tęgosz rdzawy.

Grupa, którą szczególnie możemy polecać do obserwacji w dolinie Odry, to motyle, zwłaszcza motyle dzienne. Oprócz pospolitych rusałek, które okupują łąki, skraje lasów i bagien, żyją w Łęgach bardzo rzadkie przeplatki: maturalna, która upodobała sobie jesiony i aurinia związana z zacisznymi łąkami, na których rośnie jej roślina żywicielska – czarcikęs łąkowy. W dolinie Odry, gdzie na łąkach króluje krwiściąg lekarski, lęgną się dwa podobne do siebie modraszki – nausitous i telejus. Na uwagę zasługuje ich biologia rozmnażania. Larwy motyli spadają na ziemię i roztaczają zapach... mrówek wścieklic. Te, myśląc, że to ich własne larwy, zaciągają je do mrowisk. Tam, w zaciszu, larwa modraszka zjada larwy mrówek i po przeobrażeniu wylatuje, jako niebieskawy, mały motyl. Na skrajach lasów spotkamy tu także czerwonończyka nieparka. Wśród motyli nocnych na uwagę zasługuje barczatka kaktaks, której gąsienice tworzą jedwabne oprzędy na tarninach, głogach i dzikich gruszach. „Puszczańskie” miejsca od wiosny tętnią głosami milionów komarów, które bronią dzikości doliny Odry przed wszędobyłskimi ludźmi. Podczas obserwacji terenowych warto zaopatrzyć się w środki ochrony przed komarami i kleszczami.

Najradsze gatunki, wpisane do *Polskiej czerwonej księgi zwierząt* (Głowaciński, Nowacki 2004) zaznaczono na czerwono.

GĄBKI

Nadecznik łamliwy *Eunapius fragilis*

Nadecznik stawowy *Spongilla lacustris* – ta słodkowodna gąbka tworzy kolonie o ciele gałęzistym, barwy zielonej lub brązowożółtej i specyficznym zapachu. Przyczepiają się one do korzeni drzew, kamieni lub porzuconych w wodzie przedmiotów. Występuje na dnie starorzeczy oraz wolno płynących cieków. W ŁO znana m.in. ze starorzecza w Tarchalicach.
Nawodnik rzeczny *Ephydatia fluviatilis*

Gąbki coraz częściej pojawiają się w starorzeczach i dopływach Odry
Fot.: Krzysztof Konieczny

OWADY – CHRZĄSZCZE

Biegacz fioletowy *Carabus violaceus* (Biegaczowate)

Biegacz gładki *Carabus glabratus* (Biegaczowate)

Biegacz Scheidlera *Carabus scheidleri* – gatunek z rodziny biegaczowatych. Żyje w lasach łęgowych i na gliniastych polach. Stwierdzony pod Malczycami i Małowicami. Jest jednym z rzadszych krajowych biegaczy. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Biegacz skórzasty *Carabus coriaceus* (Biegaczowate)

Ciołek matowy *Dorcus parallelipedus* (Jelonkowate)

Dąbrowiec samotnik *Akimerus schaefferi* – gatunek z rodziny kózkowatych.

Związany z prześwietlonymi lasami liściastymi, z obecnością starych dębów.

W Polsce bardzo rzadki, nie wykazany w żadnym naszym parku narodowym.

W Łęgach Odrzańskich znany z kilku stanowisk, m.in. pod Boraszynem i Wy-szanowem. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Drapetes mordelloides (Lissomidae)

Hoshihananomia perlata (Schylikowate)

Kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo* – największy krajowy przedstawiciel rodziny kózkowatych. Dorosłe samce, nie licząc czułków, dorastają do blisko 6 cm długości, a ich czułki są dłuższe od całego ciała! Żyje na starych dębach szypułkowych. Stwierdzony pod Malczycami, Lubiążem, Domaszkowem, Dziwinem i Ścinawą. Jego populacja w Łęgach Odrzańskich jest jedną z największych na Dolnym Śląsku.

Dąbrowiec samotnik
znalazł w Łęgach Odrzańskich stare dęby,
w których regularnie się rozmnaża
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Samica kozioroga dębosza
podczas składania jaj na starym,
nasłonecznionym odrzańskim dębie
Fot.: Krzysztof Konieczny

Kwietnica okazała
korzysta z dziuplastych drzew,
których w Łęgach Odrzańskich
ciągle nie brakuje
Fot.: Krzysztof Konieczny

Pachnica dębowa rozmnaża się w dziuplach, w „żywym” próchnie okazałych drzew

Fot.: Krzysztof Konieczny

Kałużnica czarna *Hydrophilus aterrimus* (Kałużnicowate)

Kwietnica okazała *Protaetia speciosissima* – olśniewająco piękny gatunek z rodziny poświętnikowatych. Zamieszkuje głównie dziuple w starych dębach. W ŁO rzadki. Gatunek z Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce.

Neatus picipes (Czarnuchowate)

Neomida haemorrhoidalis (Czarnuchowate)

Pachnica dębowa (*P. próchniczka*) *Osmoderma eremita* – okazały gatunek z rodziny poświętnikowatych. Zamieszkuje dziuple w starych drzewach, głównie w dębach, lipach, wierzbach, olszach. Występuje na co najmniej kilkunastu rozproszonych stanowiskach na całym obszarze ŁO w lasach i alejach.

Słonik *Curculio elephas* (Ryjkowcowate)

Strangalia wysmukła *Strangalia attenuata* (Kózkowate)

Tęcznik mniejszy *Calosoma inquisitor* (Biegaczowate)

Tęgosz rdzawy *Elater ferrugineus* – jeden z największych przedstawicieli rodziny sprężykowatych. Zamieszkuje dziuple w starych drzewach liściastych, zarówno w lasach, jak i w alejach. W Łęgach Odrzańskich bardzo rzadki.

Wępa marmurkowa *Netocia lugubris* (Poświętnikowate)

Wonnica piżmówka *Aromia moschata* (Kózkowate)

Zacznik zielony *Gnorimus nobilis* (Poświętnikowate)

OWADY – MOTYLE

Acleris lipsiana (Zwójkowate)

Acrobasis repandana (Omacnicowate)

Adela croesella (Wąsikowate)

Agonopterix arenella (Depressariidae)

Agonopterix ciliella (Depressariidae)

Agonopterix heracliana (Depressariidae)

Ancylis upupana (Zwójkowate)

Aphomia sociella (Omacnicowate)

Barczatka kataks *Eriogaster catax* – ćma z rodziny barczatkowatych. Jej gąsienice żerują gromadnie na tarninie, zwłaszcza na krzewach rosnących w miejscach zacisznych, nasłonecznionych oraz w pobliżu wody. Najliczniej w ŁO występuje między Prochowicami a Chobienią. W Łęgach Odrzańskich znajduje się jedna z największych populacji tej barczatki, zarówno w Polsce, jak i w Europie.

Gąsienice barczatki kataks na oprzędach na gałązkach tarniny
Fot.: Krzysztof Konieczny

- Batia lambda* (Płożkowate)
- Bisignia procerella* (Płożkowate)
- Carcina quercana* (Carcinidae)
- Crassa unitella* (Płożkowate)

Czerwończyk nieparek *Lycaena dispar* – motyl z rodziny modraszkwatych, zagrożony wyginięciem w Europie. W ŁO zasiedla mokradła – podmokłe łąki turzycowe, ziołorośla z wilczomlecem błotnych, obrzeża rowów i kanałów oraz skraje lasów łęgowych (jego gąsienice żerują głównie na rosnącym w tych

Para czerwończyków nieparków
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

siedliskach szczawiu lancetowatym). Spotkamy go w rozproszeniu na całym obszarze Łęgów Odrzańskich.

Czerwończyk płomieniec *Lycaena hippothoe* (Modraszkiowate)

Czerwończyk zamgleniec *Lycaena alciphron* (Modraszkiowate)

Dasystema salicella (Chimabachidae)

Depressaria albipunctella (Depressariidae)

Depressaria olerella (Depressariidae)

Diurnea lipsiella (Chimabachidae)

Dostojka dia *Boloria dia* (Rusałkiowate)

Ectoedemia agrimoniae (Pasynkiowate)

Ectoedemia septembrella (Pasynkiowate)

Epicallima formosella (Płożkiowate)

Euspilapteryx auroguttella (Kibitnikiowate)

Evergestis limbata (Wachlarzykiowate)

Górówka meduza *Erebia medusa* (Rusałkiowate)

Grotniczek jagodnik *Pasiphila debiliata* (Miernikiowcowate)

Hofmannophila pseudopretella (Płożkiowate)

Karłatek klinek *Hesperia comma* (Powszelatkiowate)

Kosternik palemon *Carterocephalus palaemon* (Powszelatkiowate)

Krasopani poziomkówka *Callimorpha dominula* (Niedźwiedziówkiowate)

Kraśnik karyncki *Zygaena carniolica* (Kraśnikiowate)

Kraśnik rogalik *Zygaena loti* (Kraśnikiowate)

Koszówka *Megalophanes stetinensis* (Koszówkiowate)

Metzneria lappella (Skośnikiowate)

Mieniak strużnik *Apatura ilia* oraz Mieniak tęczowiec *Apatura iris* – gatunki z rodziny rusałkiowatych. W ŁO zamieszkują lasy łęgowe. Najłatwiej je spotkać na pniach drzew podczas spijania wyciekającego z ran soku, a także na leśnych drogach żerujące na gnijącej substancji organicznej, np. na odchodach zwierząt. Spotkamy je w rozproszeniu na całym obszarze Łęgów Odrzańskich. Oba gatunki są z Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce.

Miernik szroniak *Pseudoterpna pruinata* (Miernikiowcowate)

Modraszek agestis *Aricia agestis* (Modraszkiowate)

Modraszek argiades *Cupido argiades* (Modraszkiowate)

Modraszek korydon *Polyommatus coridon* (Modraszkiowate)

Przeplatka aurinia wymaga do rozrodu czarcziku łąkowego

Fot.: Krzysztof Konieczny

Modraszek nausitous *Phengaris nausithous* oraz **Modraszek telejus *Phengaris teleius*** – dwa myrmekofilne/mrówkolubne gatunki z rodziny modrasz-kowatych ginące w Europie. Występują na łąkach z krwiściągiem lekarskim i najłatwiej je spotkać na kwiatostanach tej rośliny. Żyją w rozproszeniu na całym obszarze Łęgów Odrzańskich.

Modraszek nausitous na krwiściągu
 Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Kopulujące modraszki telejusy
 Fot.: Krzysztof Konieczny

- Modraszek semiargus *Cyaniris semiargus*
- Montescardia tessulatellus* (Molowate)
- Morphaga choragella* (Molowate)
- Mól korkowiaczek *Nemapogon cloacella* (Molowate)
- Myelois circumvoluta* (Omacnicowate)
- Nephothrix angustella* (Omacnicowate)
- Niedźwiedziówka babkówka *Parasemia plantaginis* (Niedźwiedziówkowate)
- Niedźwiedziówka dwórka *Hyphoraria aulica*** (Niedźwiedziówkowate)
- Niestrzep głogowiec *Aporia crataegi* (Bielinkowate)
- Nycteola asiatica* (Rezeliowate)
- Oblaczek granatek *Amata phegea* (Niedźwiedziówkowate)
- Ogończyk akacjowiec *Satyrrium acacia*** – gatunek z rodziny modrasz-kowatych, zamieszkujący środkową i południową Europę. W Polsce wykazany na kilku stanowiskach w południowej części kraju. Zamieszkuje ciepłolubne zarośla tar-niny na nasłonecznionych skarpach. W Łęgach Odrzańskich znany z kilku sta-nowisk między Brzegiem Dolnym a Lubiążem. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.
- Ogończyk ostrokrzewowiec *Satyrrium ilicis* (Modrasz-kowate)
- Ogończyk śliwowiec *Satyrrium pruni* (Modrasz-kowate)
- Ogończyk tarninowiec *Satyrrium spini* (Modrasz-kowate)
- Ogończyk wiązowiec *Satyrrium w-album*** – gatunek z rodziny modraszko-watych, występujący w Polsce na rozproszonych stanowiskach. W Łęgach Od-rzańskich spotykany rzadko w łąkach jesionowo-wiązowych.

Paśnik pochodnik *Anticlea derivate* (Miernikowcowate)

Pazik brzoziowiec *Thecla betulae* (Modraszkiowate)

Pazik dębowiec *Quercesia quercus* (Modraszkiowate)

Paź królowej *Papilio Machaon* (Paziowate)

Paź żeglarz *Iphiclides podalirius* (Paziowate)

Peryzoma białawka *Perizoma lugdunaria* (Miernikowcowate)

Phyllonorycter acerifoliella (Kibitnikowate)

Phyllonorycter esperella (Kibitnikowate)

Phyllonorycter froelichiella (Kibitnikowate)

Phyllonorycter issikii (Kibitnikowate)

Phyllonorycter muelleriella (Kibitnikowate)

Postojak wiesiołkowiec *Proserpinus proserpina* (Zawisakowate)

Przeplatka aurinia *Euphydryas aurinia* – gatunek z rodziny rusalkowatych, silnie zagrożony wyginięciem w Europie. W Łęgach Odrzańskich występuje tylko na łąkach trzęślicowych z czarcikęsem łąkowym pod Zagórzycami.

Przeplatka cinksia *Melitaea cinxia* (Rusalkowate)

Przeplatka maturalna *Hypodryas (Euphydryas) maturalna* – gatunek z rodziny rusalkowatych, zagrożony wyginięciem w Europie. W Polsce występuje niemal wyłącznie na Dolnym Śląsku i Podlasiu. Żyje w lasach łągowych z polanami i na ich skrajach, zwłaszcza na fragmentach z jesionami. Żerujące motyle można spotkać na kwiatkach derenia, złocienia, podagrycznika. Populacja przeplatki maturalnej w Łęgach Odrzańskich jest jedną z największych w Polsce i jednocześnie w Europie.

Przeplatka maturalna
to gatunek związany z jesionem

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Przeziernik bukowiec *Synanthedon vespiformis* (Przeziernikowate)

Przylepek kruszyniak *Peribatodes rhomboidaria* (Miernikowcowate)

Rojnik morfeusz *Heteropterus Morpheus* (Powszelatkowate)

Sówka *Acosmetia caliginosa* (Sówkowate)

Sówka *Dicycla oo* (Sówkowate)

Szlaczkoń sylwetnik *Colias crocea* (Bielinkowate)

Warcabnik ślaziowiec *Carcharodus alceae* (Powszelatkowate)

OWADY – MUCHÓWKI

Brachypalpus valgus (Bzygowate)

Criorhina floccose (Bzygowate)

Ferdinandea ruficornis (Bzygowate)

Morsznica osowata *Temnostoma vespiforme* (Bzygowate)

Myolepta vara (Bzygowate)

Pocota personata (Bzygowate)

Trzmielówka *Volucella inflata* (Bzygowate)

Wyrówka wielka *Cheilosia grossa* (Bzygowate)

OWADY – PROSTOSKRZYDŁE

Długoskrzydłak sierposz *Phaneroptera falcata* (Pasikonikowate)

Konik długopokładelkowy (K. górski) *Chorthippus montanus* (Szarańczowate)

Miecznik ciemny (M. brązowy) *Conocephalus discolor* (Pasikonikowate)

Miecznik grzbietowy (M. łąkowy) *Conocephalus dorsalis* – gatunek z rodziny pasikonikowatych, charakterystyczny dla wilgotnych łąk, torfowisk i bagien. Stwierdzony m.in. na turzycowisku w rezerwacie przyrody „Odrzyska”.

Nadrzewek długoskrzydły *Meconema thalassinum* (Pasikonikowate)

Napierśnik torfowiskowy *Stethophyma grossum* – wybitnie higrofilny gatunek z rodziny szarańczowatych. Żyje na bagnistych łąkach. Bardzo szybko znika po melioracji odwadniającej i dlatego jest dobrym wskaźnikiem dla jeszcze nietkniętych terenów podmokłych. Stwierdzony na łąkach zalewowych pod Glinianami, Przychową i w ujściu Baryczy. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Podłaczyn białopłamy *Platyleis albopunctata* – gatunek z rodziny pasikonikowatych, charakterystyczny dla suchych, ciepłych i dobrze nasłonecznionych muraw psammofilnych. Obserwowany w piaskowni w Pogalewie Wielkim, pod Ścinawą i Śleszowem.

Siwoszek błękitny *Oedipoda caerulea* – gatunek z rodziny szarańczowatych. Zamieszkuje piaszczyste murawy, najczęściej w borach sosnowych. W ŁO stwierdzony w kilku miejscach, najliczniej w okolicach Śleszowa. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Świerszcz polny *Gryllus campestris* – gatunek z rodziny świerszczowatych. Zamieszkuje łąki i piaszczyste murawy, np. w borach sosnowych. Rozposzechniony na całym obszarze Łęgów Odrzańskich. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Turkuć podjadek *Gryllotalpa gryllotalpa* (Turkuciwate)

Złotawek nieparek *Chrysochraon dispar* (Szarańczowate)

Złotawiec krótkoskrzydły *Euthystira brachyptera* – gatunek z rodziny szarańczowatych. Zamieszkuje najczęściej wilgotne łąki; czasem także murawy kserotermiczne. Stwierdzony pod Ścinawą i Śleszowem.

OWADY – WAŻKI

Gadziogłówka żółtonoga *Gomphus flavipes* (Gadziogłówkowate).

Oczobarwnica mniejsza *Erythromma viridulum* (Łątkowate)

Szafranka czerwona *Crocothemis erythraea* – południowy gatunek z rodziny ważkowatych, którego liczebność wzrasta. Stwierdzony na starorzeczach Odry pod Boraszynem, Ścinawą i Głogowem.

Szafranka czerwona
kolonizuje odrzańskie starorzecza
Fot.: Krzysztof Konieczny

Świtezianka błyszcząca (Ś. Iśniąca) *Calopteryx splendens* – gatunek z rodziny świteziankowatych. Zamieszkuje płynące wody z bujną roślinnością. W ŁO rozpowszechniony – dość liczny nad samą Odrą.

Świtezianka dziewica *Calopteryx virgo* – gatunek z rodziny świteziankowatych. Zamieszkuje wolno płynące mniejsze cieki. W ŁO rozpowszechniony, ale znacznie rzadziej od świtezianki błyszczącej.

Trzepla zielona *Ophiogomphus cecilia* – gatunek z rodziny gadziogłówkowatych. Zamieszkuje płynące wody o piaszczystym dnie. W ŁO występuje wzdłuż Odry, najliczniej między Domaszkowem a Tarchalicami.

Zalotka większa *Leucorrhinia pectoralis* – gatunek z rodziny ważkowatych, zanikający w Europie. Typowa ważka torfowisk niskich. Obserwowana na starorzeczu Odry porośniętym wełnianką wąskolistną pod Lubowem.

Żagnica południowa *Aeshna affinis* (Żagnicowate)

MIĘCZAKI – ŚLIMAKI

Poczwarówka zwężona *Vertigo angustior* (Poczwarówkowate)

MIĘCZAKI – MAŁŻE

Gałeczka rzeczna *Sphaerium rivicola* (Kulkówkowate)

Gałeczka żeberkowana *Sphaerium solidum* (Kulkówkowate)

Skójką malarska *Unio pictorum* (Skójkowate)

Skójką zaostzona *Unio tumidus* (Skójkowate)

Szczeżują pospolita *Anodonta anatina* (Skójkowate)

Szczeżują spłaszczona *Anodonta complanata* (Skójkowate)

Szczeżują wielka *Anodonta cygnea* (Skójkowate)

MSZYWIOŁY

Mucedo Cristatella mucedo

Paludicella articulata

Mszywiół mucedo
i jego wędrująca kolonia
na zalanym drzewie
w zbiorniku wodnym pod Chobienią

Fot.: Krzysztof Konieczny

RZEKA RYB

Odra to ogromny, naturalny akwen wodny, który zamieszkuje wiele gatunków ryb. Jedne z nich mieszkają w wodach Łęgów Odrzańskich na stałe, inne, tak zwane ryby anadromiczne, czyli dwuśrodowiskowe, pojawiają się u nas na czas rozrodu. W ostatnich latach gatunkiem, który można uznać za króla odrzańskich ryb jest boleń. Ten drapieżnik z rodziny karpiovatych daje o sobie znać charakterystycznym pluskiem podczas polowań na ukleje. Uderzenia się tak silne, że słuchać je nawet z drugiego brzegu Odry. Drugim, ważnym drapieżnikiem jest szczupak, którego liczebność wydaje się zmniejszać. Ma to związek z coraz rzadszymi wiosennymi wylewami na nadrzeczne błonia, gdzie ta piękna ryba odbywa tarło.

W ostatnich latach, zwłaszcza po wielkiej powodzi z 1997 roku, zaczęła rosnąć populacja sumów. Te wielkie, często ponad metrowe ryby opanowały ciemne wody Odry i zdaje się, że znalazły tu swoje idealne środowisko. Warto też wspomnieć o zimnolubnym miętusie, który uaktywnia się późną jesienią i odbywa w Łęgach Odrzańskich tarło. Znajdziemy tu także związane z małżami różanki, a na piaszczystych łachach „stoją” kozy i ślize. W dawnych, zamulonych korytach żyją rzadkie dziś piskorzce. W rzece dominują leszcze, krąpie, płocie i ukleje. W bystrzach zobaczyć można wielkie klenie. Odra, która jest ważnym korytarzem migracyjnym przyciąga do swych dopływów ryby z Morza Bałtyckiego. Na tarło płyną Odrą certy, trocie wędrowne a nawet łososie. Poprawa jakości wody sprzyja odrzańskim rybom. Dla ich rozwoju ważne jest zachowanie reżimu wiosennych wylewów i utrzymania drożności rzeki dla ryb migrujących.

Nazewnictwo ryb przyjęto za Wziętkiem (2015).

Fot.: Krzysztof Koniczny

JESIOTROWATE

Jesiotr ostronosy *Acipenser oxyrhynchus*

WĘGORZOWATE

Węgorz *Anguilla anguilla*

KARPIOWATE

Amur biały *Ctenopharyngodon idella*

Boleń *Aspius aspius* – gatunek drapieżny, charakterystyczny dla środkowych od-cinków dużych rzek o czystej, płynącej wodzie i piaszczystym lub żwirowym dnie. Wśród karpiowatych boleń wyróżnia się swoim drapieżnictwem, a jego wyczyny łowieckie widać i słyszeć w nurcie rzeki każdego dnia. W Europie zalicza się go do ryb ginących. Jego populacja w Łęgach Odrzańskich jest jedną z większych w Polsce.

Brzana *Barbus barbuis* – gatunek ginący w Europie. Występuje w środkowym biegu rzek o dużym przepływie wody i kamienisto-żwirowym dnie. Zróżnicowane koryto Odry w Łęgach Odrzańskich stwarza tej rybce miejscami dobre warunki do bytowania, np. pod Grodzanowem i w rejonie ujścia Baryczy.

Certa *Vimba vimba* – gatunek wędrowny, dwuśrodowiskowy. Żyje w rzekach o dnie żwirowo-kamienistym lub piaszczystym. W Polsce rzadka, w związku z zabudową hydrotechniczną rzek. W Łęgach Odrzańskich wpływa do Baryczy oraz do zapory w Brzegu Dolnym. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Tarło cert wpływających z Odry do Baryczy

Fot.: Krzysztof Konieczny

Czebaczek amurski *Pseudorasbora parva*

Jaź *Leuciscus idus*

Jelec *Leuciscus leuciscus*

Karaś pospolity *Carassius carassius*

Karaś srebrzysty *Carassius auratus gibelin*

Karp *Cyprinus carpio*

Kiełb *Gobio gobio*

Kiełb białopłetwy *Romanogobio albipinnatus* – gatunek pochodzenia pontokaspijsko-aralskiego. W Polsce znany z nielicznych stanowisk. W Łęgach Odrzańskich zaobserwowany w dwóch obszarach: ujście Baryczy oraz rejon poniżej zapory w Brzegu Dolnym.

Kleń *Leuciscus cephalus*

Krąp *Blicca bjoerkna*

Leszcz *Abramis brama*

Lin *Tinca tinca*

Płoc *Rutilus rutilus*

Różanka *Rhodeus sericeus amarus* – gatunek zagrożony wyginięciem w Europie.

W Polsce występuje w rozproszeniu. Zasiedla wody stojące i wolno płynące, z obecnością małży z rodziny skójkowatych. Samce w szacie godowej mają charakterystyczną różową barwę. W Łęgach Odrzańskich występuje na całym odcinku Odry.

Dzięki często występującym tu małżom różanki są ciągle obecne w Odrze i jej dopływach

Fot.: Krzysztof Konieczny

Rozpiór *Abramis ballerus*

Słonecznica *Leucaspis delineatus*

Świnka *Chondrostoma nasus*

Tołpyga biała *Hypophthalmichthys molitrix*

Ukleja *Alburnus alburnus*

Wzdreęga *Scardinius erythrophthalmus*

KOZOWATE

Koza *Cobitis taenia* – gatunek żyjący w dennej strefie akwenów z wodą płynącą lub stojącą. W ŁO rozpowszechniona, choć stwierdzana nieczęsto. Gatunek z Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce.

Koza uwielbia piaszczyste i muliste łacny na skraju trzciny

Fot.: Krzysztof Konieczny

Piskorz *Misgurnus fossilis* – gatunek żyjący w dennej strefie starorzeczy i wolno płynących rzek. W Łęgach Odrzańskich rozpowszechniony i dość liczny. Śliz *Orthrias barbatulus*

SUMIKOWATE

Sumik karłowaty *Ictalurus nebulosus*

SUMOWATE

Sum *Silurus glanis*

SZCZUPAKOWATE

Szczupak *Esox Lucius*

ŁOSOSIOWATE

Łosoś *Salmo salar* – gatunek wędrowny, andromiczny. W wyniku restytucji ryba ta powróciła do Odry w Łęgach Odrzańskich. Bardzo ważne jest prawidłowe działanie przepławek przy zaporach wodnych, aby przywrócić naturalny rozród i wędrówki tych ryb.

Troć wędrowną *Salmo trutta m. trutta* – gatunek wędrowny, andromiczny.

W wielu rzekach Europy wyginął w związku z zanieczyszczeniem rzek. Po okresie nieobecności, wraz z poprawą czystości wód Odry, ryba ta jest obserwowana coraz częściej w ostatnich latach w Łęgach Odrzańskich. Wędrujące trocie docierały Odrą do zapory – elektrowni wodnej w Brzegu Dolnym. Dziś ich wędrówka może kończyć się na nowym progu w Rzeczyca. Podobnie jak u łosia wędrówka troci zależeć będzie od drożności rzeki związanej z prawidłowymi przepławkami.

DORSZOWATE

Miętus *Lota lota*

CIERNIKOWATE

Ciernik *Gasterosteus aculeatus*

OKONIWATE

Jazgarz *Gymnocephalus cernuus*

Okoń *Perca fluviatilis*

Sandacz *Sander lucioperca*

Kleń – jedna z najbardziej charakterystycznych ryb odrzańskich przelewów

Fot.: Krzysztof Konieczny

RZEKA PŁAZÓW

Tereny podmokłe w Łęgach Odrzańskich upodobały sobie także płazy. Mozaika różnorodnych środowisk doliny wielkiej rzeki, w tym obecność cieków, starorzeczy i oczek wodnych, stwarza idealne miejsca do ich rozrodu i dyspersji po godach. Gdy tylko robi się ciepłej, swe gody rozpoczynają żaby trawne i moczarowe, których niebieskie samce ubarwiają szare przedwiośnie. Od wczesnej wiosny dolina Odry między Brzegiem Dolnym a Głogowem napęlnia się głosami godujących rzekotek drzewnych, którym w ciepłe dni zaczynają wtórować kumaki nizinne. Uważne ucho wychwyci w starorzeczu ciche „stukanie” grzebiuszek ziemnych. Na drogach widać wędrujące ropuchy szare. Nieco później wody rozbrzmiewają głosami żab z kompleksu żab zielonych i trelem ropuch zielonych. W nocy można poświecić latarką i spojrzeć w wody rozlewisk. Być może dostrzeżemy rzadką traszkę grzebieniastą lub zwyczajną. Na krawędziach doliny zdarzyły się nawet traszki górskie. Utrzymanie czystości wód, zwłaszcza zanieczyszczanych biogenami z pól uprawnych, to sposób na ochronę płazów. Oczywiście najważniejsze jest zachowanie mozaiki podmokłych siedlisk i utrzymanie łąkowego charakteru doliny.

Nazewnictwo płazów oparto na internetowym Atlasie płazów i gadów Polski (redakcja Z. Głowaciński).

Rzekotki drzewne znane są ze swoich nocnych koncertów na odrzańskich starorzeczach

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

SALAMANDROWATE

Traszka górńska *Triturus (Ichthyosaura) alpestris*

Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*

Traszka zwyczajna *Lissotriton vulgaris*

KUMAKOWATE

Kumak nizinny *Bombina bombina* – gatunek ginący w Europie. Zasiadła płytkie, nagrzewające się akweny z bujną roślinnością. W Łęgach Odrzańskich zachowała się duża populacja kumaka zamieszkująca tutejsze starorzecza, oczka wodne, kanały, rozlewiska na łąkach i polach. Zdecydowanie liczniejszy między Ścinawą a Głogowem. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Kumak nizinny w godowym „śpiewie”
na wiosennych rozlewiskach

Fot.: Krzysztof Konieczny

GRZEBIUSZKOWATE

Grzebiuszka ziemna *Pelobates fuscus*

ROPUCHOWATE

Ropucha szara *Bufo bufo*

Ropucha zielona *Bufo viridis*

RZEKOTKOWATE

Rzekotka drzewna *Hyla arborea* – gatunek zanikający w Europie. Związany z lasami liściastymi, w których przebywa na szerokich liściach drzew i krzewów, nawet na wysokości 10 m. Spotykana też na łąkach, zwłaszcza w okresie migracji. W czasie godów przebywa w płytkich, nasłonecznionych i silnie zaroiętych zbiornikach wodnych, często otoczonych krzewami. W Łęgach Odrzańskich, na starorzeczach Odry, usłyszeć można wyjątkowo głośne chóry liczące setki okazów rzekotek. Liczniejsza jest między Lubiążem a Głogowem.

ŻABOWATE

Żaba jeziorkowa *Pelophylax lessonae*

Żaba moczarowa *Rana arvalis* – gatunek zamieszkujący głównie tereny otwarte – łąki, mokradła, polany w lasach, a także pola. Gody odbywa w starorzeczach, na rozlewiskach pośród łąk, a także w olsach. W Łęgach Odrzańskich rozpowszechniona i miejscami dość liczna.

Samiec żaby moczarowej
w szacie godowej

Fot.: Jacek Czepnik

Żaba śmieszka *Pelophylax ridibundus*

Żaba trawna *Rana temporaria*

Żaba wodna *Pelophylax esculentus*

Żaba z kompleksu żab zielonych
w salwinii pływającej

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

RZEKA GADÓW

W Łęgach Odrzańskich swoje środowiska życia odnalazły również gady. Najbardziej charakterystycznym dla tego odcinka doliny Odry jest zaskroniec zwyczajny. Można go spotkać nad starorzeczami, na łąkach i w podmokłych lasach. W tych ostatnich odnajdziemy także jaszczurkę żyworodną. Na granicy środowisk podmokłych i lasów spotkać można żmiję zygzakowatą. W środowiskach suchych dominuje jaszczurka zwinka, a za nią, jeśli jest odpowiednie siedlisko, podąża gniewosz plamisty. Tu również odnajdziemy padalca. W ostatnich latach z niepokojem obserwujemy pojawianie się żółwi ozdobnych, najczęściej z podgatunku żółwi czerwoniczych. Ten obcy dla Polski gatunek może być zagrożeniem dla rodzimej, odrzańskiej fauny.

Nazewnictwo gadów oparto na internetowym *Atlasie płazów i gadów Polski* (redakcja Głowaciński Z.).

ŻÓŁWIE BŁOTNE

Żółw ozdobny *Trachemys scripta*

JASZCZURKOWATE

Jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*

Jaszczurka żyworodna *Zootoca vivipara*

PADALCOWATE

Padalec zwyczajny *Anguis fragilis*

POŁOZOWATE

Gniewosz plamisty *Coronella austriaca*

Zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix* – gatunek żyjący w podmokłych lasach, na łąkach, w zbiornikach wodnych i w ich otoczeniu. W Łęgach Odrzańskich rozpowszechniony. Najłatwiej go zaobserwować polującego na żaby na starorzeczach Odry.

ŻMIJOWATE

Żmija zygzakowata *Vipera berus*

Zaskroniec pożerający rybę
w odrzańskich ostępach

Fot.: Jacek Czepnik

RZEKA PTAKÓW

Łęgi Odrzańskie z powodzeniem można by nazwać ptasim rajem. Bogactwo siedlisk, geomorfologia i dostęp do wody kształtują awifaunę doliny tej dużej, europejskiej rzeki. Sama rzeka jest ważnym miejscem lęgowym i zimowiskiem wielu gatunków kaczek. Spośród nich na szczególną uwagę zasługują nurogęsi i gągoły, które lęgną się w dziuplastych drzewach wzdłuż rzeki. Zwłaszcza zimą, gdy zamrzną stawy i starorzecza, rzeka napęlnia się zimującymi krzyżówkami, nurogęsiami, gągołami. Na polach żerują łabędzie krzykliwe i nieme oraz stada gęsi zbożowych i białoczelnych. Wczesną wiosną, na rozlewiskach zjawiają się stada cyraneczek, cyranek, płaskonosów i krakw.

Kompleksy nadrzecznych łęgów, płatanina zakrzaczeń i szuwarów to raj dla strumieniówek, świerszczaków i brzęczek. Na bagnach swoje łęgi wyprowadzają żurawie i gęgawy. Starorzecza zamieszkują od lat 80. ubiegłego wieku łabędzie krzykliwe. Wraz z odchodzącym wypasem nadrzecznych błoni coraz rzadsze stają się krwawodziób i czajka. Przeszał gnieździć się rycyk, natomiast na bagnach ciągle beczą tokujące kszyki.

Ogromny wpływ na ptasią bioróżnorodność mają odrzańskie lasy. To tu od wczesnej wiosny usłyszymy jęczące dzięcioły średnie, gwizdzące dzięcioły zielonosiwe czy też śmiejące się końskim śmiechem dzięcioły zielone. Posłuchamy też mocnego bębnienia dzięcioła czarnego i delikatnego werbla dzięciołka. Wśród ptaków drapieżnych odnajdziemy tu kanię czarną i rudą oraz coraz częstszego bielika. Pod koniec wiosny można obserwować krążące trzmiełojady, polujące kobuzy, a nawet szybkiego sokoła wędrownego. W grądach i łęgach wiązowych usłyszymy śpiewające muchołówki białoszyje, charakterystyczne dla dojrzałych, naturalnych drzewostanów liściastych. Ich śpiew zagłuszają dziesiątki pospolitych ptaków śpiewających na czele z ziębami, świstunkami leśnymi i śpiewakami. Wprawne ucho wychwyci również te mniej głośnie, ale charakterystyczne dla doliny Odry grubodzioby, żerujące na tutejszych grabach. W okolicach Malczyc usłyszymy okrzyki czapli siwych dobiegające z czaplińca, w którym około 100 par przystępuje do łęgów.

Z Odrą związany jest jeszcze jeden gatunek, który bez wody i zasobów ryb nie jest w stanie przeżyć. To kolorowy zimorodek, który kopie nory w skarpach rzeki i poluje tu na małe rybki, którymi karmi swe młode. Jego charakterystyczny pisk jest symbolem rzecznej audiosfery.

W Łęgach Odrzańskich każda pora roku jest dobra do obserwacji ornitologicznych. Dynamiczny przelot tysięcy ptaków i głośny od śpiewu sezon lęgowy zadowolą każdego obserwatora i pozwolą na rozwijanie ptasich pasji. Łęgi są jednocześnie doskonałym miejscem do nauki ornitologii. Zawsze trzeba mieć lornetkę pod ręką, bo nigdy nie wiadomo, gdzie pojawi się jakiś dudek, kormoran czy czapla biała. Warto śledzić stany wód na Odrze. Przy niskiej wodzie, na nadrzecznych plażach zatrzymują się migrujące ptaki siewkowate, których różne formy upierzenia pozwalają na zaawansowane obserwacje.

Nazewnictwo ptaków przyjęto za Svenssonem i in. (2017) oraz Stawarczykiem i Tomiałojciem (2003). Przy nazwie podano status gatunku w Łęgach Odrzańskich: L – gatunek lęgowy, (L) – lęgowy wyjątkowo lub prawdopodobnie, P – przelotny (obserwowany regularnie), W – zimujący, (W) – zimujący rzadko, Z – zalatujący (pojawiający się nieregularnie); L, W – oznacza osiadły gatunek lęgowy.

Fot: Grzegorz Bobrowicz

KACZKOWATE – ŁABĘDZIE

Łabędź czarnodzioby *Cygnus columbianus* – P, W

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus* – gatunek gnieźdzący się głównie na północy Europy. W Polsce gnieździ się od lat 70. XX wieku, a w Łęgach Odrzańskich od 1983 roku. Obecnie znajduje się tutaj jedno z największych skupisko par lęgowych tego gatunku w Polsce i środkowej Europie liczące 10–15 par. W ŁO łabędź krzykliwy wybiera do łęgów głównie starorzeczka Odry. Licznie zimuje na Odrze i okolicznych polach, nawet w stadach przekraczających 400 osobników.

Łabędź krzykliwy
to ikona Łęgów Odrzańskich
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Łabędź niemy *Cygnus olor* – L, P, W

KACZKOWATE – GĘSI

Bernikla obrożna *Branta bernicla* – Z

Gęgawa *Anser anser* – L, P

Gęś białoczelna *Anser albifrons* oraz **gęś zbożowa *Anser fabalis*** – dwa gatunki spotykane licznie w Łęgach Odrzańskich w okresie przelotów i zimowania. Występują najczęściej w stadach mieszanych, przy czym wyraźnie dominuje gęś zbożowa. Ich koncentracje na polach dochodzą tu do kilku tysięcy osobników.

KACZKOWATE – KACZKI

Bielaczek *Mergus albellus* – P, W

Cyraneczka *Anas crecca* – L, P, W

Cyranka *Anas querquedula* – L, P

Czernica *Aythya fuligula* – (L), P, W

Edredon *Somateria mollissima* – Z

Gągoł *Bucephala clangula* – L, P, W

Głowienka *Aythya ferina* – (L), P, W

Helmiatka *Netta rufina* – Z

Krakwa *Anas strepera* – L, P

Krzyżówka *Anas platyrhynchos* – gatunek gnieźdzący się licznie na starorzeczach, oczkach wodnych i mokradłach Łęgów Odrzańskich. Zimą tutejszy odcinek Odry stanowi jedno z największych zimowisk krzyżówki na Śląsku.

W tym okresie rzeka gromadzi kilkanaście tysięcy ptaków.

Lodówka *Clangula hyemalis* – Z

Mandarynka *Aix galericulata* – (L)

Markaczka *Melanitta nigra* – Z

Nurogęś *Mergus merganser* – charakterystyczny rybożerny gatunek odrzański.

W ŁO gnieździ się w rozproszeniu na całym obszarze wzdłuż Odry. Gniazda zakłada w dziuplach drzew i w skarpacek rzecznych. Licznie zimuje na Odrze.

Nurogęsi to rybożerne kaczki gniazdujące w dziuplach i zimujące nad Odrą. Samica pośród śryżu.

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

Ogorzałka *Aythya marila* – Z

Ohar *Tadorna tadorna* – Z

Płaskonos *Anas clypeata* – L, P

Podgorzałka *Aythya nyroca* – Z

Rożeniec *Anas acuta* – P

Szlachar *Mergus serrator* – Z

Świstun *Anas penelope* – P

Uhla *Melanitta fusca* – Z

KUROWATE

Bażant *Phasianus colchicus* – L, W

Kuropatwa *Perdix perdix* – L, W

Przepiórka *Coturnix coturnix* – L, P

NURY

Nur czarnoszyi *Gavia arctica* – Z

PERKOZY

Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus* – L, P, W

Perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena* – (L), P

Perkoz rogaty *Podiceps auritus* – Z

Perkozek *Tachybaptus ruficollis* – L, P, W

Zausznik *Podiceps nigricollis* – (L), P

KORMORANY

Kormoran *Phalacrocorax carbo* – (L), P, W

CZAPLOWATE

Bączek *Ixobrychus minutus* – L, P

Bąk *Botaurus stellaris* – L, P, (W)

Czapla biała *Ardea alba* – P, W

Czapla nadobna *Egretta garzetta* – Z

Czapla siwa *Ardea cinerea* – charakterystyczny rybożerny gatunek odrzański.

W Łęgach Odrzańskich istnieje obecnie jedna kolonia lęgowa (czapliniec) pod Malczycami. Powszechnie zimuje nad Odrą.

Czapla siwa to stały bywalec odrzańskich wód

Fot.: Jacek Czepnik

Ślepowron *Nycticorax nycticorax* – P

BOCIANY

Bocian biały *Ciconia ciconia* – L, P

Bocian czarny *Ciconia nigra* – L, P

JASTRZĘBIOWATE

Bielik *Haliaeetus albicilla* – gatunek w ostatnich latach zwiększa swą liczebność. W Łęgach Odrzańskich gnieździ się około 10 par tego gatunku. Powszechnie zimuje na całym odcinku Odry. Jego tutejsza zimowa koncentracja należy do największych na Śląsku.

Błotnik łąkowy *Circus pygargus* – L, P

Błotniak stawowy *Circus aeruginosus* – L, P

Błotniak zbożowy *Circus cyaneus* – P, W

Jastrząb *Accipiter gentilis* – L, P, W

Bieliki królują nad Odrą

Fot.: Jacek Czepnik

Kania czarna *Milvus migrans* – gatunek ginący w Europie i Polsce. Związany z okolicami lesistymi obfitującymi w wody. W Łęgach Odrzańskich gnieździ się jeszcze kilka par. Najczęściej spotyka się ptaki krążące nad Odrą.

Kania ruda *Milvus milvus* – gatunek gnieźdzący się głównie w Europie. W ostatnich latach jej liczebność w Polsce wzrasta. Łęgi Odrzańskie stanowią ważną ostoję lęgową tego gatunku. Gnieździ się w łęgach i grądach w pobliżu Odry.

Kania ruda w melancholijnym locie nad łęgami

Fot.: Krzysztof Konieczny

Krogulec *Accipiter nisus* – L, P, W

Myszolów *Buteo buteo* – L, P, W

Myszolów włochaty *Buteo lagopus* – P, W

Orlik krzykliwy *Aquila pomarina* – Z

Orzeł przedni *Aquila chrysaetos* – Z

Trzmielojad *Pernis apivorus* – gatunek rzadki w Europie, nielicznie lęgowy w Polsce. W Łęgach Odrzańskich gnieździ się kilkanaście par tego gatunku.

Tak znaczna populacja w ŁO istnieje dzięki dogodnej dla tego gatunku mozaice środowisk – nadodrzańskich lasów, łąk i nasłonecznionych muraw.

RYBOŁOWY

Rybołów *Pandion haliaetus* – P

SOKOŁOWATE

Drzemlik *Falco columbarius* – Z

Kobuz *Falco subbuteo* – L, P

Pustułka *Falco tinnunculus* – L, P, W

Sokół wędrowny *Falco peregrinus* – osiadły gatunek odbudowujący swą populację w Polsce. W ŁO gnieździ się od 2009 roku na... kominie Huty Miedzi Głogów. Przy jego gnieździe zainstalowana jest kamera pozwalająca na obserwację pary ptaków.

CHRUŚCIELE

Derkacz *Crex crex* – L, P

Kokoszka *Gallinula chloropus* – L, P

Kropiatka *Porzana porzana* – L, P

Łyska *Fulica atra* – L, P, W

Wodnik *Rallus aquaticus* – L, P

Zielonka *Porzana parva* – L, P

ŻURAWIE

Żuraw *Grus grus* – gatunek zwiększający ostatnio są liczebność. W Łęgach Odrzańskich gnieździ się około 80 par żurawia. Ta duża populacja wykorzystuje do łęgów odrzańskie starorzecza, bagna, podmokłe łąki i olsy. Od niedawna także zimuje w ŁO.

Żuraw to częsty gość
odrzańskich mokradeł

Fot.: Jacek Czepnik

OSTRYGOJADY

Ostrygojad *Haematopus ostralegus* – Z

SZCZUDŁONOGI

Szczudłak *Himantopus himantopus* – (L)

SIEWKOWATE

Czajka *Vanellus vanellus* – L, P

Sieweczka obroźna *Charadrius hiaticula* – P

Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius* – gatunek związany z działalnością twórczą rzeki nioszącej piaszczysto-żwirowe aluwia, na których się gnieździ. Najczęściej przystępuje do łęgów między Ścinawą a Głogowem.

Sieweczka rzeczna
potrafi na kamienistej plaży
uczynić swe gniazdo niewidocznym
Fot.: Jacek Czepnik

Siewka złota *Pluvialis apricaria* – P
Siewnica *Pluvialis squatarola* – Z

BEKASOWATE

Batalion *Philomachus pugnax* – P

Bekasik *Lymnocyptes minimus* – Z

Biegus malutki *Calidris minuta* – P

Biegus zmienny *Calidris alpina* – P

Brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos* – gatunek związany z działalnością twórczą rzeki nioszącej piaszczysto-żwirowe aluwia, na których prawdopodobnie niekiedy się gnieździ. Natomiast w okresie migracji, zwłaszcza letnio-jesiennej tak licznie przelatuje wzdłuż Odry, że tworzy o zmierzchu swoiste nastrojowe „koncerty”.

Brodziec pławny *Tringa stagnatilis* – Z

Brodziec śniady *Tringa erythropus* – P

Dubelt *Gallinago media* – Z

Krwawodziób *Tringa totanus* – L, P

Kszyk *Gallinago gallinago* – L, P

Kulik wielki *Numenius arquata* – P

Kwokacz *Tringa nebularia* – P

Łęczak *Tringa glareola* – P

Płatkonóg szydłodzioby *Phalaropus lobatus* – Z

Rycyk *Limosa limosa* – (L), P

Samotnik *Tringa ochropus* – L, P

Słonka *Scolopax rusticola* – L, P

WYDRZYKI

Wydrzyk ostrosterny *Stercorarius parasiticus* – Z

MEWA

Mewa białogłowa *Larus cachinnans* – P, (W)

Mewa mała *Hydrocoloeus minutus* – Z

Mewa siwa *Larus canus* – (L), P, (W)

Mewa srebrzysta *Larus argentatus* – Z

Mewa trójpalczasta *Rissa tridactyla* – Z

Mewa żółtonoga *Larus fuscus* – Z

Śmieszka *Chroicocephalus ridibundus* – (L), P, W

RYBITWY

Rybitwa białoczelną *Sternula albifrons* – (L), P

Rybitwa białoskrzydła *Chlidonias leucopterus* – Z

Rybitwa białowąsa *Chlidonias hybrida* – Z

Rybitwa czarna *Chlidonias Niger* – (L), P

Rybitwa rzeczna *Sterna hirundo* – gatunek związany z działalnością twórczą rzeki nanoszącą piaszczysto-żwirowe aluwia, na których mamy nadzieję, że w końcu się zagnieździ po stu latach. W okresie migracji wiosennych i letnio-jesiennych licznie przelatuje wzdłuż rzeki.

Rybitwa wielkodzioba *Hydroprogne caspia* – Z

Toki rybitw rzecznych
na odrzańskim znaku nawigacyjnym

Fot.: Krzysztof Konieczny

GOŁĘBIOWATE

Gołąb skalny (miejski) *Columba livia* – L, W

Grzywacz *Columba palumbus* – L, P, W

Sierpówka *Streptopelia decaocto* – L, P W

Siniak *Columba oenas* – L, P, W

Turkawka *Streptopelia turtur* – L, P

KUKUŁKOWATE

Kukułka *Cuculus canorus* – L, P

PŁOMYKÓWKI

Płomykówka *Tyto alba* – L, W

PUSZCZYKOWATE

Pójdźka *Athene noctua* – L, W

Puszczyk *Strix aluco* – L, W

Uszatka *Asio otus* – L, W

Uszatka błotna *Asio flammeus* – Z

LELKI

Lelek *Caprimulgus europaeus* – L, P

JERZYKOWATE

Jerzyk *Apus apus* – L, P

ZIMORODKOWATE

Zimorodek *Alcedo atthis* – zarówno w Europie, jak i w Polsce jest gatunkiem rzadkim. Charakteryzuje się dużymi fluktuacjami liczebności. Łęgi Odrzańskie są ważnym miejscem rozrodu tego gatunku. Zimorodek znajduje tu i dogodnie do lęgów skarpy, i zasobną w ryby rzekę ze starorzeczami. Spotykany nad Odrą także zimą.

Zimorodek – klejnot Łęgów Odrzańskich

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

ŻOŁNY

Żołna *Merops apiaster* – L, P

KRASKI

Kraska *Coracias garrulus* – po raz ostatni obserwowana w Łęgach Odrzańskich w latach 70. ubiegłego wieku. (L)

DUDKI

Dudek *Upupa epops* – rzadki gatunek związany z terenami otwartymi z niską roślinnością. W Łęgach Odrzańskich znajduje się jedna z jego większych śląskich populacji. Zamieszkuje stare drzewa w pobliżu pastwisk, łąk i muraw, a także polany wewnątrz lasów. Na zimę odlatuje. Gatunek z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*.

Dudek zwiększa swą liczebność w ostatnich, ciepłych latach

Fot.: Jacek Czepnik

DZIĘCIOŁOWATE

Dzięcioł białoszyi *Dendrocopos syriacus* – (L)

Dzięcioł czarny *Dryocopus martius* – L, W

Dzięcioł duży *Dendrocopos major* – L, W

Dzięcioł średni *Dendrocopos medius* – sztandarowy gatunek nadodrzańskich grądów i łęgów, preferujący lasy z obecnością dębów. Jego populacja w lasach Łęgów Odrzańskich szacowana na 900 par łęgowych, należy do największych w Polsce i w Europie. Gatunek osiadły.

Dzięcioł zielonosiwy *Picus canus* – gatunek nielicznie łęgowy w Polsce, związany z lasami liściastymi, przeplatanymi terenami otwartymi. Jego populację w łęgach i grądach Łęgów Odrzańskich oszacowano na około 50 par. Gatunek osiadły.

Dzięcioł zielony *Picus viridis* – L, W

Dzięciołek *Dendrocopos minor* – L, W

Krętogłów *Jynx torquilla* – L, P

Dzięcioł średni w Łęgach Odrzańskich osiąga jedne z największych liczebności w Europie
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

SKOWRONKI

Dzierlatka *Galerida cristata* – L, W

Lerka *Lullula arborea* – L, P

Skowronek *Alauda arvensis* – L, P

JASKÓŁKOWATE

Brzegówka *Riparia riparia* – L, P

Dymówka *Hirundo rustica* – L, P

Oknówka *Delichon urbica* – L, P

PLISZKOWATE

Pliszka cytrynowa *Motacilla citreola* – (L)

Pliszka górską *Motacilla cinerea* – (L), P

Pliszka siwa *Motacilla alba* – L, P

Pliszka żółta *Motacilla flava* – L, P

Świergotek drzewny *Anthus trivialis* – L, P

Świergotek łąkowy *Anthus pratensis* – L, P

Świergotek polny *Anthus campestris* – L, P

JEMIOŁUSZKI

Jemiołuszka *Bombycilla garrulus* – P, W

STRZYŻYKI

Strzyżyk *Troglodytes troglodytes* – L, P, W

PŁOCHACZE

Pokrzywnica *Prunella modularis* – L, P, (W)

DROZDOWATE

Drozd obroźny *Turdus torquatus* – Z

Drozd rdzawogardły *Turdus rufficollis* – Z

Droździk *Turdus iliacus* – P

Kos *Turdus merula* – L, P, W

Kwiczol *Turdus pilaris* – L, P, W

Paszkot *Turdus viscivorus* – L, P, W

Śpiewak *Turdus philomelos* – L, P

MUCHOŁÓWKI

Białorzytka *Oenanthe oenanthe* – L, P

Kląskawka *Saxicola torquata* – L, P

Kopciuszek *Phoenicurus ochruros* – L, P

Muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis* – gatunek centralnej i wschodniej Europy. W Polsce osiąga północną granicę swego zasięgu, która przechodzi między innymi przez obszar Łęgów Odrzańskich. Tutaj gnieździ się w łągach i grądach, niemal wyłącznie między Brzegiem Dolnym a Ścinawą. Jej populacja w lasach ŁO, szacowana na 800 par łągowych, należy do największych w Polsce. Gatunek wędrowny.

Muchołówka białoszyja jest symbolem dobrze wykształconych odrzańskich grądów z dziuplastymi drzewami

Fot.: Krzysztof Konieczny

Muchołówka mała *Ficedula parva* – (L)

Muchołówka szara *Muscicapa striata* – L, P

Muchołówka żałobna *Ficedula hypoleuca* – L, P

Pleszka *Phoenicurus phoenicurus* – L, P

Podróżniczek *Luscinia svecica* – gatunek gnieźdzący się na mokradłach w mozaice trzcinowisk, turzycowisk i zarośli wierzbowych. W Łęgach Odrzańskich gnieździ się m.in. na Zielonych Łąkach pod Miękinią oraz w rejonie ujścia Baryczy. Gatunek wędrowny.

Pokląskwa *Saxicola rubetra* – L, P

Rudzik *Erithacus rubecula* – L, P, Z

Słowik rdzawy *Luscinia megarhynchos* – L, P

Słowik szary *Luscinia luscinia* – (L), P

Podróżniczek – nowy gość
wierzbowisk i trzcinowisk

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

POKRZEWKOWATE

Brzęczka *Locustella luscinioides* – L, P

Ciemiówka *Sylvia communis* – L, P

Gajówka *Sylvia borin* – L, P

Jarzębatka *Sylvia nisoria* – gatunek nielicznie lęgowy w Polsce, związany ze skupiskami krzewów, zarówno na terenach podmokłych, jak i suchych. W Łęgach Odrzańskich tworzy populację oszacowaną na 150-200 par lęgowych. Należy ona do największych w kraju. Gatunek wędrowny.

Kapturka *Sylvia atricapilla* – L, P

Łozówka *Acrocephalus palustris* – L, P

Mysikrólik *Regulus regulus* – L, P, W

Piecuszek *Phylloscopus trochilus* – L, P

Piegża *Sylvia curruca* – L, P

Pierwiosnek *Phylloscopus collybita* – L, P

Rokitniczka *Acrocephalus schoenobaenus* – L, P

Strumieniówka *Locustella fluviatilis* – charakterystyczny gatunek skrajów nadodrzańskich lasów lęgowych. W Łęgach Odrzańskich jest liczny i tworzy nastrojowe koncerty w drugiej połowie wiosny. Gatunek wędrowny.

Świerszczak *Locustella naevia* – L, P

Świstunka *Phylloscopus sibilatrix* – L, P

Trzciniak *Acrocephalus arundinaceus* – L, P

Trzcinniczek *Acrocephalus scirpaceus* – L, P

Zaganiacz *Hippolais icterina* – L, P

Zniczek *Regulus ignicapilus* – L, P, W

WĄSATKI

Wąsatka *Panurus biarmicus* – (L), P, W

Wąsatka coraz częściej pojawia się
w trzcinowiskach nad Odrą

Fot.: Krzysztof Konieczny

RANIUSZKI

Raniuszek *Aegithalos caudatus* – L, P, W

SIKORY

Bogatka *Parus major* – L, P, W

Czarnogłówka *Poecile montanus* – L, P, W

Czubatka *Lophophanes cristatus* – L, P, W

Modraszka *Cyanistes caeruleus* – L, P, W

Sikora uboga *Poecile palustris* – L, P, W

Sosnowka *Periparus ater* – L, P, W

KOWALIKI

Kowalik *Sitta europaea* – L, P, W

PEŁZACZE

Pełzacz leśny *Certhia familiaris* – L, P, W

Pełzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla* – L, P, W

REMIZY

Remiz *Remiz pendulinus* – gatunek skrajów lasów i zadrzewień nad wodami. W Łęgach Odrzańskich jest liczny. Najłatwiej znaleźć jego misterne gniazda na wierzbach rosnących nad starorzeczami, oczkami wodnym i kanałami. Gatunek wędrowny.

WILGI

Wilga *Oriolus oriolus* – L, P

DZIERZBOWATE

Gąsiorek *Lanius collurio* – L, P

Srokosz *Lanius excubitor* – nieliczny w Polsce gatunek krajobrazu otwartego.

W Łęgach Odrzańskich jest natomiast stosunkowo liczny. Zasiadła tu odrzańskie błonia i krajobraz rolniczy. Gatunek osiadły.

KRUKOWATE

Gawron *Corvus frugilegus* – L, P, W

Kawka *Corvus monedula* – L, P, W

Kruk *Corvus corax* – L, P, W

Sójka *Garrulus glandarius* – L, P, W

Sroka *Pica pica* – L, W

Wrona *Corvus corone* – L, P, W

SZPAKOWATE

Szpak *Sturnus vulgaris* – L, P, (W)

WRÓBLE

Mazurek *Passer montanus* – L, W

Wróbel *Passer domesticus* – L, W

ŁUSZCZAKI

Czeczotka *Carduelis flammea* – Z

Czyż *Carduelis spinus* – (L), P, W

Dziwonia *Carpodacus erythrinus* – L, P

Dzwoniec *Carduelis chloris* – L, P, W

Gil *Pyrrhula pyrrhula* – (L), P, W

Grubodziób *Coccothraustes coccothraustes* – nieliczny w Polsce gatunek lasów liściastych, zadrzewień i sadów. W Łęgach Odrzańskich jest stosunkowo liczny, zwłaszcza w grądach z dużym udziałem graba. W okresie przelotów i zimowania tworzy tu stada liczące nawet sto i więcej ptaków. Gatunek częściowo osiadły.

Grubodziób najchętniej gnieździ się w odrzańskich grądach

Fot.: Krzysztof Konieczny

Jer *Fringilla montifringilla* – P, W

Kulczyk *Serinus serinus* – L, P

Krzyżodziób modrzewiowy *Loxia leucoptera* – Z

Krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra* – P

Makolągwa *Carduelis cannabina* – L, P, W

Rzepołuch *Carduelis flavirostris* – Z

Szczygieł *Carduelis carduelis* – L, P, W

Śnieguła *Plectrophenax nivalis* – Z

Zięba *Fringilla coelebs* – L, P, W

TRZNADŁOWATE

Ortolan *Emberiza hortulana* – L, P

Potrzeszcz *Emberiza calandra* – L, P, W

Potrzos *Emberiza schoeniclus* – L, P, W

Trznadel *Emberiza citrinella* – L, W

RZEKA SSAKÓW

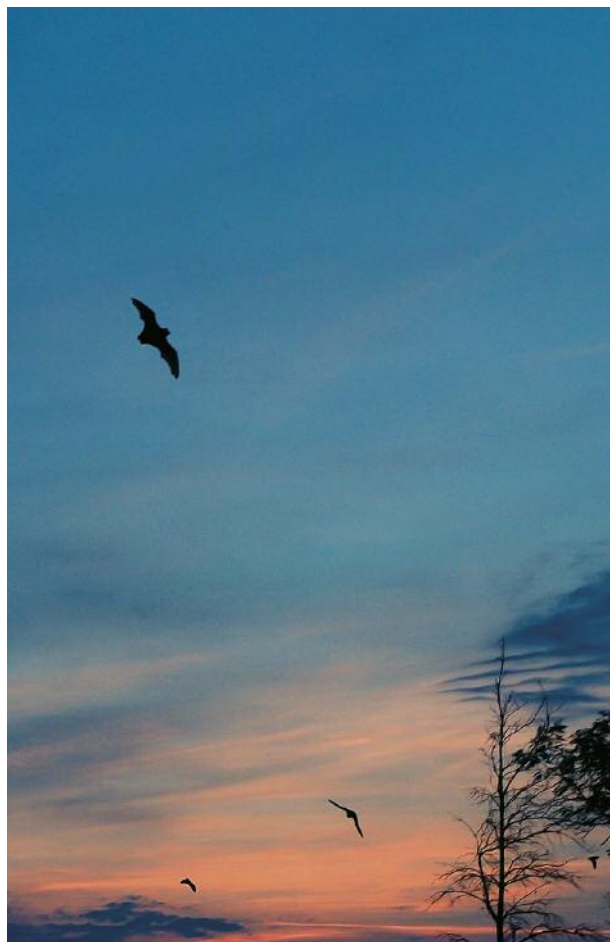
Łęgi Odrzańskie gromadzą większość przedstawicieli naszych ssaków, charakterystycznych dla niżu środkowej Europy. Ze względu jednak na skryty tryb życia, nie zawsze możemy je obserwować. Najczęściej widzimy sarny, które zimą tworzą zgrupowania sięgające stu osobników i koczują wzdłuż całej doliny. Inne możemy usłyszeć podczas godów. We wrześniu, w lasach i na bagnach w Łęgach Odrzańskich ryczą jelenie, a w październiku beczą daniela. Czasem zdarzy się wędrowny łoś. Pod osłoną nocy baraszkuje wydry i bobry, a nad nimi krążą polujące nietoperze. Stanowią one zagrożoną wyginieciem w Polsce i Europie grupę zwierząt, a reprezentuje ją w Łęgach Odrzańskich aż 17 gatunków. Takie bogactwo chiropterofauny obszar ŁO zawdzięcza dużej różnorodności siedlisk w dolinie wielkiej rzeki. Nie bez znaczenia jest też duża „podaż” dziupli, które mogą zasiedlać nietoperze. Część gatunków zimuje w ŁO, m.in. w podziemiach Lubiąża, Chobieni i Głogowa.

Dzięki badaniom wypluwek sów dowiadujemy się o drobnych ssakach odrzańskiej doliny. Okazuje się, że wśród przedstawicieli owadożernych odnajdziemy dwa gatunki ryjówek, rzęsorka i zębiełka. Obserwowane są także dwa gatunki jeży i kret. Wśród licznych gryzoni na uwagę zasługuje badylarka, która wije swe gniazda w nadrzecznych mozgach i płataninie zarośli. O wiele większy z tej grupy bóbr powrócił na dobre do Łęgów Odrzańskich, a ślady jego bytowania, możemy obserwować nie tylko wzdłuż małych cieków i starorzeczy, ale również nad samą Odrą. Baza pokarmowa dla bobrów wydaje się być tu nieograniczona, a ich inżynierskie zdolności stwarzają nowe siedliska dla rzadkich płazów i ptaków.

W ostatnich latach na tym odcinku Odry pojawiły się wilki, których tropy zdarzają się na leśnych duktach. W nadodrzańskich lasach swoje królestwo mają dziki, które korzystają z zasobów żołądźci pojawiających się w grądach. Rzeka nie stanowi dla nich bariery, zdarza się obserwować płynące dziki, które zmieniają od czasu do czasu brzeg, na którym żyją.

Obserwacja ssaków wymaga ciszy i uważnego słuchania tego wszystkiego, co dzieje się w nadodrzańskiej puszczy. Warto nastawić uszu.

Nazewnictwo ssaków oparto na internetowym Atlasie ssaków Polski (redakcja Okrama H. i in.).

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

JEŻOWATE

Jeż wschodni *Erinaceus roumanicus*

Jeż zachodni *Erinaceus europaeus*

KRETOWATE

Kret europejski *Talpa europaea*

RYJÓWKOWATE

Ryjówka aksamitna *Sorex araneus*

Ryjówka malutka *Sorex minutus*

Rzęsorek rzeczek *Neomys fodiens*

Zębiełek karliczek *Crocidura suaveolens* – ten malutki ssak owadożerny, żyje skrycie w runie odrzańskich lasów. Zimą może pojawiać się w gospodarstwach, a nawet w domach, wtedy można go obserwować i przypatrywać się jego ruchliwości.

Zębiełek karliczek
– wiecznie głodny maluch
odrzańskich zakamarków
Fot.: Krzysztof Konieczny

NIETOPERZE – MROCZKOWATE

Borowiec leśny (Borowiaczek) *Nyctalus leisleri*

Borowiec wielki *Nyctalus noctula*

Gacek brunatny *Plecotus auritus*

Gacek szary *Plecotus austriacus*

Karlik drobny *Pipistrellus pygmaeus*

Karlik malutki *Pipistrellus pipistrellus*

Karlik większy *Pipistrellus nathusii*

Mopek zachodni *Barbastella barbastellus*

Mroczek późny *Eptesicus serotinus*

Nocek Alkatoe *Myotis alcathoe*

Nocek Bechsteina *Myotis bechsteinii*

Nocek Brandta *Myotis brandtii*

Nocek duży *Myotis myotis*

Nocek łydkowłosy *Myotis dasycneme*

Nocek Natterera *Myotis nattereri*
Nocek rudy *Myotis daubentonii*
Nocek wąsatek *Myotis mystacinus*

WIEWIÓRKOWATE

Wiewiórka pospolita *Sciurus vulgaris*

BOBROWATE

Bóbr europejski *Castor fiber* – ten uratowany od zagłady w Europie Środkowej i Polsce gatunek został reintrodukowany na obszarze Łęgów Odrzańskich w latach 90. XX w. Obecnie rozprzestrzenił się na całą tutejszą dolinę Odry wraz z jej dopływami. Ślady jego działalności najłatwiej dostrzec na brzegach Odry i na starorzeczach.

Bobry powróciły na dobre w dolinę Odry, dziś kształtują nowe środowiska dla płazów i rzadkich ptaków, choćby dla samotnika

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

KARCZOWNIKI

Darniówka zwyczajna (Nornik darniowy) *Microtus subterraneus*
Karczownik ziemnowodny *Arvicola amphibius*
Nornica ruda *Myodes glareolus*
Nornik bury *Microtus agrestis*
Nornik północny *Microtus oeconomus*
Nornik zwyczajny (Polnik) *Microtus arvalis*
Piżmak *Ondatra zibethicus*

MYSZOWATE

Badyłarka pospolita *Micromys minutus*
Mysz domowa *Mus musculus*
Mysz (Myszarka) leśna *Apodemus flavicollis*
Mysz (Myszarka) polna *Apodemus agrarius*
Mysz (Myszarka) zaroślowa *Apodemus sylvaticus*
Szczer wędrowny *Rattus norvegicus*

ZAJĄCOWATE

Zając szarak *Lepus europaeus*

PSOWATE

Jenot azjatycki *Nyctereutes procyonoides*

Lis rudy *Vulpes vulpes*

Wilk szary *Canis lupus* – Po wielu latach w dolinę Odry między brzegiem Dolnym a Głogowem powróciły wilki. Są jednak ciągle rzadkie i prowadzą skryty tryb życia. Były obserwowane w gminie Wołów, Jemielno i Rudna.

ŁASICOWATE

Borsuk europejski *Meles meles* – najczęściej można obserwować go wczesnym rankiem lub przed zmierzchem. Skarpy doliny rzecznej stanowią dla niego doskonałe miejsca do założenia nor, które rodzina wykorzystuje przez wiele lat.

Gronostaj europejski *Mustela erminea*

Kuna domowa *Martes foina*

Kuna leśna *Martes martes*

Łasica pospolita *Mustela nivalis*

Norka amerykańska (Wizon) *Neovison vison*

Tchórz zwyczajny *Mustela putorius*

Wydra europejska *Lutra lutra* – gatunek uważany za symbol naturalności rzek. Jego powszechne występowanie w Łęgach Odrzańskich związane jest z poprawiającą się czystością wód Odry, a co za tym idzie bogatszą i liczniejszą ichtiofauną. Wydra odnajduje tu także dogodnie dla siebie kryjówki w postaci urwistych brzegów, powalonych drzew i bogatej roślinności nadbrzeżnej.

Wydrę korzystającą z bogatej w ryby Odry spotkać dziś można w całych Łęgach Odrzańskich

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

SZOPOWATE

Szop pracz *Procyon lotor*

FOKOWATE

Foka pospolita *Phoca vitulina* – to dość zaskakujący gatunek jak na środkową Odrę. 20 września 2016 roku obserwowano jednego osobnika pod zaporą w okolicach Brzegu Dolnego. Foka polowała skutecznie na sumy, karpie i leszcze. Najprawdopodobniej wpłynęła do Odry za wędrującymi na tarło trociami wędrownymi.

Foka pospolita
to największe zoologiczne zaskoczenie
w Odrze w ciągu ostatnich dekad

Fot.: Krzysztof Konieczny

ŚWINIOWATE

Dzik *Sus scrofa*

JELENIOWATE

Daniel zwyczajny *Dama dama*

Jeleń szlachetny *Cervus elaphus*

Łoś *Alces alces*

Sarna *Capreolus capreolus*

Kozioł sarny
to jeden z najczęściej widywanych ssaków
w dolinie Odry

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

RZEKA OBSZARÓW CHRONIONYCH

Niezwykła dolina rzeki zasługuje na ochronę i pozostawienie przyszłym pokoleniom jej bogactwa przyrodniczego i krajobrazowego. Poniżej przedstawiamy zestawienie obszarów chronionych na różnym poziomie, zaczynając od obszarów mających status ostoje o randze europejskiej, oraz propozycje nowych form ochrony, które są wynikiem dotychczasowych inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczych i które mogłyby zapewnić utrzymanie bioróżnorodności Łęgów Odrzańskich. Należy pamiętać, że mimo regulacji samego koryta Odry jeszcze w końcu XIX w., jej dolina zachowała swą naturalność i system terasów zalewowych, na których mogą rozwijać się odrzańskie gatunki roślin i zwierząt.

Naroczycki Łęg to jeden z najbliższych fragmentów w Łęgach Odrzańskich, chroniony jedynie w formie użytku ekologicznego

Fot.: Krzysztof Konieczny

ISTNIEJĄCE FORMY OCHRONY PRZYRODY

OBSZARY EUROPEJSKIEJ SIECI EKOLOGICZNEJ NATURA 2000

„**Łęgi Odrzańskie**” – Obszar Specjalnej Ochrony ptaków Natura 2000 PLB020008 – celem ochrony jest utrzymanie populacji ptaków uznanych za przedmiot ochrony zgodnie z Dyrektywą Ptasia (gatunki wymienione w Załączniku I) poprzez zabezpieczenie najważniejszych dla ich ochrony siedlisk. W ostoi występują 22 lęgowe gatunki ptaków z Załącznika I. Przedmiotem ochrony, ze względu na wagę dla populacji krajowej, jest 17 gatunków. Powierzchnia w dużej mierze pokrywa się z ostoją siedliskową „Łęgi Odrzańskie” PLH020018.

„**Łęgi Odrzańskie**” – Specjalny Obszar Ochrony siedlisk Natura 2000 PLH020018 – położony w dolinie Odry jeden z największych kompleksów lęgowych Polski. Chroni 11 siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej oraz 23 gatunki zwierząt wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. Pod względem przedmiotów ochrony jest jednym z najbardziej wartościowych obszarów Dolnego Śląska. Obejmuje ponad 100 km biegu Odry między Brzegiem Dolnym a Głogowem i obszar o powierzchni ponad 20 tys. ha.

REZERWATY PRZYRODY

„**Brekinia**” – rezerwat o powierzchni 2,28 ha, utworzony w 1993 roku. Leży kilkaset metrów na południe od Mierzowic w gminie Prochowice. Chroni grąd ze stanowiskiem jarzębu brekinii. Z rzadszych roślin występuje tu groszek czerniejący.

„**Łęg Korea**” – rezerwat o powierzchni 79,29 ha, utworzony w 2001 roku. Położony jest w gminach Ścinawa i Prochowice u ujścia Kaczawy do Odry. Chroni kompleks łągi jesionowo-wiązowego i grądu z bogatą ornitofauną. Gnieździ się tu około 70 ptaków, m.in.: dzięcioł średni, kania ruda, muchołówka białoszyja, nurogęś, trzmielojad. Rzadką florę reprezentują: gnieźnik leśny, kosaciec syberyjski, śnieżyczka przebiśnieg.

„**Odrzysko**” – rezerwat o powierzchni 5,15 ha, utworzony w 1987 roku. Znajduje się na północny zachód od Lubiąza w gminie Wołów. Jest to rezerwat florystyczny, powołany głównie dla ochrony stanowiska kotewki orzecha wodnego oraz salwinii pływającej. Ze zwierząt występują tu: miecznik łąkowy, żaba moczarowa, zimorodek, bóbr.

Kotewka tworzy charakterystyczne rozety
Fot.: Jacek Czepnik

„Skarpa Storczyków” – rezerwat o powierzchni 65,17 ha, utworzony w 1993 roku. Obejmuje skarpę doliny pod miejscowością Orsk w gminie Rudna. Chroni kompleks leśny kwaśnej buczyny niżowej, grądu, łągu jesionowo-olszowego i kwaśnej dąbrowy leżący na malowniczej krawędzi pradoliny Odry. Występuje tu kruszczyk polabski.

W rezerwacie przyrody
„Skarpa storczyków”
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

„Zabór” – rezerwat o powierzchni 35,23 ha, utworzony w 1959 roku. Zlokalizowany w gminie Miękinia pod Zaborem Wielkim. Chroni ols porzeczkowy z przestojami wiekowych dębów oraz stanowiskami rzadkich gatunków ptaków: bocian czarny, brodziec samotny, muchołówka białoszyja.

UŻYTKI EKOLOGICZNE

„Korytarz Ekologiczny Mierzowice” – użytek o powierzchni 155 ha. Chroni kompleks grądu, łągu jesionowo-olszowego, olsu porzeczkowego i podmokłych łąk. Rosną tu: kosaciec syberyjski, pełnik europejski, storczyk szerokolistny.

„Naroczycki Łęg” – użytek o powierzchni 187 ha. Chroni mozaikę lasów i zarośli łągowych, starorzeczy oraz łąk zalewowych. Jest to łągowisko wielu rzadkich ptaków wodno-błotnych: bekasa, cyranki, cyraneczki, derkacza, dziwonii, łabędzia krzykliwego, żurawia.

„Starorzecze koło Przychowej” – użytek o powierzchni 28 ha. Chroni starorzecze Odry z fragmentami łąk i zarośli łągowych. Występuje tu szereg rzadkich gatunków roślin: kotewka orzech wodny, salwinia pływająca, marzanka lep-czyca, kaniańka większa, łączeń baldaszkowy, osoka aloesowata.

„Ścinawskie Bagna” – użytek o powierzchni 20 ha. Chroni starorzecze leżące u ujścia Zimnicy do Odry. Gnieźdzą się tu: brzęczka, bekas, cyranka, krwa-wodziób, wodnik.

„Śródpolny lasek pod Pęcławiem” – użytek o powierzchni 6,47 ha. Chroni cenny ekosystem ze zwierzętami i roślinami objętymi ochroną.

„Łęgi Głogowskie” – użytek o powierzchni 605,57 ha. Leży w gminach: Głogów Miasto, Głogów, Kotla. Celem ochrony są starorzecza rzeki Odry, zespoły roślinne, od wodno-szuwarowych do żyznych lasów liściastych, z licznymi, chronionymi gatunkami fauny i flory.

Aluwia w użytku ekologicznym
„Łęgi Głogowskie”
Fot.: Krzysztof Konieczny

OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Odry” – 1272 ha. Chroni fragment doliny Odry leżący między Malczycami a ujściem Kaczawy.

Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Baryczy” – 44 125 ha. Chroni fragment doliny Baryczy i Odry. W Łęgach leży tylko część tego obszaru leżący w gminie Jemielno i Niechlów.

Fot.: Krzysztof Konieczny

OSTOJA PTAKÓW IBA

Dolina Odry między Brzegiem Dolnym a Głogowem została uznana za międzynarodową ostoję ptaków w sieci International Birds Areas (IBA) jako ostoja "Odra riverine forests" – Łęgi Odrzańskie IBA PL089. Kryterium C6 – gatunki zagrożone w skali Unii Europejskiej. **Ostoje ptaków IBA** (Important Bird Areas) to miejsca wyróżniające się z otoczenia tym, że występują tam ptaki szczególnie cenne lub tym, że jest to obszar wyjątkowo licznie zasiedlany przez ptaki. **Ostoje ptaków IBA wyznaczane są na podstawie zestawu ścisłych kryteriów stworzonych przez BirdLife International.** Kryteria te oparte są na naukowych podstawach i stosowane w ten sam, zestandaryzowany sposób we wszystkich krajach świata.

Bogactwo awifauny tworzą także przepiękne, zimujące tu, bielaczki
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

KONWENCJA RAMSARSKA

(dotycząca ochrony obszarów wodno-błotnych)

Część obszaru Łęgów Odrzańskich o powierzchni 18 000 ha kwalifikuje się do desygnowania do objęcia Konwencją Ramsarską, spełniając kryteria „Ramsar Criteria 2” (Birdlife International 2001).

ECONET

Opisywany obszar doliny Odry został ujęty w Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET-POLSKA. Należy on do grupy obszarów dolinnych węzłowych o znaczeniu międzynarodowym – „17 M” Obszar Doliny Środkowej Odry. W środkowej części obszaru wyznaczono biocentra i strefę buforową. Natomiast część północna została uznana za korytarz ekologiczny o znaczeniu międzynarodowym.

PROJEKTOWANE FORMY OCHRONY PRZYRODY

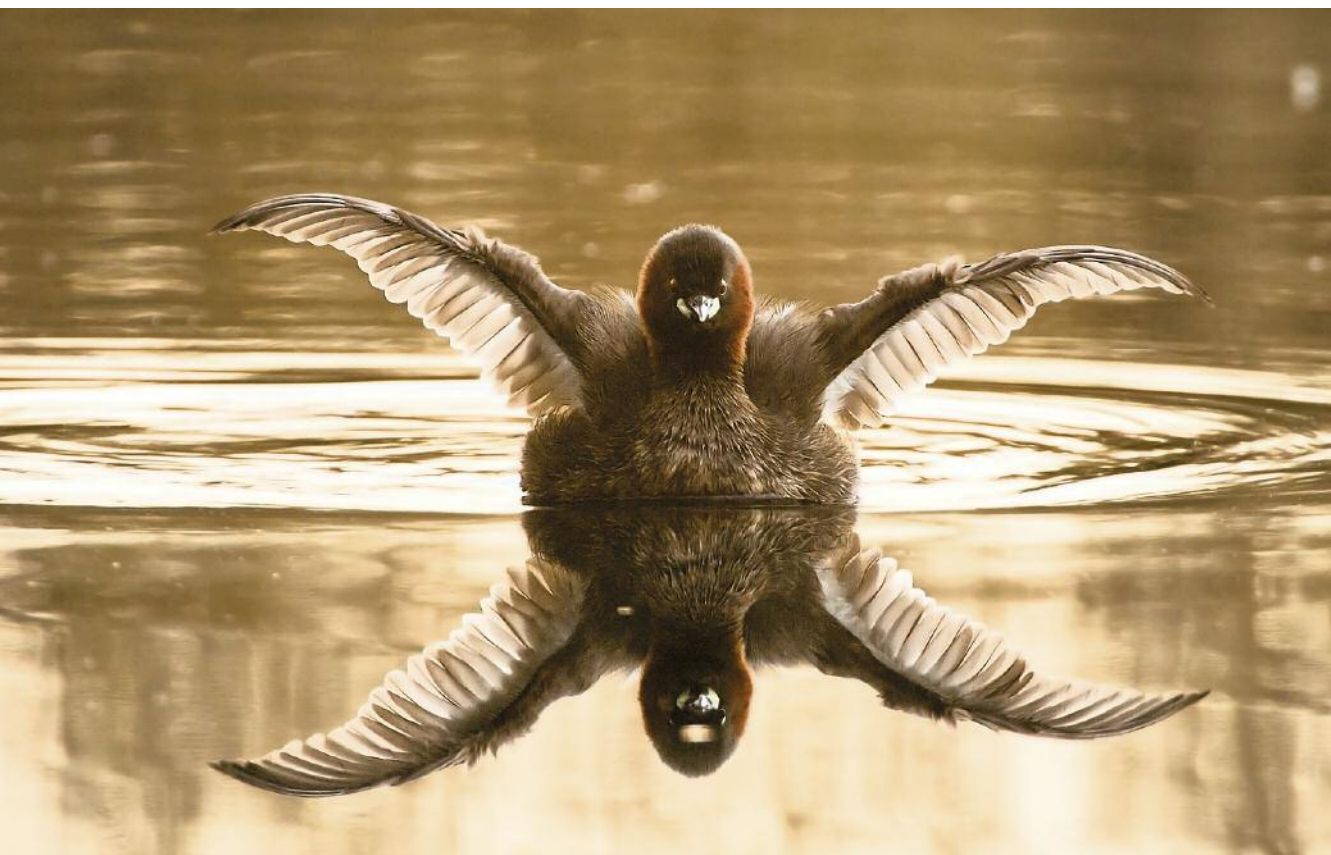
Najwłaściwszym sposobem zabezpieczenia bezcennej przyrody środkowego biegu Odry jest ochrona prawna. Ostatni rezerwat w tym regionie Odry został powołany 17 lat temu, choć w ostatnich latach przyrodnicy zaproponowali szereg obszarów z tego terenu do ochrony rezerwatowej. Uzupełnieniem jest lista propozycji powołania użytków ekologicznych, co pozostaje w gestii samorządów gmin.

Powyższe propozycje dotyczyły kilkudziesięciu obiektów, najczęściej o małej powierzchni, mieszczących się w granicach gmin lub dawnych województw. Projekty te ograniczały się często do ochrony jedynie wybranych elementów przyrody doliny Odry. Propozycje różnych autorów częstokroć nakładały się na siebie. Brak było jednej spójnej koncepcji. W oparciu o wszystkie istniejące i projektowane rezerваты przyrody oraz użytki ekologiczne, a także o wiedzę pochodzącą z wieloletnich obserwacji własnych autorzy niniejszej publikacji proponują racjonalną sieć dziewięciu nowych rezerwatów przyrody w Łęgach Odrzańskich. W obiektach tych znalazłyby ochronę wszystkie najcenniejsze siedliska oraz liczne populacje gatunków roślin i zwierząt charakterystycznych dla dużej rzeki Europy Środkowej.

Idea ochrony Łęgów Odrzańskich nadal pozostaje otwarta. Postulujemy objęcie ochroną prawną najważniejszych dla tego odcinka Odry obszarów, gwarantujących utrzymanie gatunków i siedlisk ważnych z punktu widzenia nie tylko ochrony przyrody krajowej, ale także europejskiej. Należy przy tym podkreślić, że istniejąca często na tych obszarach sieć Natura 2000 potwierdza wprawdzie ich przyrodnicze znaczenie i wskazuje na obowiązek ochrony siedlisk i gatunków, jest jednak zasadniczo mało restrykcyjną formą i nie zapewnia skutecznych i bezpośrednich narzędzi w odróżnieniu od ochrony rezerwatowej. Poniżej przedstawiamy poszczególne obiekty.

Perkozek – duch odrzańskich starorzeczy

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

PROJEKTOWANE REZERWATY

„**Miękińskie Bagna**” (ok. 900 ha) – leśno-łąkowy. Obejmuje kompleks bagien-nych łąk i lasów przylegający do zachodnich rubieży Miękini. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie bagiennego obniżenia z bogatą awifauną łągową. Większą część rezerwatu obejmuje obszar silnie podmokłych łąk i pastwisk (tak zwane „Zielone Łąki”) poprzecinany siecią kanałów. Dominują tu szuwały wielkoturzycowe *Magnocaricion*, łąki wilgotne ze zw. *Calthion palustris*, szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis* oraz łąki zmiennowilgotne *Molinion caeruleae*. W części północno-wschodniej leży duży masyw bagiennych lasów olszowych (na części tego obszaru istnieje rezerwat przyrody „Zabór” – 33 ha); mniejsze kępy podobnych lasów znajdują się także we wschodniej i południowej części rezerwatu. Przeważają tu olsy porzeczkowe *Ribo nigri-Alnetum* oraz łągi jesionowo-olszowe *Fraxino-Alnetum*.

Osobliwości florystyczne: goździk pyszny, kruszczyk błotny, mieczyk dachówkowaty. Osobliwości faunistyczne: bekas, bielik, bocian czarny, gęgawa, kropiatka, labędź krzykliwy, muchołówka białoszyja, podróżniczek, samotnik, trzmiełojad, żuraw.

„**Lubiąskie Łęgi**” (ok. 4400 ha) – leśno-faunistyczny. Obejmuje on 44-kilometrowy odcinek doliny Odry między Brzegiem Dolnym a Ścinawą (na części obszaru istnieją dwa rezerwaty przyrody: „Odrzyska” – 5 ha oraz „Łęg Korea” – 79 ha). Znajduje się tutaj najdłuższy i najcenniejszy ciąg lasów łągowych i grądów nad całą Odrą. W rezerwacie znalazły się również liczne starorzecza i obszary zalewowych łąk. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie największego w Polsce skupiska łągów jesionowo-wiązowych *Ficario-Ulmetum minoris* charakterystycznych dla dolin dużych rzek. Na uwagę zasługują również duże powierzchnie grądów *Galio sylvatici-Carpinetum betuli*, a także płaty nadrzecznych łągów topolowych *Populetum albae*, nadrzecznych łągów wierzbowych *Salicetum albo-fragilis* oraz łągów jesionowo-olszowych *Fraxino-Alnetum*.

Osobliwości florystyczne: arcydzięgiel nadbrzeżny, buławnik mieczolistny, buławnik wielkokwiatowy, gnieźnik leśny, kruszczyk połabski, kruszczyk szerokolistny, śnieżyczka przebiśnieg.

Dolina Odry pod Lubiążem to jeden z największych kompleksów leśnych ze znacznym udziałem łągów wiązowo-dębowych

Fot.: Krzysztof Konieczny

Osobliwości faunistyczne: biegacz Scheidlera, dąbrowiec samotnik, kozioróg dębosz, ogończyk wiązowiec, przepłatka maturalna; boleń, brzana, miętus; bielik, błotniak stawowy, bocian czarny, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł średni, gąsiorek, jarzębatka, kania czarna, kania ruda, kobuz, łabędź krzykliwy, mucholówka białoszyja, nurogęś, ortolan, pliszka górską, trzmielojad, zimorodek, żuraw; bóbr, wydra.

„Zagórzyckie Łąki” (ok. 60 ha) – florystyczno-faunistyczny. Obejmuje kompleks łąk leżący na południowy wschód od Zagórzyc. W jego centralnej części leży duża wyspa leśna. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie łąk trzęślicowych z bogatą rzadką lepidopterofauną. Najcenniejsze są tutejsze łąki zmiennowilgotne *Molinion caeruleae* i łąki wilgotne *Calthion*. Miejsca wyżej położone zajmują łąki świeże rajgrasowe *Arrhenatheretum medioeuropaeum*, natomiast obniżeniach spotykamy szuwary wielkoturzycowe *Magnocaricion*.

Osobliwości florystyczne: goryczka wąskolistna, konitrut błotny, kosaciec syberyjski, listera jajowata, nasięźrzał pospolity, podkolan biały, róża francuska, selernica żyłkowana, storczyk szerokolistny, storczyk Fucha, tarczycza oszczepowata, turzycza pchła.

Osobliwości faunistyczne: przepłatka aurinia, modraszek nausitous, modraszek telejus, ogończyk śliwowiec, paż królowej, mieniak strużnik, przepłatka cinksia.

„Przyborowski Meander” (ok. 10 ha) – florystyczny. Obejmuje starorzecze Odry okalające od zachodu wieś Przyborów wraz z otaczającymi je enklawami leśnymi. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie jednej z największych populacji kotewki orzecha wodnego nad Odrą.

Osobliwości florystyczne: grzybień białe, kotewka orzech wodny, pszeniec grzebieniasty, salwinia pływająca.

Osobliwości faunistyczne: kokoszka wodna, zimorodek.

Grązel żółty
– cenny i urokliwy makrohydrofit
„Przyborowskiego meandru”
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

„Przychowskie Błonia” (ok. 400 ha) – łąkowy. Obejmuje kompleks łąk leżących na lewym brzegu Odry, na południe od Przychowej (na części obszaru istnieje użytek ekologiczny „Starorzecze koło Przychowej” – 28 ha).

Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie kompleksu zalewowych łąk, starorzeczy i kęp lasów łągowych z bogatą florą i fauną. Dominują tu łąki wyżyńcowe *Alopecuretum pratensis*, łąki selernicowe *Violo-Cnidietum dubii*, ziołorośla z przetacznikiem długolistnym i wilczomleczem błotnym *Veronica longifoliae-Euphorbietum palustris*, szuwary wielkoturzycowe *Magnocaricion*, szuwary właściwe *Phragmition*, zbiorowiska wodne z klasy *Potametea* i *Lemnetea minoris*.

Osobliwości florystyczne: czosnek kątowy, grzybień białe, kotewka orzech wodny, łączeń baldaszkowy, przetacznik długolistny, przytulia lepczyca, rutewka wąskolistna, salwinia pływająca, selernica żyłkowana, wilczomlecz błotny.

Osobliwości faunistyczne: bekas, błotniak stawowy, cyranka, czajka, krwawodziób, kropiatka.

Czosnek kątowy to letnia wizytówka „Przychowskich Błoni”
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

„Chobińskie Mokradła” (ok. 500 ha) – bagienno-leśny. Obejmuje kompleks środowisk charakterystycznych dla doliny dużej rzeki: starorzecza, lasy, łąki i bagna leżący między Ciechłowicami a Lubowem (na części obszaru istnieje użytek ekologiczny „Naroczycki Łęg”). Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie jednego z najbardziej naturalnych fragmentów doliny Odry. Najcenniejszymi siedliskami tego obszaru są: nadrzeczny łąg topolowy *Populetum*

albae, nadrzeczny łąg wierzbowy *Salicetum albo-fragilis*, łąg jesionowo-wiązowy *Ficario-Ulmetum minoris*, ols porzeczkowy *Ribo nigri-Alnetum*, grąd *Galio sylvatici-Carpinetum betuli*, szuwały wielkoturzycowe *Magnocaricion*, szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis*, zbiorowiska wodne z klasy *Potametea* i *Lemnetea minoris*.

Osobliwości florystyczne: kotewka orzech wodny, lilia złotogłów, miodownik melisowaty, kruszczyk połabski, salwinia pływająca.

Osobliwości faunistyczne: ciołek matowy, czerwończyk nieparek, mieniak strużnik, oczobarwica mniejsza, zalotka większa; bekas, bielik, bocian czarny, brodziec samotny, derkacz, dziwonია, gęgawa, kania ruda, łabędź krzykliwy, trzmiełojad, żuraw; bóbr.

„Górkowskie Grądy” (ok. 100 ha) – florystyczny. Obejmuje fragment kompleksu leśnego leżącego na morenowych Wzgórzach Dalkowskich, przy strefie krawędziowej pradoliny Odry. Rezerwat przylega do zachodnich rubieży wsi Górki koło Naroczyc. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie jednej z największych w Polsce populacji kruszczyka siniego. Najcenniejszym siedliskiem tego obszaru jest grąd *Galio sylvatici-Carpinetum betuli*; ponadto znaczą powierzchnię zajmują świetlista dąbrowa *Potentillo albae-Quercetum*.

Osobliwości florystyczne: gnieźnik leśny, kruszczyk połabski, kruszczyk siny, kruszczyk szerokolistny, miodownik melisowaty, pierwiosnka lekarska, pierwiosnka wyniosła, wiciokrzew pomorski.

Osobliwości faunistyczne: traszka górska; bocian czarny, dzięcioł średni, słonka.

„Bełczańskie Starorzecza” (ok. 1700 ha) – ekosystemowy. Obejmuje 19-kilometrowy odcinek doliny Odry między Lubowem a Karowem. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie najcenniejszego kompleksu starorzeczy, łąk zalewowych i kęp lasów łągowych nad środkową Odrą. Najcenniejszymi siedliskami tego rezerwatu są: zbiorowiska wodne z klasy *Potametea* i *Lemnetea minoris*, łąki wyczyńcowe *Alopecuretum pratensis*, łąki selernicowe *Violo-Cnidietum dubii*, szuwały wielkoturzycowe *Magnocaricion*, szuwały właściwe *Phragmitetion*, nadrzeczne łągi topolowe *Populetum albae*, nadrzeczne łągi wierzbowe *Salicetum albo-fragilis*. Znajduje się tu jedno z największych w Polsce skupisk wiekowych okazów topól czarnych.

Rogal największego
bełczańskiego starorzecza
Fot.: Krzysztof Konieczny

Osobliwości florystyczne: arcydzięgiel nadbrzeżny, czosnek kątowy, kotevka orzech wodny, salwinia pływająca, selernica żyłkowana.

Osobliwości faunistyczne: rzekotka drzewna, kumak nizinny; boleń; bekas, bielik, błotniak stawowy, cyranka, gęgawa, kania ruda, krwawodziób, łabędź krzykliwy, nurogęs, trzmielojad, zimorodek, żuraw; wydra.

„Ujście Baryczy” (ok. 900 ha) – ekosystemowy. Obejmuje przyujściowy, 7-kilometrowy odcinek doliny Baryczy i przylegający do niego 2-kilometrowy odcinek doliny Odry. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie największego obszaru łąk zalewowych nad dolną Baryczą i środkową Odrą. Najcenniejszymi siedliskami tego rezerwatu są: łąki wyczyńcowe *Alopecuretum pratensis*, łąki selernicowe *Violo-Cnidietum dubii*, szuwały wielkoturzycowe *Magnocaricion*, zwłaszcza szuwar mozgowy *Phalaridetum arundinaceae*, szuwały właściwe *Phragmition*, zbiorowiska wodne z klasy *Potametea* i *Lemnetea minoris*, kępy nadrzecznych łągów topolowych *Populetum albae* oraz nadrzecznych łągów wierzbowych *Salicetum albo-fragilis*.

Osobliwości florystyczne: selernica żyłkowana, czosnek kątowy.

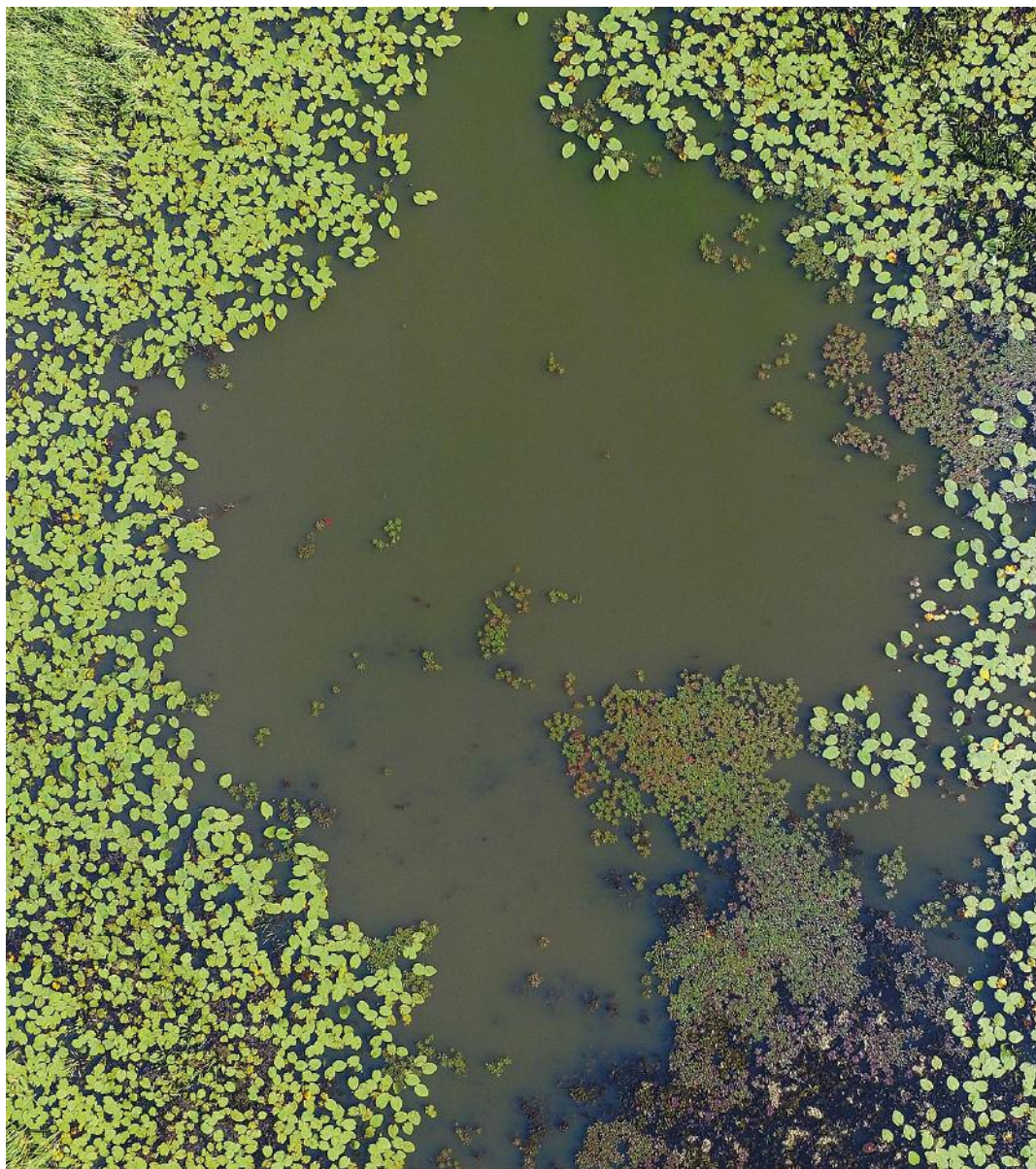
Osobliwości faunistyczne: boleń, certa, kielb białopłetwy; rzekotka drzewna, kumak nizinny; bekas, bielik, błotniak stawowy, cyranka, czajka, gęgawa, kania czarna, krwawodziób, łabędź krzykliwy, płaskonos, zimorodek, żuraw; wydra.

Magiczne rozlewiska
przyujściowej Baryczy
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

RZEKA WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH

Wybitne walory przyrodnicze opisywanego obszaru upoważniają do zaproponowania objęcia go najwyższą formą ochrony – parkiem narodowym. Przyszły park, bo żyjemy nadzieję, że powstanie, powinien objąć obszar następujących projektowanych rezerwatów przyrody: Lubiąskie Łęgi, Zagórzyckie Łąki, Przyborowski Meander, Przychowskie Błonia, Chobieńskie Mokradła, Bełczańskie Starorzeczka oraz Ujście Baryczy. Ponadto w parku znalazłyby się obszary łącznikowe między powyższymi rezerwatami, a także obszar doliny Odry od ujścia Baryczy do granic miasta Głogowa. Odpowiadałoby to dokładnie granicom ostoi siedliskowej Natura 2000. W opisanych powyżej granicach powierzchnia projektowanego Odrzańskiego Parku Narodowego wynosi około 17 000 ha.

Fot.: Krzysztof Konieczny

Za powołaniem Odrzańskiego Parku Narodowego (OPN) przemawiają następujące argumenty:

- brak obecnie w Polsce parku narodowego powołanego do ochrony krajobrazu i gamy środowisk charakterystycznych dla doliny wielkiej rzeki;
- spełnianie kryteriów kwalifikujących do objęcia światową Konwencją Ramsarską w sprawie terenów wodno-błotnych;
- objęcie obszaru OPN ochroną w ramach europejskiej sieci ostoji przyrody (siedliskowej i ptasiej) Natura 2000 – Łęgi Odrzańskie;
- uznanie obszaru OPN za międzynarodową ostoję ptaków w sieci International Birds Areas (IBA);
- wyznaczenie obszaru OPN do sieci obszarów chronionych o specjalnym znaczeniu (ASCIs) w pilotażowym projekcie Emerald;
- ujęcie obszaru OPN w Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET – POLSKA;
- aż 70% powierzchni OPN zajętych jest przez siedliska objęte ochroną przez Unię Europejską (Załącznik I Dyrektywy 92/43 EEC);
- obecność dużych starorzeczy z bogatą populacją kotewki orzecha wodnego (jednej z największych w Polsce) – siedliska zupełnie nie reprezentowanego w polskich parkach narodowych;
- obecność dużego obszaru ginących w Europie łągów wiązowych, prawie nie reprezentowanych w polskich parkach narodowych (poza bardzo małą powierzchnią w Wielkopolskim Parku Narodowym);
- obecność dobrze wykształconych łągów topolowych z licznymi przestojami okazów topoli czarnej o wymiarach drzew pomnikowych – siedliska prawie nie reprezentowanego w polskich parkach narodowych;
- obecność dobrze zachowanych, bogatych florystycznie łąk selernicowych – siedliska niemal nie reprezentowanego w polskich parkach narodowych;
- obecność jedyne go stanowiska w Polsce bardzo rzadkiej rośliny *dichostilis Michela* na aluwialnych nadbrzeżach;
- obecność takich bardzo rzadkich gatunków roślin, znanych w Polsce z nielicznych stanowisk, jak: kruszczyk połabski, nabrzeżnica nadbrzeżna, róża francuska, szafirek miękkolistny, zaraza piaskowa;
- obecność jednej z największych w Polsce populacji motyla przeplatki maturny – gatunku z europejskiej listy Natura 2000;
- obecność jednego z nielicznych stanowisk w Polsce motyla przeplatki aurinii – gatunku z europejskiej listy Natura 2000;
- występowanie bardzo rzadkich gatunków chrząszczy – dąbrowca samotnika oraz biegacza Scheidlera;
- występowanie ważnej populacji ginącego w Polsce chrząszcza kozioroga dębosza – gatunku z europejskiej listy Natura 2000;
- obecność bogatej ichtiofauny rzecznej z takimi charakterystycznymi i rzadkimi gatunkami jak: boleń, brzana, kiełb białopłetwy, różanka – gatunki z europejskiej listy Natura 2000;
- występowanie dużych populacji kumaka nizinnego – płaza z europejskiej listy Natura 2000;

- obecność znacznej populacji lęgowej łabędzia krzykliwego oraz dużych zimowisk tego gatunku;
 - obecność jednej z największych europejskich populacji dzięcioła średniego;
 - obecność prężnych populacji rzadkich i charakterystycznych dla dolin rzecznych gatunków ptaków: bielik, kania czarna, kania ruda, nurogęs, trzmielojad, zimorodek, żuraw;
 - obecność jednej z większych w Polsce populacji zimujących bielików;
 - obecność dużej populacji wydry związanej z bogatą ichtiofauną.

Obszar przyszłego Odrzańskiego Parku Narodowego jest jednym z najcenniejszych obiektów przyrodniczych Niżu Środkowoeuropejskiego. W pełni uzasadnione jest wpisanie go na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO!

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

RZEKA WĘDRÓWEK

Naszą wędrówkę przez najciekawsze miejsca na stu kilkunastu kilometrach Odry między Brzegiem Dolnym a Głogowem odbędziemy w dół rzeki, przemieszczając się czasem „ruchem konika szachowego” z jednej strony rzeki na drugą. Te same miejsca warto zresztą poznać z obu stron – Odra widziana raz z jednego, raz z drugiego brzegu potrafi przyjąć całkiem odmienny obraz.

Zawsze łatwo tu się odnaleźć, bowiem co kilometr nad Odrą stoi słup z tabliczką – kilometrażem odrzańskiego szlaku (na prawym brzegu cyfry parzyste!); właśnie do odrzańskiego kilometrażu będzie nawiązywać nasz opis. Rzeczywistą marszrutę czy to kilkukilometrowego spaceru, czy też dłuższej eskapady, można ułożyć samemu. Pomocna w tym będzie także rozbudowana sieć dróg dojazdowych do rzeki, w tym tych prowadzących do starych przepraw promowych, jak też miasta i wioski leżące nad samą Odrą, z których to można podejmować wędrówki. Godne polecenia jest także poruszanie się odrzańskimi wałami – częstokroć lepszy z nich wgląd w odrzańskie ostępy.

Wędrować nad Odrą można o każdej porze roku – 12 miesięcy w tym samym miejscu to 12 różnych przyrodniczych światów. Jednak najbardziej polecamy wiosnę, kiedy to dolina Odry czaruje barwami leśnego kwiecia i rozbrzmiewa nie tylko ptasimi pieśniami. A i sama rzeka jest wtedy bardziej dostępna, jeszcze niechroniona gęstymi zaroślami.

Odwiedzając Odrę, nie zapominajmy także o pobliskich miejscowościach o bogatej historii i często ciekawej teraźniejszości. Warto poznać bliżej nie tylko te większe czy bardziej znane, jak Lubiąż, Brzeg Dolny czy Głogów, ale także mniejsze, ale jakże urokliwe nadodrzańskie osady, jak chociażby Dziewin czy Chobienia. Zatem w drogę!

Fot.: Krzysztof Konieczny

279 km

To zbiornik zalewowy w Wałach Śląskich. Obejmuje skanalizowany odcinek Odry. Szczególnie polecany podczas letnich i jesiennych wędrówek ptaków siewkowatych, zwłaszcza przy niskich stanach wód, kiedy to odkryte są muliste plaże. W zalewie spotkać można ogromne sumy, niezliczone ławice leszczy i krąpi. Trzcinowiska zamieszkują wąsatki, trzciniaaki, wodniki oraz gęgawy i bąki. W Wałach Śląskich znajduje się przystań żeglarska oraz kąpielisko.

282 km

Pomiędzy zaporą a mostem kolejowym w Brzegu Dolnym znajduje się magiczny odcinek Odry. Gromadzi się tu wiele migrujących od morza ryb, którym dalszą wędrówkę zagradza druga, a zarazem największa na Odrze elektrownia wodna w Wałach Śląskich, zbudowana w 1958 roku. Jest to królestwo boleni, jazi, karpi, kleni, krąpi, leszczy, okoni, płoci, sandaczy, szczupaków, a także amurów i tołpyg. Z rzadszych ryb występują tu: brzana, miętus, sum, a nawet certa i troć. Żyją tu także trzy gatunki ryb chronionych: koza, różanka i wielka rzadkość: kiełb biało-płety. Zimą jest to najlepsze w okolicy miejsce na obserwacje dużych stad ptaków wodnych – krzyżówek, gągołów, traczy nurogęsi, łabędzi niemych, bowiem ptaki są tu mniej płochliwe niż na innych, bardziej dzikich odcinkach rzeki. Zapora to dobry punkt startowy do kilkukilometrowego spokojnego i niewymagającego spaceru wzdłuż Odry do Brzegu Dolnego. Poprowadzi nas zarówno wyznaczony szlak rowerowy, jak i pieszy.

285 km

W to miejsce trafić łatwo, bowiem znajduje się tu dawna przeprawa promowa przez Odrę. Na prawym, wyższym brzegu leży Brzeg Dolny, na lewym – wieś Głoska. Brzeg Dolny pojawia się w źródłach pisanych już w roku 1353 jako osada Brzege.

Idąc od zapory, około 0,5 km od Brzegu Dolnego natkniemy się na grupę wiekowych drzew, wśród nich, pomimo złamania, wciąż robi wrażenie niegdyś mocarny dąb szypułkowy o obwodzie 7,1 metra. Wzrok przyciągną równie imponujące kasztanowce, lipy i platany prowadzące wprost do odnowionych ogrodów kompleksu parkowo-pałacowego. Tu kolejny moczarny i obiekt pamiątkowych zdjęć – rozłożysty platan klonolistny o obwodzie pnia około 7,5 metra, rosnący między pałacem a oficyną. Z ogrodowego tarasu spójrzmy przez lunetę na Odrę i jej drugi brzeg, a dalej wybierzmy się, prowadzeni tablicami dendrologicznej ścieżki przyrodniczej, do dolnobrzezkiego parku – jednego z pierwszych i najbardziej znanych parków sentymentalnych Śląska. Dziś możemy tu podziwiać wiekowe dęby, lipy, buki, topole, kasztanowce, często będące pomnikami przyrody.

287 km

Na lewym brzegu Odry, na zawału, w pobliżu wsi Lubiatów istnieje starorzecze mające stałe połączenie z rzeką. Jest to ulubione siedlisko ryb – leszczy, płoci, jazi, karpi, a z drapieżników – boleni, okoni, sandaczy i szczupaków. Najprościej trafić tu, idąc wałem, a później, skręcając w leśne dukty, nad którymi często kołują bieliki, kierować się w stronę rzeki. Ostatni etap przemierzmy wzdłuż starorzecza.

292 km

Odchodząc z lewego brzegu rzeki 300 metrów na południe od tego „kilometra”, dojdziemy do malowniczej rzeczki płynącej przez odrzańskie lasy. To Jeziorka – rzeczka o różnych obliczach. Kiedy płynie przez stare łożyska Odry, jest dość szeroka i tworzy rozlewiska spokojnej wody porośnięte liliami wodnymi. Częściej jednak bywa wąska i ciemna, przepływając przez grabowe lasy czy uprawne pola między starorzeczami. Warto podjąć wędrowkę wzdłuż tej strugi – trzy kilometry w górę lub tyleż w dół. Na pewno spotkamy tu ślady działalności bobrów, a jeśli dopisze szczęście, możemy natknąć się na buszującą pośród zarośli norkę kanadyjską. Latem jest tu niebiesko od ważek. Bywa, że pojawiają się kajakarze i przedzierają się przez zarośnięte wody Jeziorki.

296 km

Naprzeciw tego „kilometra”, w odległości ok. 1 km na południe od lewego brzegu, pod wsią Brodno leży jedno z najbogatszych florystycznie starorzeczy tej krainy. Latem powierzchnia wody pokrywa się tu łanami grzybienia białego, grążela żółtego, salwii pływającej i wielkiej osobliwości starorzeczy odrzańskich: kotewki orzecha wodnego. Istnieje tu interesująca ścieżka przyrodnicza, która pomostem wchodzi w starorzecze i wówczas jego anatomię możemy podziwiać z bliska. To dobre miejsce dla edukacji.

Grążele żółte
zdobią wiele odrzańskich wód
Fot.: Krzysztof Konieczny

305 km

Przed nami, na lewym brzegu Odry, Malczyce – duża wieś gminna z portem rzeczny przy ujściu Średzkiej Wody. My zaś znajdujemy się na prawym brzegu rzeki, w największym nadodrzańskim lesie – królestwie dębów, wiązów, grabów, lip, paklonów i... przebiśniegów. Dojechać tu łatwo od północy – z Prawikowa, starym brukiem do nieczynnej przeprawy promowej. Tutejsze drzewa, splecione konarami nad naszymi głowami niczym arkady świątyni, tworzą tajemniczy, wręcz mistyczny tunel. Jesienią prawdziwa feeria barw i lekcja odcielenia żółci i pomarańczy. Już ta trzykilometrowa trasa daje pojęcie o rozległości Prawikowskiego Lasu. Na bardziej wtajemniczonych czeka dalsza piesza wędrowka, do wyboru: w górę lub w dół rzeki; w obu przypadkach nieprzerwanie

pięć kilometrów lasem (!) nad brzegiem rzeki. Ponieważ nie ma tu szlaku, trzeba zdać się na własną wyobraźnię i wybierać zawsze dróżkę najbliższą Odry.

My polecamy wycieczkę w dół rzeki – do mostu drogowego w Lubiążu. Tutaj, gdy na lewym brzegu mijamy ostatnie zabudowania fabrycznej części Malczyc, na prawym przywitają nas głośnie ptasie okrzyki. To czaple siwe sygnalizują swój czapliniec – ponad sto gniazd na szczytach starych dębów i wiązów. Nie przeszkadzamy im i w miarę szybko idziemy dalej. Po przejściu następnych dwóch kilometrów wchodzimy na ogromną polanę, gdzie zebrały się największe dęby z Prawikowskiego Lasu. Niektóre z nich podziurawione są jak rzeszoto – to korytarze larwalne największego naszego chrząszcza: kozioroga dębosza. W niewielu zakątkach Polski możemy oglądać siedziby tego zagrożonego wyginieciem w Europie owada. Jeszcze półtora kilometra i dochodzimy do mostu drogowego w Lubiążu. Trasa wzdłuż Odry polecana jest dla doświadczonych piechurów, którym nie straszne są dżungle nabrzeżne i zagadki wynikające z używania kompasu czy GPS-a. Pozostałym radzimy wczesną wiosną udać się na lewy brzeg, by od strony Malczyc podziwiać wspomniany czapliniec. Lornetka, luneta, aparat – byleby zdążyć przed liśćmi, które zakryją gniazda czapli. Choć i donośne skrzeczenia tych ptaków robią duże wrażenie, nawet gdy zabraknie „wizji”.

W czaplińcu pod Malczycami

Fot: Krzysztof Konieczny

311 km

Przed nami na pagórku prawego brzegu Odry największy kompleks klasztorny na Śląsku – dawne opactwo cysterskie w Lubiążu, założone w 1175 roku. Budowla iście monumentalna, z imponującą fasadą długości 223 metrów, z której strzelają w niebo dwie wieże wysokości 68 metrów każda. To trzeba koniecznie zobaczyć! Nie można stąd odjechać bez obejrzenia Sali Księżęcej. I zdjęć krajobrazu, w którym architektura wtopiła się po mistrzowsku w dolinę rzeki.

Przyklasztorny park to znowu pomnikowe drzewa: platany, lipy, kasztanowce, sosny wejmutki, a także sędziwy cis.

312 km

Na prawym, wysokim i urwistym brzegu doliny Odry wznosi się kościół św.

Walentego w Lubiążu. Dostać się tu najlepiej szosą z klasztoru (2 km). Po

Klasztor w Lubiążu
to wpisana w odrzański krajobraz
monumentalna budowla

Fot.: Krzysztof Konieczny

drodze, na skrzyżowaniu dróg, mijamy barokową kaplicę św. Jana Nepomucena (1729 rok). Skarpa, na której położona jest ta świątynia, porośnięta jest lasem. Znajdziemy tu ponad czterysta okazów kwitnących i owocujących bluszczy oplatających stare dęby – tak duże skupisko tej liany można zobaczyć w Polsce jeszcze tylko na wyspie Wolin.

313 km

Uchodzi tu Cicha Woda – lewy dopływ Odry. Gdyby pójść w górę tej rzeczki, aż do lubiąskiej drogi (4 km), napawać by się można widokiem meandrującej strugi – rzadkość na Dolnym Śląsku. Nietrudno tu o spotkanie z bajecznie kolorowym zimorodkiem, a gdy dopisze szczęście – nawet z tajemniczym bociąnem czarnym czy rzadką na niżu pliszką górską. Dla bardziej wprawnych amatorów przyrody polecamy wędrówkę, czasem wręcz przedzieranie się, lewym brzegiem rzeki. Dla pozostałych – spacer prawą stroną leśną drogą, oznaczoną znakami szlaku pieszego. Z Cichą Wodą będziemy spotykać się na tyle często, by dostrzec, jak bardzo meandruje. Zachwycają tu także potężne, wysokie lipy – w czerwcu, a jakże, dość brzęczące.

Malownicza Cicha Woda
meandruje przez nadodrzańskie lasy
tuż przed ujściem do Odry

Fot.: Krzysztof Konieczny

315 km

Na prawym brzegu Odry, 200 m od tego „kilometra” na wschód, leży starorzecze o kształcie rogala – rezerwat przyrody Odrzysko o powierzchni 5,15 ha. Już w latach 30-tych XX w. obszar ten był pomnikiem przyrody chroniącym stanowisko kotewki orzecha wodnego. Obecnie obok kotewki występuje tu także salwinia pływająca. Chociaż jest to jedyny rezerwat nad środkową Odrą chroniący starorzecze, nie jest to obecnie miejsce najliczniejszego występowania obu gatunków. Uroku temu miejscu dodaje malownicza, kilkunastometrowa stroma skarpa okalająca starorzecze od wschodu, porośnięta dębami, lipami i czereśniami.

317 km

Na lewym brzegu, między Odrą, Kaczawą (właśnie tu uchodzącą do Odry), starorzeczem Odry a niewielkim ciekim Bobrkiem znajduje się ptasie eldorado – Łęg Korea. W tutejszym nadrzecznym lesie łęgowym gnieździ się aż 61 gatunków ptaków. Nie ma takiego drugiego lasu na całym Dolnym Śląsku! Naturalny charakter lasu, obecność zamierających konarów i pni drzew daje mieszkanie wielu ptakom: dziuplakom, z rzadką muchołówką białoszyją na czele. Różnorodnością gatunków nie ustępuje ptakom dendroflora, bowiem rosną tu aż 52 gatunki drzew i krzewów, w tym ginące wiązy. Nie dziwi zatem fakt, że obszar ten objęto ochroną w postaci rezerwatu przyrody Łęg Korea, o powierzchni bez mała 80 ha. Łęg Korea to obszar raczej niedostępny, nie tylko ze względu na rezerwatową ochronę, ale także niemal puszczański charakter.

Dzikość Korei widać doskonale zimą, nagromadzenie wykrotów, rynien łęgowych i zarośli czyni latem z tego obszaru największą dżunglę Łęgów

Fot.: Krzysztof Konieczny

322 km

Jesteśmy w środku najdłuższego ciągu lasu nad Odrą, bo między Lubiążem a Ścinawą, nieprzerwanie przez dwadzieścia kilometrów towarzyszą rzecze lasy. Z tego „kilometra” lub do tego kilometra dla łaknących przygód proponujemy wycieczkę nad śródleśnymi starorzeczami. Pierwszy wariant wycieczki to kurs od strony Domaszkowa, najpierw nowym wałem, a później brzegami starorzeczy, bagien lub oczek wodnych. W szukaniu leśnych starorzeczy przyda się smartfon z mapą opartą o GPS.

Drugi wariant, gdy jesteśmy już nad Odrą, to przejście 300 metrów wałem na północ, skręcenie w prawo na leśną drogę, przejście nią 700 metrów do pierwszego skrzyżowania dróg. Tu skręt w lewo i już po 300 metrach jesteśmy nad innym kompleksem starorzeczy, które obchodzimy z prawej strony, od wschodu, aż do starego wału odrzańskiego, którym idziemy w prawo i osiągamy Tarchalice. Jako że wał jest poprzerywany i niezbyt często koszony, czeka nas dodatkowe „trekkingowe” urozmaicenie. Do zejścia z niego będą nas też zachęcały same lasy, pełne powyginanych drzew o bajecznych kształtach. Drzewa, a może nadodrzańscy Entowie?

Każda z tych wycieczek to pięć kilometrów marszu, czasami po bezdrożach. Ale jeśli jest u nas żyłka tropiciela, to spotkanie z żurawiem, dzikiem, daniem albo bobrem gwarantowane.

Warto też wspomnieć, że właśnie tu powstał, z inicjatywy i przy dużym zaangażowaniu WWF Polska i Lasów Państwowych, polder Domaszków – Tarchalice – pierwszy w Polsce przypadek odsunięcia obwałowań od rzeki. Celem tego przedsięwzięcia była poprawa bezpieczeństwa gminy Wołów dzięki likwidacji nadmiernego zwężenia rzeki wałami oraz odtworzenie ok. 600 ha terenów zalewowych i związanych z nimi lasów łęgowych odpornych na zalewy.

Magia starorzeczy pod Domaszkowem

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

323 km

Na wysokości tego „kilometra”, 1000 metrów od Odry, na jej lewym brzegu leży niewielka wieś Grzybów. Można stąd odbyć interesującą przyrodniczą eskapadę – na południe brzegiem starorzeczy, aż do Jurcza. Tamy i rozlewiska bobrowe, salwinia, żuraw i bekas – to tylko niektóre osobliwości do wypatrzenia właśnie tutaj. W pobliskim Zaborowie, obok kościoła Wniebowzięcia NMP, z cudnym drewnianym tryptykiem z ok. 1520 r. w ołtarzu, warto zajrzeć do romantycznego parku. Przy ruinach barokowego pałacu rosną ogromne okazy platana i topoli białej.

Pośród szumu bobrowych tam

Fot.: Grzegorz Bobrowicz

326 km

Na prawym brzegu Odry leżą Tarchalice. Od wschodu otacza wioskę starorzecze, pokryte pływającymi dywanami kotewki, salwunii i lilii wodnych. W jego czystej wodzie żyje słodkowodna gąbka – nadechnik. Żeby ją zobaczyć, wystarczy wyciągnąć z dna starorzecza opadłą gałąź obrosniętą zieloną gąbczastą masą o charakterystycznej „głębokiej” woni. Na wysokim brzegu starorzecza odkryto ślady po dużym przedhistorycznym zespole dymarek, które można oglądać jeszcze dziś. Są to wystające z ziemi sprasowane słupy żuźla. W pobliżu znajduje się szkółka leśna Nadleśnictwa Wołów.

Bocian czarny to stały bywalec
śródlęśnych mokradeł

Fot.: Jacek Czepnik

327 km

Drugiej tak pięknie położonej wioski na lewym brzegu Odry, jak spoglądający na rzekę z wysokiej skarpy Dziewin, chyba nie ma. Podnóże tego urwiska drążyła kiedyś Odra – teraz jest to jej odnoga, mająca jednak połączenie z rzeką, toteż wpływa tu wiele ryb. Na dole w nadodrzańskim lesie kwitną w kwietniu łąny miodem pachnącej kokoryczy puste.

329 km

Tutaj, na prawym brzegu, Odra pozostawiła kompleks starych koryt, z których najdalsze leży ponad dwa kilometry na zachód od obecnego łóżyska rzeki. Obok ten przylega do południowych krańców wsi Boraszyn. Jest to mozaika wód, bagien oraz lasów łągowych i grądów. Na starorzeczach obok ginącej salwinii występuje miniaturowa rzęsa – wolffia bezkorzeniowa. Jest to najmniejsza roślina kwiatowa Europy – zielona łódeczka o średnicy zaledwie półtora milimetra. We wschodniej części tego terenu, przy szosie Wołów–Ścinawa, na śródleśnych oczkach wodnych żyje rodzina bobrów, która zostawia tu wyjątkowo widowiskowe ślady swej działalności, bowiem rośnie tu wiele osik – ulubionych drzew tych zwierząt. W maju tutejsze lasy wprost odurzają aromatem wielohektarowych łąnów kwitnącej konwalii, a na przełomie czerwca i lipca czarującym zapachem lipowego kwiecia.

332 km

Na lewym brzegu Odry leży Ścinawa – miasto o historii sięgającej XIII w. Ścinawa, mając dogodnie połączenia drogowe i kolejowe, jest dobrym punktem wypadowym w dolinę Odry. W tutejszym porcie odpoczniemy nad rzeką, a pobliskie nadodrzańskie łąki będą gościnnym gospodarzem leniwych spacerów.

334 km

Przy ujściu Zimnicy do Odry, na jej lewym brzegu utworzono użytek ekologiczny Ścinawskie Bagna o powierzchni 20,87 ha. Są to mokradła porastające dawne koryto Odry – kraina szuwarów trzcinowych, pałkowych i mannowych, a także turzycowisk. Dogodne dojście ze Ścinawy (należy iść ulicą Chobieńską na północ, a przy jej końcu skręcić w prawo) oraz możliwość oglądania bagien ze skarpy, bez potrzeby wchodzenia w nie, stwarza każdemu idealną szansę bliskiego kontaktu z przyrodą. Wystarczy usiąść i, mając przed sobą bagna z panoramą Ścinawy w tle, otworzyć szeroko oczy oraz uszy. Goniłwy tokowe czajek, łowy błotniaka stawowego, monotony śpiew świerszczaka czy smętne kumkanie kumaków – to tylko niektóre z tutejszych „atrakcji”.

335 km

Za prawobrzeżnym wałem Odry leży wieś Przyborów. Do zachodniej jej części przylega jedno z najpiękniejszych i najcenniejszych starorzeczy odrzańskich o kształcie litery „C”. Na jego tafli wodnej falują latem wyjątkowo rozległe koczuchy kotewki, grzybieni, grążeli i salwinii. W otaczających zaroślach znalazł dla siebie miejsce rzadki i śliczny (co nie zawsze idzie w parze!) pszeniec grzebieniasty. Do starorzecza przylega park, przy którym znajduje się dość dobrze zachowany pałac z przełomu XIX i XX wieku. A przy nim ogromne, choć już naznaczone wiekiem, dębisko o obwodzie 630 cm i równie imponująca sosna czarna. Bardziej ciekawskim poszukiwaczom radzimy odnaleźć nad jednym z brzegów starorzecza bukowy leśny labirynt.

336 km

Jeśli chcemy pobuszować po rozległych nadrzecznych błoniach, to najlepiej na lewym brzegu Odry, pod Lasowicami i Przychową. Rośnie tu prawie trzysta gatunków roślin, jest więc czym ucieszyć oko. Szczególnie piękna jest majowa odsłona tego miejsca, kiedy łąki wybuchają żółtą farbą jaskrów, oraz sierpniowa – z liliowymi plamami czosnku kątownego. Sielskości miejscowemu pej-

zażowi przydadają kroczące czerwonoszczudłe boćki. I jak na środkową Odrę przystało, także i tu jest starorzecze z kotewką i salwinią, chronione w użytku ekologicznym Starorzecze koło Przychowej (28,54 ha).

342 km

Ujścia rzek do Odry to z reguły królestwa ryb. Ale pod Budkowem, gdzie wpada prawobrzeżny dopływ – Jezierzycza, znajduje się prawdziwe eldorado. Częste cofki wód z Odry do jej dopływu powodują powstawanie obszernych rozlewisk, zwłaszcza że ostatnie dwa kilometry Jezierzycza płynie bez gorsetu obwałowań. Nie dziwi zatem, że w tym magicznym miejscu żyją ogromne sandacze, sumy, węgorze, jelce i klenie. To mekka wędkarzy, zwłaszcza w okresie zimowym, kiedy tysiące ryb znajdują tu swoje zimowisko. Zimą warto tu też zaglądnąć w poszukiwaniu stad łabędzi krzykliwych, które upodobały sobie pobliskie pola. W ujściu Jezierzyczy wyznaczono onegdaj przyrodniczą ścieżkę edukacyjną, która pozwoli napawać się pięknymi krajobrazami.

Łany krwawnicy
w ujściu Jezierzyczy do Odry
Fot.: Krzysztof Konieczny

345 km

Kto chce obejrzeć fragment doliny wielkiej rzeki, w którym przyroda rządzi się sama, powinien odwiedzić Naroczycki Łęg – najdzikszy obszar lewobrzeżnej doliny Odry. To fragment rzeki dla zaciętych i doświadczonych terenowców, ale jego piękno każdy może podziwiać z wysokich skarp, bez potrzeby wchodzenia w tę odrzańską dżunglę. Między rzeką, która tworzy tu duże zakole, a ponadczterdziestometrową (!) skarpą doliny rozciąga się kraina starorzeczy, bagien, łąk, wiklinisk i lasów łęgowych. Periodyczne wylewy zamieniają ten obszar w wielkie jezioro z archipelagiem wysp – krajobraz isticie biebrzański. Co kryje ten niedostępny teren? Jedną z większych dzikich gruszy w Polsce, o obwodzie 260 cm, łęgowe rarytasy ornitologiczne z łabędziem krzykliwym, żurawiem, derkaczem i dziwonią na czele, osobliwości florystyczne, takie jak: lilię złotogłów, miodownika melisowatego, skrzypta zimowego czy wilczomlecza błotnego, a także próchno- i owocożernego chrząszcza ciołka matowego... Dziś istnieje tu duży użytek ekologiczny Naroczycki Łęg (186,97 ha), który od lat czeka na

przekształcenie jego i pobliskich okolic w rezerwat przyrody Chobieńskie Mokradła.

Baśniowe rozlewiska
w Naroczyckim Łęgu
Fot.: Grzegorz Bobrowicz

346 km

Po drugiej stronie Odra jest bardziej dostępna i zaprasza nad sam brzeg wszystkich, bez względu na umiejętności. Około 2-kilometrowy spacer od wsi Smolne w kierunku Bieliszowa nadodrzańskim wałem to propozycja na weekendowy odpoczynek z piknikiem nad Odrą. Pamiętajmy jednak, by, korzystając z uroków odrzańskich krajobrazów, nie zostawiać po sobie śmieci – niestety nie da się nie zauważyć, że im bardziej dostępne odrzańskie „miejscówki”, tym więcej niechlubnych śladów bytności homo sapiens.

Gdy idąc wałem, dojdziemy do pięknego starorzecza, powinniśmy zauważyć również na drzewach oznakowanie ścieżki edukacyjnej „Bieliszowska kropla”. Jeśli zdecydujemy się pójść po wale jej śladem, poprowadzi nas do kompleksu olsów, nieczęsto tak łatwo dostępnych. Dalej, w drodze do letniskowego Bieliszowa, latem po drodze skosztujemy zapewne dzikich moreli, a stąd sosnowym borem wrócimy z powrotem nad Odrę.

350 km

Wprost przyklejona do lewego brzegu Odry jest Chobienia – malownicza wieś położona na nadrzecznej skarpie, przy nieczynnej już przeprawie promowej. Dawniej (XIII–XIX w.) było to ważne miasteczko, w którym istniała między innymi faktoria solna; sól przewożono z Dolnej Saksonii na Śląsk. Przy ruinach renesansowego pałacu, który zasłynął z dużego niegdyś zimowiska nietoperzy, rośnie egzotyczny miłorząb dwukłapowy – pomnik przyrody.

351 km

Naprzeciw Chobieni, na prawym brzegu Odry leżą Bieliszowskie Łęgi. To leśno-bagienny obszar (stąd trudny do penetracji), poprzecinany starorzeczami; część planowanego rezerwatu przyrody Chobieńskie Mokradła. Słynie on w całej dolinie środkowego biegu Odry z najpiękniejszego łęgu wierzbwotopowego, najdzikszego olsu z żurawiami i brodźcem samotnym oraz ma-

lowniczych starorzeczy z rzadkimi ptakami – łabędziem krzykliwym i bąkiem, roślinami – kotewką i salwinią oraz ważkami. A tutejsze wieczorne i nocne chóry żab zielonych, rzekotek i kumaków potrafią tak oczarować, że człowiek mimowolnie zatrzymuje się... Niech przystankiem będzie zjazd do nieczynnej przeprawy promowej – stąd, nie zagłębiając się za bardzo w leśne bagniska, można pospacerować drogą lub wałami.

Dobrze uczesana turzyca Bueka
na wale pod Bieliszowem

Fot.: Justyna Tracichleb

356 km

Rozlewiska po obu stronach Odry tworzą tu doskonale miejsca przystankowe dla migrujących ptaków: łabędzi, kaczek, siewek. Łatwo tu się dostać – z pobliskiego mostu łączącego lewy i prawy brzeg rzeki to zaledwie kwadrans marszu w dół rzeki. Wędrują tu zarówno wędkarze nad samą Odrę, jak i przyrodnicy chcący zobaczyć jedno z największych skupisk starych topoli czarnych w Polsce (zwłaszcza te na lewym brzegu). Ponadto, 500 metrów na południe od tego „kilometra” rozlewiska otacza dwudziestometrowa skarpa przy miejscowości Chełm. Porasta ją stary drzewostan dębów, lip, grabów i wiązów; u podnóża ze storczykiem kruszczykiem szerokolistnym, na stoku z paprotką zwyczajną, a na wierzchołku z pajęcznicą gałęzistą.

Dla zmotoryzowanych bardzo dobrym punktem widokowym na dolinę jest przyczółek dawnego promu (po prawej stronie rzeki), gdzie można bezpiecznie wjechać autem i podjąć obserwacje odrzańskiej przyrody na dość dużym odcinku rzeki. Malowniczości dodają pasące się stada bydła.

Opadająca woda w odnogach Odry
to doskonale żerowisko dla czapli,
bocianów białych i czarnych

Fot.: Justyna Tracichleb

360 km

Starorzeczka leżące w otoczeniu lasów łęgowych i łąk na północ od Orska, na lewym brzegu Odry, między rzeką a wałem przeciwpowodziowym, to kolejna przyrodnicza enklawa. Najpiękniejsze jest starorzecze przylegające do wału. Pośród łąnów kotewki, salwinii, lilii wodnych i oczeretu spotkać tu można bąka, łabędzia krzykliwego, cyrankę. A w powietrzu kołują często rzadkie ptaki drapieżne – bielik oraz kanie: ruda i czarna. W samej wsi zachował się dawny zespół dworski: pałac, folwark z gorzelnią oraz krajobrazowy park. Od zachodu przylega do niego rezerwat przyrody Skarpa Storczyków (65,17 ha) – unikalny starodrzew buczyny, grądu, łągu i dąbrowy położony na stromej skarpie. Prawie trzysta drzew z dziesięciu gatunków osiągnęło tu wymiary pomników przyrody. Najokazalsze są dęby szypułkowe przekraczające nawet 7 metrów obwodu oraz buki, klony zwyczajne i robinie akacjowe. W dziuplach niektórych z nich żyje pachnica. W rezerwacie rośnie niepozorna, ale niezwykle rzadka w Polsce orchidea – kruszczyk połabski. Znajdziemy tu także atlantycką lianę – wiciokrzew pomorski. W maju las bukowy na skarpie aż huczy od nawoływania gołębi siniaków, a uważny obserwator dostrzeże tu tropy borsuka lub nawet kompleks jego nor.

366 km

Na prawym brzegu Odry, na zawału, wygina się starorzecze Odry, otoczone szpalerem fantazyjnie ukształtowanych wierzb. To odrzysko ma już swoją historię. Tutaj w 1983 roku odkryto po raz pierwszy na Dolnym Śląsku łąg łabędzia krzykliwego, który to gatunek w następnych latach rozprzestrzenił się w kierunku Ścinawy i Głogowa, pretendując do miana ptasiego symbolu środkowego Nadodrza. Za to roślinnym symbolem od lat jest bez wątplenia kotewka orzech wodny, a i ona występuje na tym starorzeczu wcale licznie. Jeśli nie od Odry, to trafić tu można z pobliskiego Bełcza Wielkiego, kierując się najpierw na zachód, a potem, już koroną wału, na północ; starorzecze będzie widoczne już niebawem, z prawej strony.

369 km

Na prawym brzegu Odry, niedaleko wału przeciwpowodziowego leży wioska Głobice. Od południa, zachodu i północy otaczają ją starorzeczka. I to jakie! Te często podtapiane i posiadające szerokie pasy trzcinowisk i pałkowisk odrzyska to dominium ptaków wodno-błotnych: gęgawy, błotniaka stawowego, żurawia i bekasa. A na zwisających nad brzegami gałązkach wierzb dyndają kunsztowne gniazda remizów.

Ekstensywny wypas to zbawienie dla odrzańskich błoni. Pod Głobicami ciągle mamy do czynienia z wypasem komunalnym
Fot.: Krzysztof Konieczny

378 km

Tu, gdzie leniwie płynąca Barycz łączy swe wody z Odrą, tworzą się okresowe rozlewiska – największe nad środkową Odrą. Szczególnie pięknie wyglądają one z mostu pod Wyszanowem, w której to wiosce efektowne ruiny czekają na lepsze wyekspozowanie i powrót bocianów białych, które przed laty założyły na nich gniazdo. Okolice to wielce zasobna w ryby, które gromadzą się w napełnianych rozlewiskami starorzeczach i w samej Odrze, zwłaszcza powyżej ujścia Baryczy, gdzie nurt jest szybszy. Tam z pewnością spotkamy takie interesujące gatunki jak: jelec, kleń, jaź, brzana, boleń. Do Baryczy wpływa na tarło nawet certa. Ozdobą tych wód są ryby chronione – kiełb białopłetwy i różanka.

384 km

Na lewym brzegu Odry leży niewielki Borków. Tutejsza Rybaczkówka nad Odrą z pięknym starorzeczem to dobry punkt startowy do dwóch wędrówek – śladami ścieżki przyrodniczej „Łęgi Borkowsko-Golkowickie” lub po prostu w dół rzeki, „wędkarską” dróżką blisko Odry aż do dużej polany z pięknymi i okazałymi topolami czarnymi. Na „główkach” towarzyszyć nam będą wędkarze, a na niebie polujące kanie: ruda i czarna. I oczywiście niezapomniane, odrzańskie krajobrazy. Uwaga, w pobliskim Wojszynie atrakcja dla dzieci i dorosłych – ogólnodostępny park linowy.

388 km

Pozostajemy na lewym brzegu Odry. Na wysokości wsi Zabornia między rzeką a wsią zachował się piękny las łęgowy z okazałymi topolami, wierzbami, wiązami i dębami, inkrustowany różnymi oczkami wodnymi. W marcu jęczą tu dzięcioły średnie, które w ten osobliwy sposób oznaczają swoje rewiry gniazdowe. Od zachodu przylega do lasu otwarty krajobraz z wstęgą starorzecza – tu także lęgownie się łąbędz krzykliwy. A na pobliskiej Odrze kręcą się pary gągołów i nurzęsi, które poszukują dziupli gniazdowych w wypróchniałych wierzbach i topolach.

400 km

To już kres naszej wędrówki. Docieramy do rubieży gmin Głogów i Kotla. Znajdziemy tu użytek ekologiczny „Łęgi Głogowskie” – to niezwykle bogaty kompleks starorzeczy, szuwarów i łęgów, w którym zobaczyć możemy kanie rude i czarne, dziesiątki kaczek na przelotach, zimorodki, a także wydry i bobry. Podczas długotrwałych niżówek warto pospacerować po odkrytych aluwiach i namuliskach, być może uda nam się zobaczyć jedną z najrzadszych polskich roślin, jaką jest dichostylis Michela. Liczne tropy zwierząt zdradzają nam tajemnicę nocnego, odrzańskiego życia. Wydry, bobry, dziki i jelenie, to stali bywalcy tej okolicy.

Zapraszamy.

RZEKA LITERATURY

- ADAMSKI A. 1992. Wybrane aspekty ekologii rozrodu kani czarnej *Milvus migrans* w dolinie Odry na Śląsku. Uniwersytet Wrocławski, mscr.
- ADAMSKI A. 1993. Wartość przyrodnicza doliny środkowej Odry. W: Sobota J. (red.) Inżynieria środowiska III. Konferencja Naukowo-Techniczna „Odra i jej dorzecze”. 26-28 maja 1993. Zesz. Nauk. AR we Wrocławiu 232: 161-166.
- ADAMSKI A. 1994. Ekologia rozrodu kani rdzawej *Milvus milvus* w dolinie środkowej Odry. Ptaki Śląska 10: 19-36.
- ADAMSKI A., BŁACHUTA J., BOBROWICZ G., MALKIEWICZ A., MATRAJ M., SMOLIS A., STELMASZCYK R., ZAJĄC K. 2010. Plan zadań ochronnych dla specjalnego obszaru ochrony siedlisk Natura 2000 „Łęgi Odrzańskie” (PLH020018). WWF, Wrocław, mscr.
- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J. 1988a. Flora segetalna zachodniej części Wału Trzebnickiego (Wzniesienia Żarskie, Wzgórza Dalkowskie i Obniżenie Ścinawskie). Acta Univ. Wratisl. 887, Prace Bot. 36: 3-46.
- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J. 1988b. Rozmieszczenie niektórych interesujących gatunków segetalnych na Dolnym Śląsku. Acta Univ. Wratisl. 974, Prace Bot. 40: 7-35.
- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J. 1990. Zbiorowiska segetalne Wału Trzebnickiego. Florystyczno-ekologiczne studia porównawcze. Acta Univ. Wratisl. Prace Bot. 46: 1-30.
- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J., KWIATKOWSKI P., MACICKA T., WERETELNIK E. 1993. Chronione gatunki roślin terasy zalewowej Odry na tle zbiorowisk roślinnych. Acta Univ. Wratisl. 1513, Prace Bot. 55: 157- 183.
- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J., SZCZĘŚNIAK E. (red.) 2011. Zagrożone archeofity Dolnego Śląska. Uniwersytet Wrocławski.
- ANIOŁ-KWIATKOWSKA J., WERETELNIK E. 1995. Flora rezerwatu „Zabór”. W: Anioł-Kwiatkowska J. (red.) Ochrona przyrody w południowo-zachodniej Polsce. Szata roślinna rezerwatów przyrody województwa wrocławskiego. Acta Univ. Wratisl. 1667, Prace Bot. 62: 277-286.
- ATLAS SSAKÓW POLSKI. IOP Pan, Kraków. <http://www.iop.krakow.pl/ssaki/Katalog.aspx>
- BAZYLUK W., LIANA A. 2000. Prostoskrzydłe – *Orthoptera*. W: Katalog fauny Polski nr 58: 1-156. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa.
- BEDNARZ S. 1988. *Orthoptera, Blattodea* and *Dermaptera* of Trzebnicko-Ostrzeszowskie Hills. Acta zool. Cracov. 31. 8: 363-382.
- BERDOWSKI W., KOŁA W., PANEK E. 1996. Wstępne wyniki badań nad rozmieszczeniem chronionych gatunków roślin i grzybów w województwie wrocławskim. Acta Univ. Wratisl. 1884, Pr. Bot. 69: 31-43.
- BERNACKI L. 2001. *Epipactis albensis* Novakova et Rydlo Kruszczyk połabski. W: Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.) Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. PAN Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody Kraków: 531-532.
- BIAŁOBOK S., CZUBIŃSKI Z. (red.) 1963-1967. Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce. 1-6. PWN, Poznań.
- BIAŁOBOK S., BROWICZ K. (red.) 1968-1969. Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce. 7-8. PWN, Poznań.
- BŁACHUTA J., KUSZNIERZ J. 1995. Odra jako korytarz ekologiczny – analiza ichtiofaunistyczna. W: Jankowski W., Świerkosz K. (red.) Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia. Fundacja IUCN Poland, Warszawa: 100-115.
- BŁASZCZAK A., PLEZIA R. (koordynacja) 2008. Szlak Odry. W Krainie Łęgów Odrzańskich. PolskaTurystyczna.pl, Kraków.

- BOBROWICZ G. 1990. Inwentaryzacja miejsc lęgowych bociana czarnego oraz orla bielika w województwie legnickim. Ciconia, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ G. 1991. Inwentaryzacja lęgowisk rzadkich gatunków ptaków na terenie objętym działalnością administracyjną Urzędu Rejonowego w Legnicy (bez obszaru gminy Gromadka). Ciconia, Legnica, mscr.
- BOBROWICZ G. 1993a. Inwentaryzacja lęgowisk rzadkich gatunków ptaków na terenie objętym działalnością administracyjną Urzędów Rejonowych Lubin i Głogów (bez obszaru gminy Przemków). Ciconia, Legnica, mscr.
- BOBROWICZ G. 1993b. Ptaki. W: JANKOWSKI W. (red.) 1993b. Gmina Ścinawa – opracowanie faunistyczne. Fulica, Wrocław, mscr.
- BOBROWICZ G. 1995a. Obszary chronione w dolinie Odry. W: Jankowski W., Świerkosz K. (red.) Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia. Fundacja IUCN Poland, Warszawa:171-188.
- BOBROWICZ G. 1995b. „Ścinawskie Bagna” – dokumentacja użytku ekologicznego. Ciconia, Legnica, mscr.
- BOBROWICZ G. 1996a. Dokumentacja przyrodnicza projektowanego rezerwatu przyrody „Łęg Korea” w dolinie rzeki Odry. Ciconia, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ G. 1996b. Projektowane parki krajobrazowe w dolinie Odry na Dolnym Śląsku. Przegl. Przyr. 7, 1: 3-23.
- BOBROWICZ G. 1997. Przyroda województwa legnickiego. Studio „MirWal-Art”, Wałbrzych.
- BOBROWICZ G. 2007. Inwentaryzacja ptaków w nadleśnictwie Lubin: bielik, bocian czarny, żuraw. Ciconia, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ G. 2009. Inwentaryzacja przyrodnicza gminy Niechlów. Ciconia, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ G. 2011. Waloryzacja przyrodnicza obszaru LGD „Ujście Baryczy”. Ciconia, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ G. 2015. Trzy dekady lęgów łabędzia krzykliwego w Krainie Łęgów Odrzańskich. W: Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. Kronika łęgów Odrzańskich 1, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.
- BOBROWICZ G., CZAPULAK A. 2000. Łabędź krzykliwy na Dolnym Śląsku. Ślęza 1: 21-23.
- BOBROWICZ G., CZEPNIK J. 1997. Park Krajobrazowy Dolina Jezierzycy. Informator turystyczny. Journal, Bydgoszcz.
- BOBROWICZ G., GRABIŃSKI W., RANOSZEK E. 1986. Nowe stanowiska lęgowe łabędzia krzykliwego (*Cygnus cygnus*) w Polsce. Ptaki Śląska 4: 80-84.
- BOBROWICZ G., JANKOWSKI W. 1995. Charakterystyka i ocena wybranych walorów przyrody w dolinie Odry. W: Jankowski W., Świerkosz K. (red.) Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia. Fundacja IUCN Poland, Warszawa: 158-170.
- BOBROWICZ G., KARNAS L. 1992. Ornitologiczna waloryzacja projektowanego parku krajobrazowego „Dolina Odry I”. Wołów, Mscr.
- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 1999. Waloryzacja przyrodnicza gminy Wińsko na potrzeby miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. PTPP „pro Natura”, Wrocław, mscr.
- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 2000a. Osobliwości przyrodnicze gminy Wińsko i propozycje ich ochrony. Chrońmy Przyr. Ojcz. 56, 4: 5-31.
- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 2000b. Waloryzacja przyrodnicza gminy Jemielno na potrzeby miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. PTPP „pro Natura”, Wrocław, mscr.

- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 2001a. Projektowane ostoje do sieci Natura 2000. Dolina Odry między Brzegiem Dolnym a Głogowem. Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju, Wrocław, mscr.
- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 2001b. Waloryzacja przyrodnicza gminy Brzeg Dolny. PTPP „pro Natura”, Wrocław, mscr.
- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 2002. Odrzański Park Krajobrazowy (OPK). FEZL „Zielona Akcja”, Legnica, mscr.
- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 2003. Przyrodniczo cenne obszary łąkowe w dolinie Odry między Brzegiem Dolnym a Głogowem. Stan obecny i potencjalne sposoby wykorzystania. FEZL „Zielona Akcja”, Wołów-Trzcinica, mscr.
- BOBROWICZ G., KONIECZNY K. 2004. „Smolne”. Waloryzacja przyrodnicza użytku ekologicznego (Nadleśnictwo Góra Śląska). Ciconia, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ G., MACICKA-PAWLIK T. 1995. Projektowane rezerваты przyrody i użytki ekologiczne w Parku Krajobrazowym Dolina Odry I. W: Jankowski W. (red) Dokumentacja przyrodnicza Parku Krajobrazowym Dolina Odry I. Fulica, Wrocław, mscr.
- BOBROWICZ G., MACICKA-PAWLIK T, WILCZYŃSKA W. 1992. Dokumentacja projektowanego rezerwatu przyrody Uroczysko Wrzosey. Fulica, Wrocław, mscr.
- BOBROWICZ G., MALKIEWICZ A. 1998. Monitoring zagrożonych gatunków roślin i zwierząt Parku Krajobrazowego „Dolina Jezierzycy. Ciconia, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ., MATRAJ M., MALKIEWICZ A. 2010. Plan ochrony Parku Krajobrazowego „Dolina Jezierzycy”. Operat ochrony zwierząt. NFOŚ, Warszawa, Wrocław, Wołów, mscr.
- BOBROWICZ., SIERACKI P., HORBACZ A. 2014. Inwentaryzacja ornitologiczna obszaru specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 Łęgi Odrzańskie PLB020008. NFOŚ, Warszawa, mscr.
- BOROŃ S. (red.) 2001. Operat rybacki na szczególne korzystanie z wód obwodu rybackiego „Rzeka Odra nr 5”. Aqua Complex, ZO PZW w Legnicy, mscr.
- BOROWIEC M. 1995. Wody Odry i jej dolina jako środowisko życia ptaków. W: Jankowski W., Świerkosz K. (red.) Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia. Fundacja IUCN Poland, Warszawa:116-157.
- BROWICZ K. (red.) 1970-1981. Atlas rozmieszczenia drzew i krzewów w Polsce. 9-23. PWN, Poznań.
- BUSZKO J. 1997. Atlas rozmieszczenia motyli dziennych w Polsce 1986-1995. Oficyna Wyd.Turpress, Toruń.
- CIEŚLAK M., OWCZAREK S., RUSZLEWICZ A., SZLACHETKA A. 1996a. Inwentaryzacja przyrodnicza gminy Głogów. FEZL „Zielona Akcja”, Legnica, mscr.
- CIEŚLAK M., OWCZAREK S., RUSZLEWICZ A., SZLACHETKA A. 1996b. Inwentaryzacja przyrodnicza gminy Rudna. FEZL „Zielona Akcja”, Legnica, mscr.
- CZAPULAK A. 1986. Wyniki zimowych liczeń ptaków wodnych na Śląsku w latach 1983-1984. Ptaki Śląska 4: 69-79.
- CZAPULAK A. 1991. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1988-1989. Ptaki Śląska 8: 118-131.
- CZAPULAK A. 1992. Występowanie łabędzia krzykliwego *Cygnus cygnus* i łabędzia czarnodziobego *Cygnus columbianus* na Śląsku. Ptaki Śląska 9: 26-48.
- CZAPULAK A., BETLEJA J. 1998. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1990-1995. Ptaki Śląska 12: 127-143.
- CZAPULAK A., BETLEJA J. 2001. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1996-1999. Ptaki Śląska 13: 31-40.

- CZAPULAK A., STAWARCZYK T. 1988. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 1985-1987. Ptaki Śląska 6: 22-39.
- DANIELEWICZ W. 2008. Ekologiczne uwarunkowania zasięgów drzew i krzewów na aluwialnych obszarach Doliny Odry. Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu.
- DĄBROWSKA J. 1997. Rozmieszczenie rodzaju *Achillea* L. w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem Śląska. Uniwersytet Wrocławski.
- DOBROWOLSKI K. A., NOWAK E. 1965. Występowanie remiza *Remiz pendulinus* (L.) w Polsce. Acta Orn. 9: 77-119.
- DROZDOWSKA B., MACICKA T. 1994. Lasy zachodniej części Pradoliny Wrocławskiej. Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. 60: 53-93.
- DUBIŃSKA E. 1999. Występowanie i zasoby *Polypodium vulgare* na terenie województwa wrocławskiego. Uniwersytet Wrocławski, mscr.
- DYDUCH-FALNIEWSKA A., TWOREK S., MAKOMASKA-JUCHIEWICZ M., PERZANOWSKA J., CIERLIK G., MRÓZ W. 2002. Sieć obszarów chronionych Emerald. Chronimy Przyr. Ojcz. 58, 4: 60-70.
- DYDUCH-FALNIEWSKA A., ZAJĄC K. (red.) 1996. Corine biotopes w integracji danych przyrodniczych w Polsce. IOP PAN, Kraków.
- DYRCZ A. 1971. Przeloty i zimowanie ptaków wodnych na Odrze pod Wrocławiem. Acta zool. Cracov. 16: 291-308.
- DYRCZ A. 1989. Tereny ważne dla ornitologii i ochrony ptaków w Polsce. Prz. Zool. 33, 2: 417-437.
- DYRCZ A., GRABIŃSKI W., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski.
- FIEK E. 1881. Flora von Schlesien preussischen und österreichischen Anteils, enthaltend die wildwachsenden, verwilderten und angebauten Phanerogamen und Gefaess-Cryptogamen. Breslau.
- FURMANKIEWICZA J. 2003. Znaczenie starorzeczy Odry jako miejsc żerowania nieptopierzy. FEZL „Zielona Akcja”, Wrocław, mscr.
- GALON R. 1948. Monografia doliny Odry. W: Monografia Odry. Instytut Zachodni, Poznań.
- GŁOWACIŃSKI Z. (red) Atlas płazów i gadów Polski. Status – Rozmieszczenie – Ochrona. IOP Pan, Kraków. <http://www.iop.krakow.pl/plazygady>
- GŁOWACIŃSKI Z. (red) 2001. Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. PWRiL, Warszawa.
- GŁOWACIŃSKI Z. (red) 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. IOP Pan, Kraków.
- GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (red) 2004. Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. IOP PAN, Kraków.
- GŁOWACIŃSKI Z., RAFIŃSKI J. (red) 2003. Atlas płazów i gadów Polski. Status – Rozmieszczenie – Ochrona. Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa-Kraków.
- GŁOWACKI Z. 1962. Notatki florystyczne z powiatu wołowskiego. Fragm. Flor. et Geobotan. 8, 2: 119-129.
- GŁOWACKI Z. 1965. Materiały florystyczne z powiatu wołowskiego (Dolny Śląsk). OTPN, Zesz. Przyr. 5: 141-162.
- GŁOWACKI Z. 1967. Notatki florystyczne z powiatu wołowskiego. Cz. II. Fragm. Flor. et Geobotan. 13, 4: 483-492.
- GŁOWACKI Z. 1973. Notatki florystyczne z powiatu wołowskiego (Dolny Śląsk). Cz. III. OTPN, Zesz. Przyr. 13: 41-47.

- GŁOWACKI Z. 1975. Zbiorowiska murawowe zachodniej części Wzgórz Trzebnickich. Prace OTPN, Wydz. III – Nauk Przyr.: 1-102. PWN, Warszawa-Wrocław.
- GŁOWACKI Z. 1980. Projekty rezerwatów na terenie Wzgórz Dalkowskich i Trzebnickich. Chrońmy Przyr. Ojcz. 36, 5: 43-47.
- GRIMMETT R.F.A., JONES T.A. 1989. Important Bird Areas in Europe. ICBP Tech. Publ. Cambridge.
- GROMADZKI M., BŁASZKOWSKA B., CHYLARECKI P., GROMADZKA J., SIKORA A., WIELOCH M., WÓJCIK B. 2002. Sieć ostoi ptaków w Polsce. Wdrażanie dyrektywy Unii Europejskiej o ochronie dzikich ptaków. OTOP, Gdańsk.
- GROMADZKI M., DYRCZ A., GŁOWACIŃSKI Z., WIELOCH M. (red.) 1994. Ostoje ptaków w Polsce. Gdańsk.
- GUTOWSKA K. 2006. Ssaki gminy Wołów. Akademia Rolnicza we Wrocławiu, msc.
- GUTOWSKA K., MOSKA M. 2007. Chronione gatunki ssaków okolic Wołowa. Chrońmy Przyr. Ojcz. 63, 2: 42-56.
- HEATH M. F., EVANS M. I. (red.) 2000. Important Bird Areas in Europe: Priority sites for conservation. 2 vols. Cambridge, UK: Birdlife International.
- INDYK F., PAWŁOWSKA-INDYK A., BARTMAŃSKA J. 1996. Występowanie płomykówki Tyto alba w województwie wrocławskim. Ptaki Śląska 11: 115-122.
- JACKOWIAK B. 2001. *Corrigiola litoralis* L. Nabrzeżycza nadrzeczna. W: Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.) Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. PAN Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody Kraków: 104-105.
- JAKUBIEC Z. 1985. Wpływ czynników środowiskowych na rozmieszczenie i liczebność ptaków wodnych na Odrze w okresie pozalęgowym. Uniwersytet Wrocławski, msc.
- JANKOWSKI W. 1992. (red) Dokumentacja projektowanego Parku Krajobrazowego „Dolina Jezierzycy”. Fulica, Wrocław, msc.
- JANKOWSKI W. (red.) 1993a. Gmina Prochowice – opracowanie faunistyczne. Fulica, Wrocław, msc.
- JANKOWSKI W. (red.) 1993b. Gmina Ścinawa – opracowanie faunistyczne. Fulica, Wrocław, msc.
- JANKOWSKI W. 1993c. Ochrona przyrody rzeki Odry i jej dorzecza. Zesz. Nauk. AR Inżynieria Środowiska IV: 273-278, Wrocław.
- JANKOWSKI W. 1993d. Przyroda doliny środkowej Odry – zagrożenia i propozycje ochrony. W: Rola parków przyrodniczo-kulturowych w zagospodarowaniu doliny Odry. Nowa Sól.
- JANKOWSKI W. 1995a. Kierunki ochrony przyrody i korytarza ekologicznego rzeki Odry i jej doliny. [w:] Jankowski W., Świerkosz K. (red.). Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia. Fundacja IUCN Poland, Warszawa: 196-215.
- JANKOWSKI W. 1995b. Park Krajobrazowy „Dolina Odry I”. Fulica, Wrocław, msc.
- JANKOWSKI W. 1995c. Waloryzacja korytarza ekologicznego Odry i jej doliny. W: Jankowski W., Świerkosz K. (red.). Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia. Fundacja IUCN Poland, Warszawa: 189-195.
- JANKOWSKI W. 1996. Monitoring przyrodniczy gmin województwa legnickiego. Pęcław. Fulica, Wrocław, msc.
- JANKOWSKI W., ŚWIERKOSZ K. (red.) 1995. Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – funkcjonowanie – zagrożenia. Fundacja IUCN Poland, Warszawa.
- JERMACZEK-SITAK M. 2011. Charakter i stan zachowania łąk selernicowych Cnidion w zachodniej Polsce a warunki wodne. Przegl. Przyr. 22, 3: 83-90.

- JUHNKE R. 1929. Die Kreuzotter im Kreise Wohlau. Heimatblatt Kreis Wohlau, 8, 2: 9-15.
- JUHNKE R. 1965. Wohlau. Geschichte des Fürstentums und des Kreises. Holzner Verlag, Würzburg.
- KADEJ M., RUTA R., MALKIEWICZ A., SMOLIS A., STELMASZCZYK R., TARNAWSKI D., ŻUK K., KANIA J., SUCHAN T. 2013. Nowe dane o występowaniu pachnicy dębowej *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763) (Coleoptera, Scarabaeidae) na Dolnym Śląsku. Przyroda Sudetów t. 10: 135-150.
- KADEJ M., ZAJĄC K., SMOLIS A., MALKIEWICZ A., TARNAWSKI D., KANIA J., GIL R., MYŚKÓW E., SARNOWSKI J., TYSZECKA K., JÓZEF CZUK J., RODZIEWICZ M. 2013. Nowe dane o rozszedzeniu wybranych gatunków poświętnikowatych (Insecta: Coleoptera: Scarabaeidae) w Polsce południowo-zachodniej. Przyroda Sudetów t. 16: 95-114.
- KADEJ M., ZAJĄC K., TARNAWSKI D., MALKIEWICZ A., GIL R., TYSZECKA K., SMOLIS A., MYŚKÓW E., BOBROWICZ G., SARNOWSKI J., ZAWISZA M., JÓZEF CZUK J., GOTTFRIED T., ZAJĄC T. 2014. Pachnica dębowa *Osmoderma Eremita* s. l. (Scopoli, 1763) (Coleoptera, Scarabaeidae) w Polsce południowo-zachodniej. Przyroda Sudetów t. 17: 89-120.
- KAŹMIERCZAKOWA R. (red) 2016. Polska czerwona lista paprotników i roślin kwiatowych. IOP Pan, Kraków.
- KAŹMIERCZAKOWA R., ZARZYCKI K., ZBIGNIEW M. 2014. Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. IOP PAN, Kraków.
- KĄCKI Z. (red.) 2003. Zagrożone gatunki flory naczyniowej Dolnego Śląska. Instytut Biologii Roślin UWr., PTPP „proNatura”, Wrocław.
- KĄCKI Z., KUCHARCZYK M., DAJDOK K. 2001. *Muscari comosum* (L.) Mill. Szafirek miękolistny. W: Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.) Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. PAN Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody Kraków: 419-422.
- KĄKOL A., STAJSZCZYK M. 2008. Lęg mandarynki *Aix galericulata* na Dolnym Śląsku. Ptaki Śląska 17: 77-79.
- KIJORA I. 2015. Ichtiofauna Krainy Łęgów Odrzańskich – rzadkie i godne uwagi gatunków. W: Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. Kronika łęgów Odrzańskich 1, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.
- KINAL A. 1998. Herpetofauna zachodniej części Wzgórz Trzebnickich. Uniwersytet Wrocławski, msc.
- KINAL-SZYMAŃSKA. 2002. Płazy i gady zachodniej części Wzgórz Trzebnickich. W: Zamachowski W. (red) Biologia płazów i gadów – ochrona herpetofauny. Wyd. Nauk. AP w Krakowie s. 57-79.
- KONDRACKI J. 1998. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- KONIECZNY K. 1998. Ekologia rozrodu żurawia *Grus grus* (L., 1758) na ziemi wołowskiej. Uniwersytet Wrocławski, msc.
- KONIECZNY K. 2000. Obserwacja melanistycznego dzięcioła średniego *Dendrocopos medius*. Not. Orn. 41, 4: 330.
- KONIECZNY K. 2001. Rozmieszczenie i liczebność żurawia *Grus grus* w okolicach Wołowa w latach 1997-1998. Ptaki Śląska 13: 31-40.
- KONIECZNY K. 2004. Ekologia rozrodu żurawia *Grus grus* na ziemi wołowskiej. W: ŻURAW – materiały z sesji naukowej poświęconej żurawiowi jako zjawisku przyrodniczemu i kulturowemu na IX Spotkaniach z Naturą i Sztuką. Stowarzyszenie Uroczysko, Supraśl.
- KONIECZNY K. 2016. Foka w Odrze? PCC CHEM NEWS, Biul. Inf. GK PCC Rokita, Brzeg Dolny.

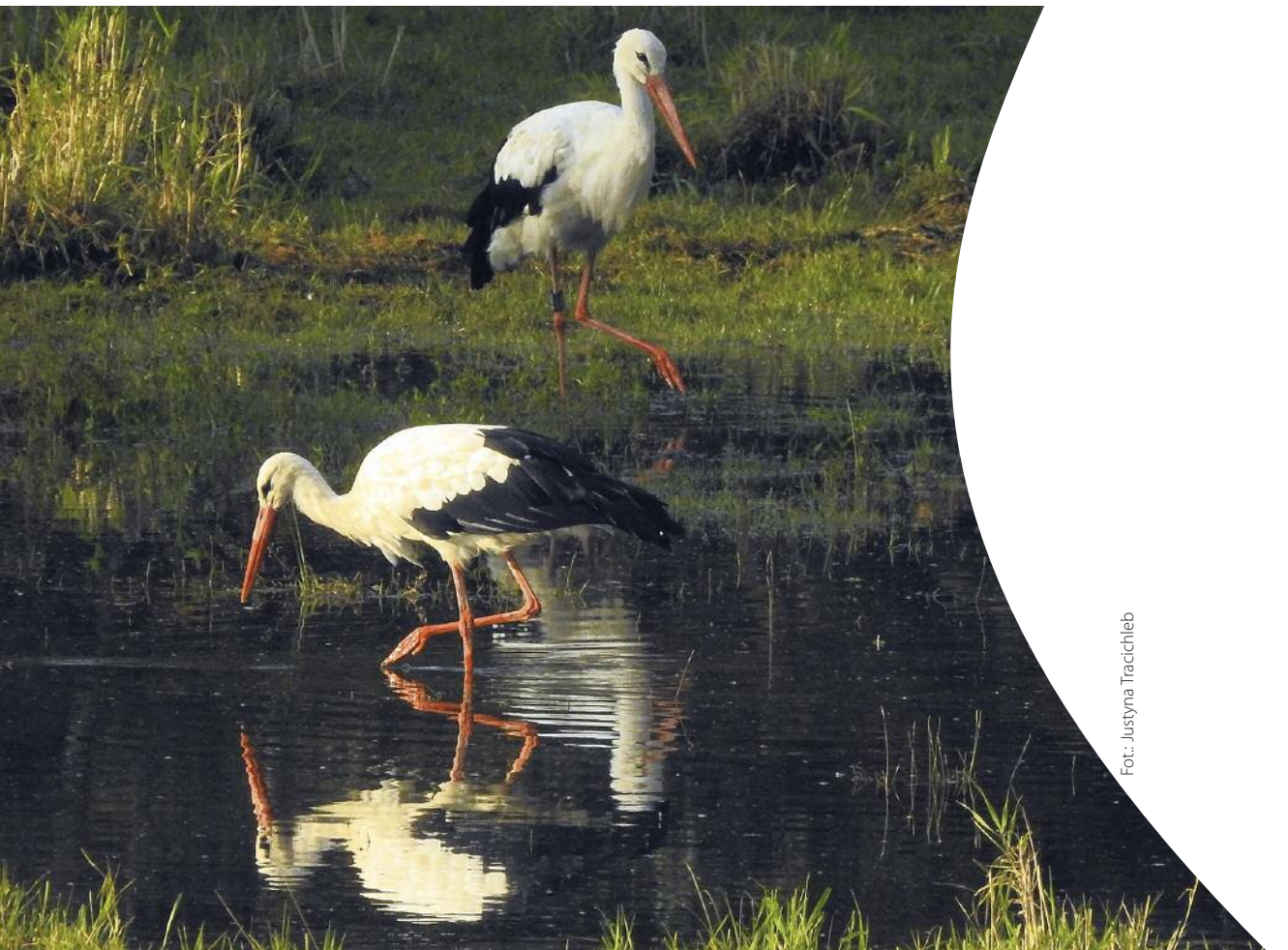
- KONIECZNY K. 2018. Łęgi Odrzańskie – ostoja europejskiej sieci Natura 2000, PCC CHEM NEWS, Biul. Inf. GK PCC Rokita, Brzeg Dolny.
- KOPIJ G. 2015. Distribution of the Common Adder *Vipera berus* and the Slow Worm *Anguis fragilis* in Silesia, SW Poland. Acta Mus. Siles. Sci. Natur. 64: 241-250.
- KOT H., ZYSKA P., DOMBROWSKI A. 1987. Liczebność i rozmieszczenie ptaków wodnych w Polsce w styczniu 1985 roku. Not. Ornith. 28: 17-48.
- KOZIOŁ E. 1993. Wykaz stanowisk roślin chronionych na terenie gminy Ścinawa. Fulica, Wrocław, mscr.
- KOZIOŁ E., MACICKA-PAWLIK T. 1995. Dokumentacja przyrodnicza użytku Ekologicznego „Starorzecze koło Przychowej”, gm. Ścinawa. Fulica, Wrocław, mscr.
- KRUKOWSKI M. 2000. Kotewka orzech wodny na starorzeczach Odry. Ślęza 1: 10-12.
- KUCZYŃSKA I., ANIOŁ-KWIATKOWSKA J., MĄDROSZKIEWICZ D. 1982. Roślinność synantropijna miasta Głogowa. Bad. Fizjogr. Pol. Zach. Ser. B 33: 29-54.
- KUJAWA K. 1988. Ekologia bociana białego (*Ciconia ciconia* L.) w Województwie legnickim. Biul. WOINTE, Opole 9 (171).
- KUŹNIAK S., LOREK G., LEWANDOWSKI M. 1997. Występowanie szcudłaka *Himantopus himantopus* w Polsce. Not. Orn. 38, 2: 131-139.
- KUŹNIAK S., LOREK G., LEWANDOWSKI M. 1999. Stan populacji bociana czarnego *Ciconia nigra* i jego ochrona na Ziemi Leszczyńskiej. Chrońmy Przyr. Ojcz. 55, 3: 5-18.
- LEPIDOPTERA POLONIAE. Motyle Polski.
<http://lepidoptera.ksib.pl/index.php?id=cd&l=pl&tx=y>
- LIRO A. (red.) 1995. Koncepcja krajowej sieci ekologicznej ECONET – POLSKA. IUCN Poland, Warszawa.
- LIRO A., DYDUCH-FALNIOWSKA A. 1999. Natura 2000. Europejska Sieć Ekologiczna. MOŚZNiL, Warszawa.
- LOREK G., KUŹNIAK S. 1998. Przewodnik przyrodniczy po ziemi leszczyńskiej. Wyd. Rolnictwa i Ochrony Środowiska Urzędu Wojewódzkiego w Lesznie.
- MACICKA T., WILCZYŃSKA W. 1988. Lasy liściaste Ścinawskiego Obniżenia Odry. Acta Univ. Wratisl. 974, Prace Bot. 40: 131-171.
- MACICKA T., WILCZYŃSKA W. 1991. Aktualna roślinność doliny środkowej Odry i jej zagrożenia. PAN, Kraków, mscr.
- MACICKA T., WILCZYŃSKA W. 1992. Inwentaryzacja stanowisk roślin chronionych na terenie gminy Wińsko. Wrocław, mscr.
- MACICKA T., WILCZYŃSKA W. 1993. Aktualna roślinność doliny środkowej Odry i jej zagrożenia. W: Tomiałojć L. (red.) Ochrona przyrody i środowiska w dolinach nizinnych rzek Polski. Wydawnictwo IOP PAN, Kraków: 49-60.
- MACICKA-PAWLIK T., WILCZYŃSKA W. 1995. Roślinność rezerwatu wodnego „Odrzyska” koło Glinian i jego otulina. W: Anioł-Kwiatkowska J. (red.) Ochrona przyrody w południowo-zachodniej Polsce. Szata roślinna rezerwatów przyrody województwa wrocławskiego. Acta Univ. Wratisl. 1667, Prace Bot. 62: 125-157.
- MACICKA-PAWLIK T., WILCZYŃSKA W. 1996a. Kotewka orzech wodny *Trapa natans* i salwinia pływająca *Salvinia natans* w starorzeczach środkowego biegu Odry. Chrońmy Przyr. Ojcz. 52, 3: 110-114.
- MACICKA-PAWLIK T., WILCZYŃSKA W. 1996b. Szata roślinna projektowanego rezerwatu Uroczysko Wrzosa koło Wołowa (studium florystyczno-fitosocjologiczne). Acta Univ. Wratisl. 1735, Prace Bot. 64: 121-194.
- MACICKA-PAWLIK T., WILCZYŃSKA W. 1996c. Zbiorowiska roślinne starorzeczy w dolinie środkowego biegu Odry. Acta Univ. Wratisl. 1735, Prace Bot. 64: 73-120.

- MACICKA-PAWLIK T., WILCZYŃSKA W. 1997. Geobotaniczna charakterystyka Parku Krajobrazowego „Dolina Jezierzycy” na Dolnym Śląsku. *Przegląd Przyrodniczy*, 8, 4: 47-64.
- MACICKA-PAWLIK T., WILCZYŃSKA W. 1998. Interesujące elementy przyrody żywej projektowanego Nadodrzańskiego Wrocławsko-Ścinawskiego Parku Krajobrazowego. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 54, 5: 98-106.
- MACKO S. 1949. Flora doliny Odry na Dolnym Śląsku. *Wszechświat* 2, 41-46.
- MALKIEWICZ A. 1997. Wyznaczenie terenów ważnych dla zachowania motyli dziennych na terenie Parku Krajobrazowego „Dolina Jezierzycy” i Projektowanego Parku Krajobrazowego „Dolina Odry I” na odcinku od Brzegu Dolnego do Małowic. PTPP „pro Natura”, Wrocław, mscr.
- MALKIEWICZ A. 2015. Barczatka kataks w Krainie Łęgów Odrzańskich – występowanie, zagrożenia, zalecenia ochronne. W: Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. *Kronika łęgów Odrzańskich 1*, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.
- MALKIEWICZ A., MARZEC M. 1999. Ciekawe gatunki motyli (Lepidoptera) z Obniżenia Ścinawskiego (Dolina Odry). *Wiad. Entom.* 18, 1: 60.
- MALKIEWICZ A., SMOLIS A., STELMASZCZYK R., KADEJ M., MASŁOWSKI J., MATRAJ M. 2008. Przeplatka maturalna *Euphydryas maturna* (Linnaeus, 1758) na Dolnym Śląsku – stan obecny i możliwości ochrony. *Przyroda Sudetów* 11: 77-86.
- MATUSZKIEWICZ W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- MIGOŃ P. 1995. Charakterystyka fizjograficzna i geomorfologiczna doliny Odry. W: Jankowski W., Świerkosz K. (red.) *Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia*. Fundacja IUCN Poland, Warszawa: 24-37.
- MIREK Z., PIĘKOŚ-MIRKOWA H., ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. Krytyczna lista roślin kwiatowych i paprotników Polski. W: *Biodiversity od Poland*. 1. Red. Z. Mirek. W. Szafer Institute of Botany PAS, Kraków.
- MYŚKÓW E. 2015. Stan zbadania i perspektywy zachowania populacji przeplatki maturalnej w Krainie Łęgów Odrzańskich. W: *Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju*. *Kronika łęgów Odrzańskich 1*, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.
- OGIELSKA M., KONIECZNY K. 1999. Herpetofauna pradoliny Odry w okolicach Wrocławia: dwa lata po wielkiej powodzi. *Prz. Przyr.* 43, 3-4: 207-214.
- OKARMA H., BOGDANOWICZ W., RYCHLIK L., ZALEWSKI A. Atlas ssaków Polski. IOP Pan, Kraków. <http://www.iop.krakow.pl/ssaki/>
- PAX F. 1925. *Wirbeltierfauna von Schlesien*. Berlin.
- PIETKIEWICZ M., SZTWIERTNIA H. 2015. Zimowanie ptaków w Krainie Łęgów Odrzańskich. W: *Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju*. *Kronika łęgów Odrzańskich 1*, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.
- PIÓRECKI J. 1980. Kotewka – orzech wodny (*Trapa natans*) w Polsce. *Tow. Przyj. Nauk w Przemyśle*. 13: 1-157.
- PIÓRECKI J. 2001. *Trapa natans* L. Kotewka orzech wodny. W: Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.) *Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe*. PAN Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody Kraków: 260-261.
- PODLASKA M. 2010. Kierunki przemian nieużytkowanych łąk pobagiennych niżowej części Dolnego Śląska. *Przegl. Przyr.* 21, 2: 87-100.

- POLOWCZK A., POLOWCZYK J., WROŃSKA-PILAREK D. 2007. Dendroflora of the planned „Bieliszowskie Łęgi” reserve situated along the Odra river in the region of Lower Silesia. *Acta Sci. Pol. Silv. Colendar. Rat. Ind. Lignar.* 6(1), 51-64.
- PRĘDOTA B. 1983. Boraszyn enklawa salwinii pływającej *Salvinia natans*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 39, 4: 15-19.
- RANOSZEK E. 1969. Ilościowe obserwacje ptaków w grądzie nadodrzańskim. *Not. Ornit.* 10: 10-14.
- RAST G., OBRDLIK P., NIEZNAŃSKI P. (red.) 2000. Atlas obszarów zalewowych Odry. WWF.
- RUSZLEWICZ A. 2015a. Fauna – przedmioty ochrony w obszarach Natura 2000 położonych w Krainie łęgów Odrzańskich. W: *Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. Kronika łęgów Odrzańskich 1, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.*
- RUSZLEWICZ A. 2015b. Występowanie kani czarnej i rudej w Krainie Łęgów Odrzańskich – stan obecny, zagrożenia, wskazania do działań ochronnych. W: *Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. Kronika łęgów Odrzańskich 1, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.*
- RUTKOWSKI L. 1998. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- RYBARCZYK R. 1999. Inwentaryzacja ornitologiczna miasta Głogowa. Głogów, Mscr.
- SAWKIEWICZ L., ŻAK M. 1966. Ważki (*Odonata*) Śląska. *Rocznik Muz. Górnośląskiego w Bytomiu, Przyroda*, zeszyt nr 3: 73-132.
- SCHLOGEL K., HALICKA B. (red.). 2008. Odra-Oder. Panorama europejskiej rzeki. Wydawnictwo Instytutowe. Skórzyn.
- SCHOELL F., BŁACHUTA J., SONNENBURG F., SONNTAG H., SOLDAN P. 2003. Makrozoobentos Odry 1998-2001. Międzynarodowa Komisja Ochrony Odry przez Zanieczyszczeniem. Mscr.
- SCHUBE T. 1903. Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien preussischen und österreichischen Anteils. *Festgabe Sch., Ges. vaterl. Cult, Wroclw (Breslau).*
- SIKORA A., ROHDE Z., GROMADZKI M., NEUBAUER G., CHYLARECKI P. (red) Atlas rozmieszczenia ptaków łęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- SMOLIS A., KADEJ M., ZAJĄC K. 2015. Pachnica dębowa i kozioróg dębosz – siedliska, stan zbadania i perspektywy zachowania w Krainie Łęgów Odrzańskich. W: *Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. Kronika łęgów Odrzańskich 1, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.*
- SMOLIS A., SZCZEPAŃSKI W.T., KADEJ M., SZCZEPAŃSKI W., MALKIEWICZ A., ZAJĄC K., KARPIŃSKI L., TARNAWSKI D. 2016. Przyczynek do poznania rozszedlenia wybranych gatunków saproksylicznych chrząszczy (Insecta, Coleoptera) na Dolnym Śląsku. *Przyroda Sudetów t. 19: 87-114.*
- STĘPIEŃ J. 1999. Woda pełna życia. *Wędkarski Świat* 6: 46-51.
- STRYŃKOWSKI K. 1995. Skąd się wzięły legnickie bobry. *Informator Przyrodniczy Województwa Legnickiego 1-2: 20-21.* LOP, Legnica.
- STRYŃKOWSKI K., SZLACHETKA A. 1995. Projektowany Park Krajobrazowy Dolina Odry. *Informator Przyrodniczy Województwa Legnickiego 1-2: 5-7.* LOP, Legnica.
- SVENSSON L., MULLARNEY K., ZETTERSTROEM D. 2017. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Przewodnik Collinsa. Multico, Warszawa.

- SZELAĞ I., MALKIEWICZ A. 2007. *Oecophoridae* s. l. (*Lepidoptera: Depressariidae, Oecophoridae, Chimabachidae*) Dolnego Śląska – stan aktualny na tle danych literaturowych. *Przyrod Sudetów* 10: 109-124.
- SZLACHETKA A. 2002a. Dziewiny – starorzecze Odry. FEZL „Zielona Akcja”, Legnica, mscr.
- SZLACHETKA A. 2002b. Lubiąż – starorzecze Odry – fosa pałacowa. FEZL „Zielona Akcja”, Legnica, mscr.
- SZLACHETKA A. 2002c. Niechlów – starorzecze Baryczy. FEZL „Zielona Akcja”, Legnica, mscr.
- SZLACHETKA A. 2002d. Przyborów – starorzecze Odry. FEZL „Zielona Akcja”, Legnica, mscr.
- SZLACHETKA A. 2003. Inwentaryzacja zasiedlenia przez nietoperze wybranych drzew dziuplastych w dolinie Odry. FEZL „Zielona Akcja”, Parszowice, mscr.
- SZLACHETKA A. 2015. Wybrane rzadkie gatunki bzygów odrzańskich. W: *Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. Kronika Łęgów Odrzańskich 1, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.*
- SZLACHETKA A., CIEŚLAK M. 1985. Ekspertyza botaniczna północno-wschodniej części województwa legnickiego. Głogów, mscr.
- SZLACHETKA A., CIEŚLAK M. 1986. Ekspertyza botaniczna środkowej i wschodniej części województwa legnickiego. Głogów, mscr.
- SZLACHETKA A., SZLACHETKA E. 1990. Dokumentacja projektowanego Rezerwatu przyrody „Skarpa Orsk”. Legnica, mscr.
- ŚWIERKOSZ K. (red.) 2000. Propozycje do sieci Natura 2000 w dolinie Odry. Cz.1. Odcinek Brzeg Dolny – Nowa Sól. Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju, Wrocław, mscr.
- ŚWIERKOSZ K., BOBROWICZ., WIERZCHOLSKA S., HALAMA M., SZCZEPAŃSKA K. 2010. Plan ochrony Parku Krajobrazowego „Dolina Jezierzycy”. Operat ochrony flory, mykoflory oraz szaty roślinnej. NFOŚ, Warszawa, Wrocław, Wołów, mscr.
- ŚWIERKOSZ K., OBRDLIK P. 2002. NATURA 2000 w Dolinie Odry. DFE i WWF, Wrocław.
- TOMIAŁOJĆ L. 1974. Charakterystyka ilościowa łęgowej i zimowej awifauny lasów okolic Legnicy (Śląsk Dolny). *Acta Ornith.* 14: 59-97.
- TOMIAŁOJĆ L. 1990. *Ptaki Polski – rozmieszczenie i liczebność*. PWN, Warszawa.
- TOMIAŁOJĆ L., DYRCZ A. 1993. Przyrodnicza wartość dużych rzek i ich dolin w Polsce w świetle badań ornitologicznych. W: Tomiałojć L. (red.). *Ochrona przyrody i środowiska w dolinach nizinnych rzek Polski*. Wydawnictwo IOP PAN, Kraków: 13-38.
- TYSZKOWSKI M. 1995. Szata roślinna Odry i jej doliny. W: Jankowski W., Świerkosz K. (red.) *Korytarz ekologiczny doliny Odry. Stan – Funkcjonowanie – Zagrożenia*. Fundacja IUCN Poland, Warszawa: 77-99.
- WALCZAK W. 1970. *Dolny Śląsk. Cz. 2. Obszar przedsudecki*. PWN, Warszawa.
- WAŻNA A., GABRYŚ G. 1998. The population of the Eurasian beaver *Castor Fiber* Linnaeus, 1758 in the Wrocław province after the flood of July 1997. *Roczn. Muz. Górnośl.* (Przyr.) 15: 181-194.
- WERETELNIK E. 1993. Wykaz stanowisk roślin chronionych na terenie gminy Prochowice. Fulica, Wrocław, mscr.
- WERETELNIK E., JANKOWSKI W., SŁOWIK J., NOWICKI Z. 1990. Przedmelioryacyjne studium przyrodnicze międzywala Odry od Malczyc do Nowej Soli. Maszynopis, Biuro Usług Projektowo-Technicznych, Wrocław, mscr.
- WILCZYŃSKA W. 1988. Roślinność glinianek położonych na obszarze gminy Malczyce (województwo wrocławskie), ze szczególnym uwzględnieniem mszaków. *Acta Univ. Wrat. Prace Bot.* 40: 61-90.

- WILCZYŃSKA W. 1991. Inwentaryzacja stanowisk roślin chronionych na terenie gminy Wołów. Wrocław, mscr.
- WILK T., UJKA M., KROGULEC J., CHYLARECKI P. (red) 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki.
- WITKOWSKI J. (red.) 1991a. Inwentaryzacja zoologiczna gminy Brzeg Dolny. Wrocław, mscr.
- WITKOWSKI J. (red.) 1991b. Inwentaryzacja zoologiczna gminy Wińsko. Wrocław, mscr.
- WITKOWSKI J. (red.) 1991c. Inwentaryzacja zoologiczna gminy Wołów. Wrocław, mscr.
- WITKOWSKI J. (red.) 1992. Inwentaryzacja zoologiczna gminy Malczyce. Wrocław, mscr.
- WOJTKOWIAK B., WRÓŃSKA-PILAREK D., PILAREK Z. 2013. Dendroflora projektowanego rezerwatu „Bełczańskie Starorzeczka” nad Odrą (województwo dolnośląskie). Acta Sci. Pol. Silv. Colendar. Rat. Ind. Lignar. 12(3), 37-50.
- WRÓŃSKA-PILAREK D., BORATYŃSKA K. 2005. Pollen Morphology of *Rosa gallica* L. (Rosaceae) from southern Poland. Acta Soc. Bot. Pol. 74, 4: 297-304.
- WZIĄTEK B. 2015. Atlas ryb polskich. Wydawnictwo SBM, Warszawa.
- ZAJĄC A., ZAJĄC M. 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Uniwersytet Jagielloński. Kraków.
- ZIELIŃSKI J. 2001. *Rosa gallica* L. Róża francuska. [w:] Kaźmierczakowa R., Zarzycki K. (red.). Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe. PAN Instytut Botaniki im. W. Szafera, Instytut Ochrony Przyrody Kraków: 195-196.
- ŻUK K., LEWANDOWSKI W. 2015. Poczwarówka zwężona w Krainie Łęgów Odrzańskich. W: Rzadkie i chronione zwierzęta Krainy Łęgów Odrzańskich – zagrożenia i perspektywy rozwoju. Kronika łęgów Odrzańskich 1, Stowarzyszenie LGD „Kraina Łęgów Odrzańskich”, Prochowice.

ISBN: 978-83-936866-0-5